

Masteroppgave

Fisjoner og fusjoner, en kartlegging av praksis i norske børsnoterte selskaper i perioden 2006-2011.

Hand-in date:

1.9.2012

Campus:

BI Oslo

Examination code and name:

GRA 1920 Masteroppgave

Programme:

Master i Revisjon og Regnskap

Veileder:

Kåre Rødssæteren

Forord:

Denne masteroppgaven vil representere avlutningen for våre studier ved Handelshøgskolen BI og fullføringen av mastergraden i Revisjon og Regnskap.

Arbeidet med oppgaven har vært veldig lærerikt men har også til tider vært frustrerende. Temaene fisjon og fusjon er omfattende og er et krevende fagområde. Vi startet ut med høye ambisjoner og flere antakelser om hva og hvordan vi kunne hente inn data om slike transaksjoner. Etter hvert som vi fikk en bedre oversikt over teorien på området, så endret også synet på den innsamlede dataen seg. Som i alle masteroppgaver er det mye arbeid som ikke vil være synlig i den endelige oppgaven. Det har vært mye prøving og feiling før vi endte opp med denne oppgaven og det har vært interessant å se hvordan oppgaven har utviklet seg fra oppstarten til avslutningen.

Ideen som ledet til temaet for oppgaven fikk vi fra samme person som endte opp med å bli veilederen vår. Begge forfatterne av denne masteroppgaven synes temaet fisjoner og fusjoner er et spennende fagområde som vi synes det er for lite fokus på i de andre fagene ved studiet. Vi ønsker å rette en stor takk til vår veileder, Kåre Rødssæteren.

Vi vil til slutt takke for støtten fra en tålmodig ektefelle og en tålmodig samboer som kanskje ikke akkurat synes at fisjoner og fusjoner er det mest spennende samtaleemnet.

Tromsø og Sortland
29. august 2012

Tom Vidar Blomkvist

Marita Andreassen

Contents

FORORD:	II
KAPITEL 1: SAMMENDRAG	VII
KAPITEL 2: INTRODUKSJON OG PROBLEMSTILLING	1
2.1 Tema:	1
2.2 Introduksjon:	1
2.3 Problemstilling:	2
2.4 Definisjon av nøkkelbegreper og konsepter:.....	2
2.5 Avgrensning:.....	2
KAPITEL 3: METODE	4
3.1 Innledning.....	4
3.2 Etske problemstillinger:	5
3.3 Valg av design:	5
3.4 Måling	6
3.5 Populasjon og utvalg.....	8
3.5 Datakilder:	11
3.6 Datainnsamling:	12
KAPITEL 4: TEORI OG LITTERATUR	15
4.1 INNLEDNING.....	15
4.2 FUSJONER	16
4.2.1 Fusjonstyper	17
4.2.2 Fusjonsplan:	19
4.2.3 Vedleggene til fusjonsplanen:	20
4.2.4 Forenklede regler for fusjoner mellom konsernselskaper – fusjoner uten vederlag.....	21
4.3 FISJONER.....	22
4.3.1 Fisjonstyper	22
4.3.2 Fisjonsplan:	24
4.3.4 Vedleggene til fisjonsplanen	25
4.3.5 Forenklinger for likedelingsfisjoner:.....	26
4.4 REVISOR ROLLE VED FUSJONER OG FISJONER	27
4.5 UTKAST TIL ÅPNINGSBALANSE VED FUSJON OG FISJON	29
4.5.1 Formål:.....	29
4.5.2 Regnskapsregler:	29
4.5.3 Noteopplysninger:	30
4.5.4 Verdimalingstidspunkt - balansedagen for utkastet til åpningsbalansen:.....	30
4.5.5 Revisors uttalelse om utkastet til åpningsbalanse	32
4.6 MELLOMBALANSE VED FUSJON OG FISJON	33
4.6.1 Krav om mellombalanse	33
4.6.2 Unntak fra å utarbeide mellombalanse:	33

4.6.3 Formålet med mellombalansen.....	34
4.6.4 Regnskapsregler.....	34
4.6.3 Noteopplysninger.....	34
4.6.6 Revisors uttalelse om mellombalansen.....	35
4.7 REGNSKAPSMESSIG BEHANDLING VED FUSJON ETTER NGAAP.....	36
4.7.1 Kontinuitetsmetoden.....	37
4.7.2 Selskaps- eller konsernkontinuitet.....	38
4.7.3 Oppkjøpsmetoden – transaksjon til virkelig verdi.....	38
4.7.4 Regnskapsmessig virkningstidspunkt.....	39
4.8 REGNSKAPSMESSIG BEHANDLING VED FUSJON ETTER IFRS.....	41
4.8.1 Fusjoner etter IFRS 3 Virksomhetssammenslutninger.....	41
4.8.2 Virksomhetssammenslutninger under samme kontroll.....	41
4.8.3 Analog anvendelse av IFRS 3 for fusjoner under samme kontroll.....	42
4.8.4 Anvendelse av IAS 8 for regnskapsføring av fusjoner under samme kontroll.....	43
4.8.4 Regnskapsmessig virkningstidspunkt.....	45
4.9 REGNSKAPSMESSIG BEHANDLING VED FISJONER ETTER NGAAP:.....	47
4.9.1 Ren fisjon eller fisjonsfusjon:.....	48
4.9.2 Jevndeling – transaksjon eller kontinuitet.....	48
4.9.3 Skjevdeling–transaksjon eller kontinuitet.....	49
4.9.4 Regnskapsmessig virkningstidspunkt.....	50
4.10 REGNSKAPSMESSIG BEHANDLING VED FISJON ETTER IFRS:.....	51
4.10.1 IFRIC 17 Utdeling av ikke-kontante eiendeler til eierne:.....	51
4.10.2 IFRS 5 Anleggsmidler hold for salg og avvirket virksomhet:.....	52
4.10.3 Analog anvendelse av IFRS 3 for fisjoner.....	52
4.10.4 Fisjoner under samme kontroll.....	53
4.10.5 Regnskapsmessig virkningstidspunkt.....	53
4.11 STYRETS RAPPORT OG SAKKYNDIG REDEGJØRELSE FOR FUSJONS- OG FISJONSPLANEN.....	54
4.11.1 Styrets rapport om fusjonsplanen.....	54
4.11.2 Styrets rapport om fisjonsplanen.....	55
4.11.3 Sakkyndig redegjørelse av fusjonsplan.....	55
4.11.4 Sakkyndig redegjørelse av fisjonsplan.....	61
4.12 VEDTAK AV FUSJONER OG FISJONER.....	61
4.12.1 Vedtak om fusjon.....	61
4.12.2 Vedtak om fisjoner.....	62
4.13 SELSKAPSRETTSLIG IKRAFTTREDELSE AV FUSJON OG FISJONER.....	63
4.13.1 Melding om fusjons- eller fisjonsplan til Foretaksregisteret.....	63
4.13.2 Melding om fusjons- eller fisjonsbeslutning til Foretaksregisteret.....	63
4.13.3 Kreditorvarsel.....	63
4.13.4 Ikrafttredelse.....	63
KAPITEL 5: EMPIRI.....	65
5.1 FISJONS- OG FISJONSPLANER.....	65

5.1.1 Datering og signering av dokumenter.....	65
5.2 FUSJONER - PRAKSIS RUNDT VALG AV FUSJONSTYPER	67
5.2.1 Vertikale fusjoner:.....	68
5.2.2 Horisontale fusjoner.....	69
5.3 FISJONER - PRAKSIS RUNDT VALG AV FISJONSTYPER	71
5.3.1 Jevndeling eller skjevdeling:.....	72
5.3.2 Ren fisjon eller fisjonsfusjon:.....	73
5.3.3 Fisjonstyper	75
5.4 UTKAST TIL ÅPNINGSBALANSE VED FISJON OG FUSJON	79
5.4.1 Verdimålingstidspunktet, valg av balansedag.....	79
5.4.2 Verdimålingstidspunktet i utkastet til åpningsbalansen i forhold til redegjørelsen.....	81
5.4.3 Datering og signering av utkast til åpningsbalansen	81
5.4.4 Noteopplysninger til utkastet til åpningsbalanse.....	82
5.4.5 Revisors uttalelse om utkast til åpningsbalanse	85
5.5 MELLOMBALANSE:	88
5.5.1 Noteopplysninger og revisors uttalelse om mellombalanse	88
5.5.2 Valg av balansedag for mellombalansen.....	89
5.6 REGNSKAPSMESSIG BEHANDLING I ÅRSREGNSKAPET	90
5.6. Generelt.....	90
5.6.2 Regnskapsmessig virkningstidspunkt (delingstidspunkt)	91
5.6.3 Fusjoner og fusjoner som ikke ble gjennomført	93
5.6.4 Transaksjon eller kontinuitet	94
5.7 STYRETS RAPPORT OM FUSJONSPLANEN OG FISJONSPLANEN	100
5.7.1 Innledning.....	100
5.7.1 Felles rapport eller egen rapport for OT og OD selskap.....	100
5.7.2 Innhold i rapporten	100
5.7.3 Datering av rapporten.....	101
5.8 SAKKYNDIG REDEGJØRELSE OM FUSJONSPLANEN OG FISJONSPLANEN	102
5.8.1 Generelt om redegjørelsen, utvikling i innhold over testperioden.....	102
5.8.2 Hvem utarbeider redegjørelsene.....	103
5.8.3 Felles redegjørelse eller egen redegjørelse for OD og OT.....	105
5.8.4 Forholdet til fusjons- og fisjonsplanen og styrets rapport.....	105
5.8.5 Bruk av ekstern ekspert ved verdsettelse og fastsettelse av bytteforhold	106
5.8.6 Hvordan verdsettes selskapene og hvordan beskrives metoden i redegjørelsen	107
5.8.7 Beskrives verdi på hver enkelt eiendel som innskudd, eller samlet	107
5.8.8 Hva sier redegjørelsen om verdsettelse av immaterielle eiendeler	109
5.8.9 Hva sier redegjørelsen om eventuelle særlige vanskeligheter i forbindelse med fastsettelse av vederlaget.....	111
5.8.10 Gis opplysninger om resultatet i driften etter seneste balansedag, eller opplysninger om utvikling etter dato for verdivurdering	112
5.8.11 Datering av redegjørelsen	113
KAPITEL 6: KONKLUSJON.....	114

6.1 FISJONS OG FUSJONSPLANEN	114
6.2 FUSJONER OG FISJONER.....	114
6.2.1 <i>Fusjoner</i>	114
6.2.2 <i>Fisjoner</i>	114
6.3 UTKAST TIL ÅPNINGSBALANSE	115
6.4 MELLOMBALANSE	117
6.5 REGNSKAPSMESSIG BEHANDLING I ÅRSREGNSKAPET	118
6.5.1 <i>Regnskapsmessig virkningstidspunkt - selskapsregnskapet</i>	118
6.5.2 <i>Transaksjon eller kontinuitet - selskapsregnskapet</i>	119
6.5.3 <i>Fisjoner og fusjoner i konsernregnskapet (IFRS)</i>	119
6.6 STYRETS RAPPORT OG SAKKYNDIGE REDEGJØRELSER.....	122
6.7 SAKKYNDIGE REDEGJØRELSER	122
6.7 HOVEDKONKLUSJON.....	123
6.8 AVSLUTTENDE KOMMENTARER	123
KAPITEL 7: LITTERATUR OG REFERANSELISTE.....	124
KAPITEL 8: VEDLEGG/APPENDIX	125
8.1 FUSJONER I PERIODEN 2006-2011.....	125
8.2 FISJONER I PERIODEN 2006-2011	126
8.3 UTDRAK FRA EKSEMPELSAMLINGEN TIL SA 3802 OM REDEGJØRELSER.....	128

Kapitel 1: Sammendrag

Vi har i denne masteroppgaven forsøkt å kartlegge informasjonen som er gitt i fisjons- og fusjonsplaner som er kunngjort i perioden 2006-2011 i de norske allmennaksjeselskapene som er notert på Oslo Børs. I tillegg har vi sett nærmere på revisors rolle i form av redegjørelser og uttalelser knyttet opp mot de ulike selskapsrettslige dokumentene.

For å besvare vårt forskningsspørsmål redegjør vi først for teorien i de lover og regler selskapene og revisor må etterleve i forbindelse med fusjoner og fisjoner. Vi tar for oss de ulike fusjons- og fisjonstypene og omtaler regnskapsmessig behandling innenfor de ulike regnskapsspråkene. I tillegg redegjør vi for de pliktige selskapsrettslige dokumentene, vedtak i generalforsamlingen, og selskapsrettslig ikrafttredelse av fusjoner og fisjoner. I undersøkelsesfasen fokuserer vi på hvilken informasjon vi kan hente ut i fra fusjons- og fisjonsplanene med vedlegg, og om det er ulikheter i innhold og oppbygging av dokumentene mellom selskapene. Vi undersøker også hva som skrives i de ulike redegjørelsene og uttalelsene fra revisor, og om disse avviker i form og innhold mellom de ulike revisjonsselskapene. Vi har også tilføyd egne kommentarer og bemerkninger til de funn vi har gjort, og da spesielt i konklusjonsfasen. Nedenfor følger et kort sammendrag av noen av de observasjonene vi har gjort gjennom oppgaven.

Våre observasjoner av fusjoner og fisjoner viser at praksis hos selskapene og revisorene er ensartet i de fleste tilfeller. De tilfellen vi har sett ulik praksis er regnskapsmessig behandling under IFRS ved fusjoner under samme kontroll og for fisjoner.

Fisjons- og fusjonsplanene er svært like i form og innhold. Bruk av maler og standardtekst er utbredt. Vi har sett at praksisen knyttet til struktureringene av fisjonene og fusjonene blant de børsnoterte selskapene varierer lite, men det er enkelte transaksjoner som skiller seg ut.

Blant fusjonene gjennomføres det flest mor-datterfusjoner der morselskapet eier 100 % av aksjene i datterselskapet. Praksisen viser at disse fusjonene alltid regnskapsføres til kontinuitet, uavhengig av hvilket regnskapsspråk som benyttes. Andre vanlige fusjoner er opptaksfusjoner. Gjennomgangen viser at den vanligste metoden for regnskapsføring av disse er at de blir ansett som transaksjoner til virkelig verdi. Trekantfusjoner er mindre vanlig. Gjennomgang av noteopplysninger knyttet til den regnskapsmessige behandlingen i årsrapporten, viser at det foreligger forbedringspotensial her. Det er mest tilleggsinformasjon for transaksjoner som faller inn under IFRS 3. Øvrige fusjoner omtales i liten grad i årsrapportene.

I forhold til fisjoner gjennomføres det flest rene fisjoner, med den hensikten å skille ut et av virksomhetsområdene for deretter å børsnotere dette i et eget selskap (spin-off). Under NGAAP er praksisen for regnskapsføringen ensartet, men vi har observert ulike løsninger under IFRS. Innføringen av IFRIC 17 vil nok gi en mer ensartet praksis fremover. En vanlig omorganisering i praksis er drop-down fisjoner. Disse omorganiseringene regnskapsføres alltid til kontinuitet, uavhengig av regnskapsspråk. Trekant fisjoner er ikke like vanlig i praksis, vi har sett få slike fisjoner som er gjennomført. Det er også uvanlig å gjennomføre fisjonsfusjoner, vi har kun sett en slik som er gjennomført i vårt utvalg. Det er mest vanlig at det gjennomføres jevndelingsfisjoner – det er kun observert to skjevdelingsfisjoner i perioden. Vårt generelle inntrykk av kvaliteten på omtalen av fisjoner i årsrapportene, er at det er rom for forbedring både i selskapsregnskapene og i konsernregnskapet, og da spesielt i årsrapportene som er utarbeidet etter IFRS reglene.

Vi har i våre undersøkelser av utkastet til åpningsbalansen sett at praksisen med å gi noter er varierende. Det er i mange tilfeller vanskelig å få oversikt over hvilket regnskapsspråk og hvilke prinsipper som benyttes i praksis. Revisorene har etablert praksis med å avgi sin uttalelse om åpningsbalansen i tråd med eksempelsamlingen til SA 3802. Lite skille de ulike revisjonsselskapene. Vi mener at dersom det fortsatt skal være et krav om åpningsbalanser fremover så bør det innføres krav om noter. Det bør etter vårt syn også vurderes å inkludere

konsoliderte tall i åpningsbalansen. Selskaper som har krav til å utarbeide proformatall i et informasjonsdokument kanskje burde fritas fra kravet til å utarbeide en åpningsbalanse. Alternativt mener vi at kravet til åpningsbalanse bør vurderes fjernet.

Det er få mellombalanser som utarbeides i praksis. Der er lite variasjon i sammenstillingen av balansen. De fleste velger balansedager som samsvarer med kvartalsrapportering eller årsslutt. Revisor benytter i praksis alltid eksempelsamlingen fra SA 3802 for sine uttalelser om mellombalansen.

Styrets rapport er også lik i form og innhold mellom de ulike selskapene, og informasjonen som gis er stort sett den samme som man finner i fusjons- og fisjonsplanene.

Redegjørelsen for fusjons- og fisjonsplanen er også like i form og innhold, og det er ikke funnet vesentlige forskjeller mellom de ulike revisjonsselskapene. Den største forskjellen på redegjørelsene før og etter innføringen av SA 3802 ser ut til å være endring i struktur på redegjørelsen, samt at eiendeler som skal benyttes som innskudd beskrives mer i detalj.

Kapitel 2: Introduksjon og problemstilling

2.1 Tema:

Fisjoner og fusjoner i norske allmennaksjeselskaper notert på Oslo Børs.

2.2 Introduksjon:

Vi ønsker med vår studie å undersøke omfanget av type fisjoner og fusjon som er gjennomført blant de norske allmennaksjeselskapene som var notert på Oslo Børs i perioden 2006 til 2011. Vi vil i denne oppgaven ta for oss hvordan vi har oppfattet praksisen blant selskapene, revisorene, og andre uavhengige eksperter, basert på resultatet av våre undersøkelser.

Hovedfokuset for oppgaven vil være knyttet opp mot forhold ved fisjoner og fusjoner av særlig interesse for revisorer. Den regnskapsmessige praksisen som undersøkes knytter seg i hovedsak til det som omtales i fisjons- og fusjonsplanen. Fisjons- og fusjonsplanen omtaler blant annet regnskapsmessige forhold. De regnskapsmessige forholdene inkluderer utkast til åpningsbalanse, mellombalanse, regnskapsmessig virkningstidspunkt og om fisjoner eller fusjoner behandles som en regnskapsmessig transaksjon til virkelig verdi eller til kontinuitet. Fisjons- og fusjonsplanen omtaler kun forhold i morselskapet og den regnskapsmessige behandlingen i konsernregnskapet omfattes ikke av fisjons- og fusjonsplanen. Vi vil i oppgaven også se på praksisen ved revisors uttalelser til utkast til åpningsbalanser, mellombalanser og de uavhengige sakkyndige redegjørelsene til fisjons- og fusjonsplanene.

Vi kjenner ikke til at det er gjort lignende kartlegginger av fisjoner og fusjoner tidligere. Et av målene våre med oppgaven vil være å kartlegge hvilke transaksjoner som er gjennomført i perioden 2006-2011. Oppgaven vil dekke mange momenter ved fisjonene og fusjonene med det formålet å gi en deskriptiv beskrivelse av egenskaper ved transaksjonene. Noen forhold vil bli omtalt grundigere enn andre. Vi håper at kartleggingen av fisjons- og fusjonstransaksjonene kan bidra til å identifisere nye områder for videre

forskning, eller identifisere interessante case som kan analyseres mer i dybden enn det vi har foretatt i denne oppgaven.

2.3 Problemstilling:

Hvordan var praksis ved gjennomføring av fisjoner og fusjoner i de norske selskapene på Oslo Børs i perioden 2006-2011?

2.4 Definisjon av nøkkelbegreper og konsepter:

Norske selskaper: Med norske selskaper sikter vi til allmennaksjeselskaper som er hjemmehørende i Norge, og som er under virkeområdet til den norske allmennaksjeloven.

Børsnotert selskap: Med et børsnotert selskap mener vi allmennaksjeselskaper som har notert aksjene sine på Oslo Børs.

Fisjoner og fusjoner: Med fisjoner og fusjoner sikter vi til transaksjoner som er gjennomført med det børsnoterte selskapet som en av partene i fusjonen, enten som det overdragende selskap, overtakende selskap eller som utsteder av vederlagsaksjer i en trekantfisjon eller trekantfusjon. Fusjonene må være gjennomført etter reglene om fusjoner i allmennaksjelovens kapittel 13 og fisjonene etter kapittel 14.

2.5 Avgrensning:

- Vi ønsker primært å se på fisjoner og fusjon av norske børsnoterte selskaper. Vi vil ikke gå nærmere inn på selskaper som er notert på Oslo Børs som er hjemmehørende i utlandet.
- Fusjoner uten vederlag, som for eksempel en mor-datterfusjoner, vil dekkes i noe begrenset grad. Dette har bakgrunn i at en slik fusjon følger forenklede regler og det er mindre informasjon som er offentlig tilgjengelig knyttet til slike fusjoner.
- Vi vil begrense utvalget til allmennaksjeselskaper. Dette vil si at vi ikke ser på fisjoner og fusjoner av andre selskapsformer. Dette betyr at vi ikke

inkluderer de fleste selskaper fra bransjer som finansiering, bank og forsikring. Vi har derfor valgt ikke å ta med selskaper fra disse bransjene i vår undersøkelse. Denne avgresningen begrunnes med at omfanget av øvrige selskapsformer er noe begrenset og at antall transaksjoner forventes å være få.

- Praksisen ved prospekter, informasjonsdokumenter og utvidede børsmeldinger vil ikke inkluderes i vår undersøkelse. Dette gjelder også revisors uttalelse knyttet til proforma finansielle tall. Omfanget av teori og litteratur rundt fisjoner og fusjoner er stort, og fagområdet er krevende. Datainnsamling og koding av data fra disse dokumentene er en tidkrevende jobb. Denne avgrensningen gjøres med bakgrunn i en vurdering av omfanget av oppgaven.
- Den regnskapsmessige behandling av fisjoner og fusjoner er begrenset til å gjelde regnskapsmessig virkningstidspunkt(delingstidspunktet), og regnskapsmessig behandling med tanke på om fisjonen eller fusjon skal regnskapsføres som en transaksjon til virkelig verdi eller kontinuitet i selskapsregnskapet. Konsernregnskapet vil kun omtales i begrenset grad. Dette har bakgrunn i at fisjons- og fusjonsplaner inneholder informasjon om den regnskapsmessige behandlingen i selskapsregnskapet. Konsernregnskapet er ikke omtalt i fisjons- og fusjonsplaner. Tilleggsinformasjonen i årsrapportene gir heller ikke fullstendig informasjon om den regnskapsmessige behandlingen av fisjoner og fusjoner.
- Vi vil ikke inkludere noen skattemessige eller avgiftsmessige problemstillinger i vår studie. Det er svært lite offentlig tilgjengelig informasjon om selskapenes skatte- og avgiftsmessige behandling av fisjoner og fusjoner. Omfanget av oppgaven ville etter vår mening også blitt for stort om vi skulle inkludere disse fagområdene.
- Verdifall på tingsinnskuddet (ved fisjoner og fusjoner) etter verdimålingstidspunktet og overtakelsen vil ikke dekkes av oppgaven. Det samme gjelder revisors uttalelse om overdragende selskaps dekning av bunden egenkapital etter fisjoner. Dette har bakgrunn i at denne informasjonen ikke er offentlig tilgjengelig.

Kapitel 3: Metode

3.1 Innledning

Forskningsmetode er regler og prosedyrer for gjennomføringen av studien som skal sikre at vi kan svare på den valgte problemstillingen. Ingen metode er enten kvantitativ eller kvalitativ, men teknikkene som benyttes er det (Ghauri og Grønhaug, 2010). Vår oppgave vil i hovedsak være bygget på kvalitativ metode. Vi skal ikke bare se på "ett trekk", men en helhet sammensatt av mange elementer. Vi skal foreta undersøkelser uten at vi har en klar teori på hva resultatet av vår undersøkelse vil bli. Kvalitativ metode er egnet for induktiv og undersøkende forskning, og case-studie er en av teknikkene. Vi vil foreta en oppdeling i flere analysevariabler. Utvalg av case må være målrettet i forhold til problemstillingen, dvs. ikke et tilfeldig utvalg. Vår oppgave ligger innenfor Yins 3 situasjoner hvor case er foretrukket, jf. nr. 3 – en unik situasjon som er lite kjent eller lite analysert. Vårt utvalg av case vil ligge i gruppen "mange case - oppdelt", da vi ønsker å se på mange ulike "trekk" eller sammenhenger mellom de utvalgte casene. Deskriptiv survey ("oversikt") viser variasjon i en bestemt variabel uten å påstå noe om sammenhenger.

Vi har valgt samtlige transaksjoner foretatt innenfor en forhåndsvalgt tidsramme på 6 år (fra 2006 til 2011), og skal kun uttale oss om denne perioden. Vi har ikke benyttet et statistisk utvalg. Vi vil imidlertid foreta en statistisk analyse ved å sette opp deskriptive statistikker for vise egenskaper ved utvalget/populasjonen og vise mulige sammenhenger, jf. deskriptiv design. Gjennom induksjon trekker vi generelle konklusjoner ut i fra våre empiriske undersøkelser

Datakilder ved forskning deles ofte inn i primære og sekundære datakilder. Primære datakilder vil være data innhentet av forskeren selv for denne studiens formål, sekundære datakilder vil være data innhentet av andre for andre formål. Våre data vil være en blanding av primærdata og sekundærdata. Selve dokumentasjonen av de utvalgte transaksjonene vil være sekundærdata, vår systematisering av dataene vil gi primærdata.

Vår studie har som mål å kartlegge praksis rundt fisjoner og fusjon med hovedfokus på forhold av særlig interesse for revisorer. I denne sammenheng ønsker vi blant annet å se nærmere på revisors uttalelser i forhold til de aktuelle fisjonene og fusjonene. Etter det vi kjenner til er det ikke gjort noen omfattende kartlegginger rundt temaet fisjoner og fusjoner tidligere. Vårt ønske og mål med denne studien er å bidra med ny innsikt rundt praksis ved gjennomføringen av slike transaksjoner.

3.2 Etiske problemstillinger:

Begge forfatterne av denne masteroppgaven jobber som revisorer og begge er ansatt hos revisjonsselskapet Ernst & Young. Dette kan gjøre vurderingene våre partiske i analyser av data som omhandler konkurrerende revisjonsselskaper. Våre syn kan være påvirket av kollegaers og Ernst & Youngs oppfatninger og meninger om teamene som omtales. Som revisorer kan vi også påvirkes av egeninteresse- eller arbeidsgivers interesse i forhold til praktisering av yrket. Våre syn kan påvirkes av ønsker om å redusere revisors ansvar og risiko i slike transaksjoner, eller ønske om å påvirke fremstillingen av data som kan stille arbeidsgiveren vår i et dårlig lys. Vi vil etterstrebe en objektiv fremstilling av dataene og jobbe aktivt med å minimere påvirkningen av de nevnte faktorene.

All informasjon som er benyttet i de empiriske undersøkelsene i denne oppgaven er fra offentlig tilgjengelige kilder. Vi ser derfor ingen problemer med å benytte eksempler fra populasjon der vi identifiserer partene i transaksjonene.

3.3 Valg av design:

Valg av forskningsdesign handler om strategien for datainnsamling. Vår studie har som mål å kartlegge praksis. Dette impliserer deskriptiv modell som har til hensikt å fortelle oss hvordan ting er. Dette krever en god planlegging og struktur i gjennomføringen. Det krever også god innsikt i relevant teori og regelsett som regulerer slike transaksjoner som f.eks. Allmennaksjeloven, regnskapsstandarder, revisjonsstandarder mv. Forskningsdesignet vårt vil videre være deskriptive

oppdelte case. En transaksjon eller gruppe transaksjoner som henger sammen vil anses som et case.

Case velges ut på en slik måte at man maksimerer variasjon i de begreper og variabler man er interessert i, samtidig som andre forhold varierer minst mulig. Case-studier vil ofte starte induktivt, i den forstand at hypoteser og teoretisk relevans fremkommer underveis. Data vil ikke være statistisk representative, og kriterier for datageneralisering og tolkning kan ofte være vanskelig å kodifisere i samme grad som i kvantitative studier. Representativitet er i case-studier knyttet til teoretisk tolkning, og det innebærer en vurdering av hvordan andre variabler kan påvirke resultatet. Uten et gjennomtenkt design, kan data og analyser ikke gi oss pålitelige svar på de spørsmål som er reist. Et sentralt poeng er at case-studiers datarikdom gjør det mulig å utnytte samspillet mellom induktive tankeprang og deduktiv utprøving av teoretiske ideer, på en måte som sikrer høy grad av validitet. Komparative studier gir også større muligheter for å etablere forklaringsmodeller. En hovedstrategi er å fokusere på caser som er mest mulig like med hensyn til alt annet enn de forskjellene som skal forklares. (Andersen, 1997).

3.4 Måling

Ved empirisk forskning vil det alltid måtte foretas måling. Innsamling av data foretas for å få informasjon som er viktig for den aktuelle problemstillingen. Kvaliteten på denne informasjonen er sterkt avhengig av hvordan målingen foretas i forbindelse med innsamling av data (Ghauri og Grønhaug, 2010). Måling kan defineres som regler for tilordning av nummer (eller andre måleenheter) til empiriske bevis (Ghauri og Grønhaug, 2010). Disse reglene for tilordning vil være den viktigste faktoren i forhold til målingsprosedyrene, da kvaliteten på disse vil avgjøre kvaliteten på målingene. Funksjonen til disse tilordningsreglene vil være å knytte empiriske bevis opp mot det vi har som intensjon å måle (Ghauri og Grønhaug, 2010).

De elektroniske kunngjøringene i Foretaksregisteret (www.brreg.no) vil vise om de børsnoterte selskapene har vedtatt fisjoner eller fusjoner. Det er plikt til å utarbeide fusjons- og fisjonsplaner ved alle fusjoner og fisjoner. Fisjons- og fusjonsplanen vil dermed være en sentral kilde til data. Fisjons- og fusjonsplanen regulerer alle sentrale punkter ved fisjoner og fusjoner. Årsrapportene, børsmeldinger, informasjonsdokumenter og prospekter inneholder også informasjon om fisjoner og fusjoner. Informasjonen fra planene blir input i en datatabell i excel som muliggjør senere analyser ved hjelp av pivot-tabeller mv. Målingen vil ha som formål om å kunne produsere deskriptive statistikker av våre funn.

Når vi skal måle noe ønsker vi at målene skal være valide, dvs. at de måler det vi har til hensikt å måle (Ghauri og Grønhaug, 2010). Intern validitet adresserer spørsmålet om resultatene eller sammenhengene vi har funnet ved vår studie er sanne eller gyldige. Ekstern validitet gjelder spørsmålet om funnene våre kan generaliseres, for eksempel generelt mot hele populasjonen eller opp mot andre populasjoner, forhold eller perioder, ut over vår egen studie (Ghauri og Grønhaug, 2010). Det finnes mange trusler mot validiteten, en av dem vil være samtidige eksterne endringer utenfor de utvalgte casene som kan påvirke våre resultater.

Vi vil i utgangspunktet kartlegge og registrere objektive data med utgangspunkt i fisjons- og fusjonsplaner. Ved innhenting er kildene for data vurdert. Fisjons- og fusjonsplanen er enten publisert i en børsmelding, på selskapenes hjemmesider eller bestilt direkte fra arkivet til Foretaksregisteret. Fisjons- og fusjonsplanene er kontrollert mot kunngjøringsdatoer hos Foretaksregisteret. Det er også kontrollert om planene er signerte av styret og om revisors erklæringer virker autentiske. Vi har forsøkt å minimere behovet for å anvende skjønn. For å sikre at vi fulgte de riktige selskapene ble organisasjonsnummer benyttet fremfor selskapsnavn i søkene hos Foretaksregisteret. Målet med oppgaven er å gi en objektiv beskrivelse av de dataene som vi har kartlagt.

I studien har vi innhentet og vurdert data fra fisjons- og fusjonsplaner, børsmeldinger, informasjonsdokumenter, prospekter, årsrapporter og andre kilder for å identifisere transaksjoner av særlig interesse. Det har vært flere endringer i lover og regler underveis i vår testperiode. Dette er ikke ment å være en juridisk oppgave, men vi har forsøkt å ta hensyn til sentrale lovendringer i våre analyser.

Datakvaliteten er sikret gjennom at forfatterne har kontrollert hverandres datainput. Det er også gjennomført etterkontroller av data ved hjelp av analyser i excel. For alle unormale sammenhenger ble datainputen kontrollert mot kildene på nytt og ved behov ble alternative kilder hentet inn for å kontrollere den første kilden.

3.5 Populasjon og utvalg

Det valgte designet impliserer at utvalgte case må være begrunnet. For å kartlegge praksis bør utvalget være stort nok for å sikre en viss grad av representativitet. Det beste alternativet for å sikre representativitet vil være å se på et størst mulig utvalg.

Våre første tanker var å kun inkludere de største konsernene på Oslo Børs vurdert etter selskapenes markedsverdien i vår studie. Selskapene og konsernene som er notert på Oslo Børs har ulike organisering. Noen er rene holdingselskaper med en stor konsernstruktur under seg, mens andre har driften liggende i selskapet som er registrert på børsen. Transaksjoner nede i konsernene viste seg å være vanskelig å identifisere. Stadige endringer i konsernstrukturer og endringer i selskapsnavn gjorde også søket vanskelig.

Konsernregnskapet til de børsnoterte selskapene omtaler kun vesentlige transaksjoner, slik at mange transaksjoner ikke omtales. Det viste seg også at den informasjonen som ble gitt i noter og andre tilleggsopplysninger knyttet til fisjon og fusjon var lite egnet til bruk for vårt formål. Vår konklusjon etter å ha søkt gjennom et ti-talls konsernregnskaper var at tilleggsinformasjonen alene, i liten

grad bidrar til klargjøre hvordan fisjonene og fusjonen var regnskapsført.

Generelt er vårt inntrykk at kun en svært liten andel av den totale tilleggsinformasjonen omhandler regnskapsmessig behandling av fusjoner eller fisjoner. Vi ga derfor opp tanken på å bruke konsernregnskapet som utgangspunkt for å identifisere en populasjon.

Vi fant også ut at det meste av informasjonen vedrørende fusjoner og fisjoner som var offentlig tilgjengelig, gjaldt de selskapene som er eller har vært notert på Oslo Børs på den tiden da de var part i en fisjon eller fusjon. Disse selskapene gir en børsmelding når en fisjons- eller fusjonsplanen skal vedtas av generalforsamlingen. Flere av disse transaksjonene er også omfattet av reglene for prospekter i verdipapirhandelloven, eller reglene om utvidet børsmelding og informasjonsdokument etter de løpende forpliktelser for selskap notert på Oslo Børs. Fusjons- og fisjonsplan er et av vedleggene til disse dokumentene. Flere av de børsnoterte selskapene offentliggjorde også fisjons- og fusjonsplaner som ikke var omfattet av kravene til prospekter og informasjonsdokumenter.

Etter å ha gjort disse observasjonene, og etter hvert som vi lærte mer om hvilken informasjon som faktisk er tilgjengelig uten å måtte bestille kopier fra Foretaksregisteret (som er gebyrbelagt med kr. 219 pr. fisjons- eller fusjonplan med vedlegg), fant vi ut at populasjonen vår burde begrenses til å omfatte selskaper som er eller har vært notert på Oslo Børs i perioden fra 1.1.2006 til 31.12.2011. Perioden er valgt med bakgrunn i innføringen av IFRS for selskapene notert på Oslo Børs fra og med regnskapsåret 2006.

For å kartlegge populasjonen tok vi derfor utgangspunkt i en liste over alle selskap notert på Oslo Børs pr. april 2012. Lista utgjorde omtrent 210 selskaper. Vi redigerte først listen slik at den kun inkluderte selskaper hjemmehørende i Norge. Deretter redigerte vi bort alle selskapene fra regulerte bransjer som finans, bank og forsikring, siden disse bransjene ofte ikke benytter allmennaksjeselskap som selskapsform. Det neste steget i prosessen var deretter å gå gjennom de elektroniske kunngjøringene hos Foretaksregisteret (www.brreg.no) til samtlige selskaper. Dette var en svært tidkrevende jobb. Her

så vi etter kunngjøring av fisjons- eller fusjonsplaner og beslutninger om fisjon eller fusjon.

Ved å ta utgangspunkt i børslisten fra april 2012, ville vi ikke fange opp fisjoner og fusjon som var gjennomført av selskaper som av ulike årsaker ikke lengre var notert på Oslo Børs. For å forsøke å identifisere disse transaksjonene gikk vi gjennom alle de elektroniske børsmeldinger hos www.oslobors.no (www.newsweb.no), som gjaldt fisjon, fusjon eller andre relevante meldinger i perioden 1.1.2006 til 31.12.2011. En svakhet med denne tilnærmingen er at ikke alle fisjoner og fusjoner som er gjennomført i selskaper som er strøket fra Oslo Børs omtales i børsmeldinger. Det er dermed en risiko for at enkelte transaksjoner kan ha blitt utelatt.

En oppsummering av hvordan populasjonen ble identifisert:

1. Vi hentet en liste over alle selskapene på Oslo Børs fra www.oslobors.no pr. april 2012.
2. Vi gikk gjennom kunngjøringene som var registrert på www.brreg.no for alle selskapene i perioden 1.1.2006 til 31.12.2011. Alle kunngjorte fisjons- og fusjonsplaner i perioden ble kartlagt.
3. Vi gikk gjennom børsmeldinger vedrørende fusjoner og fisjoner på www.newsweb.no (Oslo Børs) for å identifisere transaksjoner som involverte selskaper som hadde vært notert på børsen tidligere men som ikke var noterte pr. april 2012.

Fisjons- og fusjonsplaner kunngjort hos www.brreg.no	Fisjoner	Fusjoner	Mor-datter fusjon (uten vederlag)	Sum
2006	3	4	3	10
2007*	7	4	2	13
2008**	9	1	2	12
2009	1	2	7	10
2010	2	3	2	7
2011	4	1	3	8
Sum	26	15	19	60

* to av fusjonene ble vedtatt av generalforsamlingene, men ble ikke gjennomført

** en av fisjonene som ble vedtatt av generalforsamlingene ble ikke gjennomført

Vi har valgt å inkludere alle identifiserte fisjoner og fusjoner som er gjennomført med et norsk børsnotert selskap som en av partene i transaksjonen.

Undersøkelsen vil således ikke bestå av et utvalg, men av hele populasjonen.

Dette gjelder imidlertid kun for kartleggingen av antall og type transaksjon, da vi ved gjennomgangen av fusjons- og fisjonsplanene med vedlegg har utelatt mor-datterfusjonene i utvalget. Vi har lagt ved en oversikt over alle identifiserte fisjoner og fusjoner ekskl. Mor-datterfusjonene. Disse vedleggene ligger i kapittel 8 under avsnitt 8.1 og 8.2.

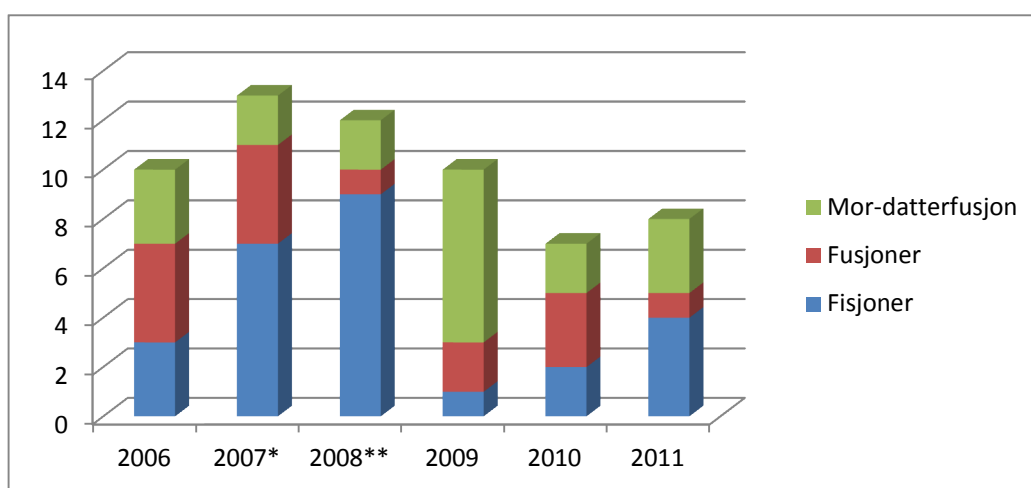

Figure: Fisjons- og fusjonsplaner kunngjort hos www.brreg.no fordelt pr. år

3.5 Datakilder:

- Liste over børsnoterte selskaper fra www.oslobors.no
- Foretaksinformasjon fra www.forvalt.no (proff-forvalt)
- Elektroniske kunngjøringer hos Foretaksregisteret – www.brreg.no
- Børsmeldinger publisert hos www.oslobors.no (www.newsweb.no)
 - herunder prospekter, informasjonsdokumenter og fusjons- og fisjonsplaner
- Selskapenes hjemmesider
 - Børsmeldinger, generalforsamlingsprotokoller, prospekter, informasjonsdokumenter og fusjons- og fisjonsplaner mv.
 - Årsrapporter
- Brønnøysundsregistrene
 - Fusjons- og fisjonplaner bestilt fra arkivene
- Fusjonsplan/fisjonsplan

- Utkast til åpningsbalanse ved fusjon/fisjon
- Revisors uttalelse om utkast til åpningsbalanse ved fisjon/fusjon
- Vedlegg til fusjons- og fisjonplan
 - Mellombalanse
 - Revisors uttalelse om mellombalanse
 - Styrets rapport om fisjon/fusjon
 - Uavhengig sakkyndig redegjørelse for fusjonsplan/fisjonsplan

3.6 Datainnsamling:

Etter at vi hadde kartlagt hvor mange fusjons- og fisjonsplaner som var kunngjort av norske børsnoterte selskaper i perioden fra 2006 til 2011, kom vi frem til at omfanget ikke var større enn at vi kunne inkludere alle de identifiserte transaksjoner i vårt utvalg. Vi identifiserte totalt 60 vedtatte fusjoner eller fisjoner i den aktuelle perioden.

Søket etter data viste seg å være en langt større jobb enn vi hadde forutsett. Vi startet med å gå gjennom børsmeldingene for de identifiserte selskapene på www.oslobors.no / www.newsweb.no. Før vi startet på denne masteroppgaven hadde vi lite kunnskap om prospekter, informasjonsdokumenter og børsmeldinger. Vi lærte fort at mange selskaper har fisjons- eller fusjonsplanen med som et av vedlegg til prospektene eller informasjonsdokumentene. Ikke alle selskapene publiserer prospektene og informasjonsdokumentene direkte på hjemmesiden til Oslo Børs, noen har kun henvisning til sine egne hjemmesider. Andre har publisert fusjons- eller fisjonsplanen som en egen børsmelding i forbindelse med generalforsamlingen som skal vedta fisjonen eller fusjonen. Vi besøkte også alle selskapenes hjemmesider for å laste ned årsrapporten til det børsnoterte selskapet. De alle fleste årsrapportene var lett tilgjengelige.

Etter å ha lastet ned alle prospekter, informasjonsdokumenter, fisjons- og fusjonsplaner og annen relevant informasjon fra disse kildene måtte vi sortere dataene. Etter hvert som vi tilegnet oss ny kunnskap om prosessene rundt fusjoner og fisjoner, ble vi klar over nye behov for informasjon som vi ikke var

klar over ved starten. Det viste seg også at mange av fisjons- og fusjonsplanene som vi hadde fått tilgang til ikke inneholdt alle vedleggene som utkast til åpningsbalanse, mellombalanse, styrets rapport, sakkyndig redegjørelse og revisors uttalelser. Etter enda flere runder med søk hos Oslo Børs, selskapenes hjemmesider og bruk av Google fant vi flere av disse vedleggene.

Vi fant også ut at for fusjoner uten vederlag var det lite offentlig tilgjengelig informasjon. Disse fusjonene kan vedtas av styret fremfor generalforsamlingen. De forenklede reglene for disse fusjonene gjør at det kun er fusjonsplanen som sendes inn til Foretaksregisteret. Vi valgte derfor å begrense datainnsamlingen og omtalen av denne typen fusjoner til antall transaksjoner som er gjennomført i perioden. Det viste seg også at tilgjengelig informasjon i tilknytning til drop-down fusjoner var begrenset. Vi fant ut at disse fusjonene ikke er omfattet av reglene om utvidet børsmelding og informasjonsdokumenter. Noen selskaper har gjort fusjonsplanen offentlig tilgjengelig, men langt fra alle. Vi valgte derfor å bestille en kopi av disse fusjonsplanene fra Foretaksregisteret. Noen få av disse leveransene viste seg og ikke inneholde alle nødvendige dokumenter til vår undersøkelse.

En av våre opprinnelige ambisjoner med denne oppgaven var å se nærmere på hvordan selskapene regnskapsmessig behandler fisjonene og fusjonen i konsernregnskapene, og da med tanke på om det er valgt å regnskapsføre som en transaksjon til virkelig verdi, eller om regnskapsføringen er foretatt til kontinuitet. En annen tanke i oppstartsfasen var å se om praksisen for valg av transaksjon eller kontinuitet var påvirket av hvem som var selskapets valgte revisor. Vi hentet inn årsrapportene for det året hvor fisjonen eller fusjonen ble gjennomført. Vi startet med en gjennomgang av notene for konsernet og selskapsregnskapet for å finne ut hvilken informasjon vi kunne hente fra årsrapportene. Vår første oppdagelse var at fisjons- og fusjonsplanen kun omtaler den regnskapsmessige behandlingen i selskapsregnskapet og at planene ikke tar for seg behandlingen i konsernregnskapet. Etter å ha gått gjennom flere årsrapporter ble vi raskt klart over at informasjonen rundt fusjoner og fisjoner er

varierende og omtalen av forhold som regnskapsmessig behandlingen og delingstidspunktet er ofte svært begrenset.

Vi hadde innledningsvis også en ambisjon om å se på praksisen rundt proforma finansielle regnskapstall fra prospekter og informasjonsdokumenter, og revisors uttalelse om disse tallene. Vi så etter hvert at jobben med fusjons- og fusjonsplanene ble så omfattende at vi valgte og ikke å ta med prospekter og informasjonsdokumenter i vår studie. Det er allerede publisert en artikkel om praksisen med proforma tall i boka *IFRS I Norge: Tema- Og Bransjeartikler* utgitt av Ernst & Young i 2011. Vi valgte derfor å konsentrere oss om den tilgjengelige informasjonen i fusjons- og fusjonsplanen.

Kapitel 4: Teori og litteratur

4.1 Innledning

Egenkapitaltransaksjoner er en felles betegnelse for transaksjoner og overføringer mellom et foretak og dets eiere. Begrepet er svært omfattende og dekker mange områder:

- oppkjøp og sammenslåinger
- utskilling av eiendeler
- virksomhet for salg eller restrukturering
- omorganiseringer
- utdelinger gjennom utbytte og konsernbidrag
- omdannelser
- alle former for kapitalendringer etter selskapslovgivningen

Egenkapitaltransaksjoner er regulert i flere sentrale lover som bl.a. regnskapsloven, allmennaksjeloven og skatteloven. I tillegg kommer standarder, anbefalinger, uttalelser osv. fra bl.a. EFRAG, NRS og EU. Reglene er mange og til dels krevende, og lovverkene er ikke samkjørte. Å få oversikt over alle gjeldende regler kan derfor være en krevende øvelse.

Fisjon og fusjon er en felles type egenkapitaltransaksjoner (Kvaal, 2004). En fusjon er en egenkapitaltransaksjon for det overtakende selskapet, og en aksjebyttetransaksjon for eierne. Fisjon ved kapitalnedsettelse kan betraktes som tingsuttak i overdragende selskap, og tingsinnskudd i overtakende selskap. Fisjon ved oppløsning kan betraktes som tingsinnskudd i de overtakende selskapene (www.ey.com, 2012).

Vi vil i det følgende forsøke å presentere en oversikt over den selskapsrettslige prosessen samt regnskapsmessig behandling av fisjoner og fusjoner i allmennaksjeselskaper. Vi vil for øvrig omtale behandling i regnskapet både etter NGAAP og etter IFRS. De selskapsrettslige reglene for aksjeselskaper er i stor grad samkjørte med reglene for allmennaksjeselskaper, men enkelte forenklinger foreligger. Skattemessige problemstillinger vil ikke omtales.

4.2 Fusjoner

Fusjoner reguleres i allmennaksjelovens kapitel 13. En fusjon innebærer en sammensmelting av to eller flere selskaper. Ved fusjoner kalles partene overtakende og overdragende selskap(Dnr, 2011). Det eller de overdragende selskapene er den parten i fusjonen som overfører sin virksomhet (eiendeler, rettigheter og forpliktelser) til det overtakende selskapet. Det overtakende selskap er det selskapet som overtar eiendeler, rettigheter og forpliktelser i forbindelse med fusjonen. Som vederlag for nettoeiendelene som overtas i fusjonen, utsteder det overtakende selskap(eller morselskapet) nye aksjer til aksjonærene i det overdragende selskapet. I fusjoner der eiersammensetningen i det overdragende og overtakende selskapet er helt lik, kan kapitalforhøyelsen skje ved en økning av pålydende fremfor å utstede nye aksjer(Dnr, 2011) jf. en *Tolkningsuttalelse fra Justisdepartementet av 12. sept. 2001 inntatt i Utv. 2002 side 600 (pkt. 4).*

Ved utstedelse av vederlagsaksjene gjennomføres det en kapitalforhøyelse i det selskapet som utsteder aksjene. Hvordan kapitalforhøyelsen skal gjennomføres ved fusjonen vil være avhengig av om fusjonen skjer som en regnskapsmessig transaksjon til virkelige verdier, eller til kontinuitet ved en videreføring av de balanseførte verdier(Dnr, 2011). Det er et forbud mot å tegne aksjer til underkurs jf. allmennaksjeloven § 10-12 jf. § 2-12, overdragende selskap kan derfor ikke ha negativ egenkapital.

En fusjon kan gjennomføres enten horisontalt eller vertikalt, og med eller uten vederlag til det overdragende selskaps aksjonærer. Gjennomføres en fusjon uten vederlag vil det ikke utstedes vederlagsaksjer, og det vil heller ikke foretas noen kapitalforhøyelse i forbindelse med fusjonen. I en fusjon anses det selskapsrettslig at det overtakende selskap viderefører virksomheten til det sammenslåtte selskapet.

Formålet til reglene i allmennaksjeloven om fusjoner er å sikre en beskyttelse av aksjonærene og kreditorer i selskapene som deltar i fusjonen. Dette er også målsetningen til selskapsdirektivet og fusjonsdirektivet til EU. De norske reglene om fusjoner i allmennaksjeloven er i tråd med disse direktivene. Enkelte fusjoner

vil også rammes av reglene om prospekter i verdipapirhandeloven eller kravene til utvidete børsmeldinger og informasjonsdokumenter etter de løpende forpliktelsene for selskaper notert på Oslo Børs (hjemmel i Børsforskriften jf Børsloven). De norske reglene har også her bakgrunn i EU direktiver, og det overordnede målet til EU er å samkjøre selskapsretten innenfor EU og EØS området. Fusjonsplanen vil være et av vedleggene i prospektene eller informasjonsdokumentene. Målsetningen er at tilgang på objektiv og relevant informasjon skal gjøre investorer, både investorer i egenkapital og gjeld, i stand til å beskytte sine interesser, og bidra til et gjennomskiktig og effektivt kapitalmarked. Krav om erklæringer fra revisorer og uavhengige sakkyndige er ment å bidra til å øke tillitten til informasjonen som gis.

4.2.1 Fusjonstyper

Allmennaksjeloven viser i § 13-2 og § 13-24 til hvilke typer fusjoner som omfattes. Vi vil i vår undersøkelse blant annet se på hvilke typer fusjoner som er gjennomført i perioden 2006-2011.

4.2.1.1 Opptaksfusjon

I en opptaksfusjon fusjoneres det overdragende selskapet med et overtakende selskap som har en eksisterende virksomhet. Kapitalforhøyelsen og vederlagsaksjene utstedes av det overtakende selskapet jf. asal. § 13-2(1) (Dnr, 2011).

4.2.1.2 Fusjon ved nystiftelse

I denne type fusjoner er det overtakende selskapet nystiftet. To eller flere overdragende selskaper blir sammensmeltet i det nystiftede selskapet. Tingsinnskuddet ved stiftelsen gjøres til det overtakende selskapet, og vederlagsaksjer utstedes til aksjonærene i de overdragende selskapene. Fusjoner ved nystiftelse fremgår også av asal. § 13-2(1). (Dnr, 2011).

4.2.1.3 Konsernfusjon eller trekantfusjon

Når det gjennomføres en konsernfusjon, fusjonere det overdragende selskapet med et datterselskap i et konsern. Kapitalforhøyelsen og utstedelsen av vederlagsaksjene skjer fra morselskapet eller et søsterselskap til det overtakende selskapet. Vederlaget kan også deles mellom det overtakende selskapet og et morselskap, et såkalt delt vederlag(Dnr, 2011). En utstedelse av vederlagsaksjer fra et mormorselskap ble akseptert i en bindende forhåndsuttalelse fra 2006, BFU 34/06 (Dnr, 2011).

I forbindelse med kapitalforhøyelsen i morselskapet vil det utstedes en fordring fra det overtakende selskapet til det selskapet som utsteder vederlagsaksjene. Fordringen skal tilsvare den regnskapsmessige egenkapitalen som tilføres det overtakende selskapet ved fusjonen. Størrelsen på fordringen vil avhenge av regnskapsmessig behandling av utsatt skatt. Dette området er ikke regulert i NRS 9 Fusjon (Wilter og Jacobsen, 2010). Konsernfusjoner er beskrevet i asal. § 13-2(2).

4.2.1.4 Mor-datterfusjon

Dette er en fusjon hvor et heleid datterselskap fusjoneres inn morselskapet. Fusjonen gjennomføres etter de forenklede reglene i asal. §13-24. Fusjonen skjer uten vederlag, og uten noen kapitalforhøyelse. Siden det ikke gjennomføres noen kapitalforhøyelse kan disse fusjonene også gjennomføres selv om overdragende selskap(datterselskapet) har negativ egenkapital(Dnr, 2011). En fusjon kan også gjennomføres ved at morselskapet fusjoneres inn i datterselskapet.

4.2.1.6 Fusjon av selskaper med samme eier (ikke allmennaksjeselskaper)

Dette er en fusjon hvor to aksjeselskaper med samme eier fusjonerer jf. asal. § 13-24. Allmennaksjeselskaper har normalt en langt større eierspredning enn aksjeselskaper. Det finnes derfor ikke tilsvarende regler for en fusjon av to allmennaksjeselskaper med samme eier.

4.2.1.7 Firkantfusjon

Dette er en fusjon der det utstedes vederlagsaksjer i et annet datterselskap i konsernet jf. asal. § 13-2(2). Denne fusjonstypen er ikke akseptert etter skattereglene og kan ikke gjennomføres til skattemessig kontinuitet jf. skatteloven § 11-2. Denne fusjonstypen er derfor lite praktisk.

4.2.2 Fusjonsplan:

En fusjon avtales av selskapenes styre og besluttes av selskapenes generalforsamling. Ett unntak gjelder for fusjon av et heleid datterselskap inn i et morselskap, disse fusjonene kan vedtas av selskapenes styre. Styrene må utarbeide en felles fusjonsplan som generalforsamlingene skal ta stilling til, kravene til innhold i denne fremgår av asal. § 13-6. Det skal blant annet opplyses om navn/adresse og lignende på selskapene som inngår i transaksjonen, hva slags vederlag som skal ytes (vederlagsaksjer og et eventuelt tilleggsvederlag), særlige rettigheter mm. Fusjonsplanen skal videre inneholde et utkast til åpningsbalanse og en erklæring fra revisor om at åpningsbalansen er satt opp etter gjeldende regnskapsregler. Et av formålene med åpningsbalansen er å gi et bilde av de fusjonerende selskapers sammenslåtte balanse(Dnr, 2011).

Krav til innhold i en fusjonsplan etter allmennaksjeloven:		
1.	Selskapets navn, organisasjonsnummer, adresse mv.	asal.§ 13-6 (1) nr. 1
2.	Regnskapsmessig tidspunkt for overtakelse for overtakende selskap	asal. § 13-6 (1) nr. 2
3.	Vederlaget som skal ytes til aksjonærene i det overdragende selskapet.	asal. § 13-6 (1) nr. 3
4.	Vilkår for aksjeeieres utøvelse av rettigheter og registrering i aksjonærregisteret.	asal.§ 13-6 (1) nr. 4
5.	Rettigheter for aksjonærer med særlige rettigheter og innehavere av tegningsretter, eller det overtagende selskapets rettigheter i det overtakende selskap.	asal. § 13-6 (1) nr. 5
6.	Enhver særskilt rett som vil tilfalle styret, daglig leder eller uavhengige sakkynndige ved fusjonen.	asal. § 13-6 (1) nr. 6
7.	Utkast til åpningsbalanse og revisors bekreftelse av åpningsbalansen.	asal. § 13-6 (1) nr. 7.
8.	Når overtakende selskap overtar forvaltningen av de eiendeler, rettigheter og forpliktelser som overtas i fm. fusjonen	asal. § 13-6 (2)
9.	Et forslag til beslutning om kapitalforhøyelse og vedtektsendring, eller et forslag til stiftelsesdokument	asal. § 13-7 (1) eller asal. § 13-7 (2)
Vedlegg til fusjonsplan:		
10.	Vedtektene for de som deltar i fusjonen	asal. §13-8 (1) nr. 1.
11.	De siste 3 års årsregnskap, årsberetning, revisjonsberetning til de som deltar i fusjonen vedtektene for de som deltar i fusjonen	asal. §13-8 (1) nr. 2.
12.	En revidert mellombalanse dersom fusjonen gjennomføres senere enn 6 måneder etter siste balansedag for det siste avlagte årsregnskapet.	asal. §13-8 (1) nr. 3.

4.2.3 Vedleggene til fusjonsplanen:

4.2.3.1 Utkast til åpningsbalanse:

Et av vedleggene til fusjons- og fisjonsplanen er et utkast til åpningsbalanse, og revisors uttalelse om åpningsbalansen. Utkastet til åpningsbalanse utarbeides av styret, og skal vise hvordan overtakende selskaps balanse ville sett ut om fusjonen ble gjennomført på balansedagen for utkastet til åpningsbalansen. Revisor avgir en erklæring om at utkastet til åpningsbalanse er satt opp i henhold til gjeldende regnskapsregler. Disse dokumentene er omtalt i avsnitt 4.5.

4.2.3.2 Mellombalanse:

For fisjoner og fusjoner som gjennomføres mer en 6 måneder etter siste avlagte årsregnskap, må det også utarbeides en mellombalanse. Mellombalansen skal

revideres, og revisor avgir en erklæring om mellombalansen. Mellombalansen og erklæringen fra revisor er omtalt i avsnitt 4.6.

4.2.3.3 Styrets rapport:

Ved fusjoner og fisjoner skal styret utarbeide en rapport som forklarer sentrale forhold ved transaksjonen, og hvilken betydning disse har for aksjonærene, selskapet og dets ansatte. Rapporten omtales i avsnitt 4.11.1.

4.2.3.4 Uavhengig sakkyndig redegjørelse om fusjons- og fisjonsplanen:

I fisjoner og fusjoner skal styret oppnevne en eller flere uavhengige sakkyndige som skal utarbeide en redegjørelse om fisjons- eller fusjonsplanen. Redegjørelsen skal omtale vederlaget, tingsinnskuddet og et eventuelt tilleggsvederlag. Redegjørelsen er omtalt nærmere i avsnitt 4.11.3.

4.2.4 Forenklede regler for fusjoner mellom konsernselskaper – fusjoner uten vederlag

En fusjon mellom et morselskap og et heleid datterselskap der datterselskapets eiendeler overføres til morselskapet, kan etter asal. § 13-24 gjennomføres uten vederlag. Reglene for gjennomføringen er forenklet i forhold til øvrige fusjoner. Det er ikke et krav for styret til å utarbeide en rapport om fusjonen, og det er heller ikke krav om en uavhengig sakkyndig redegjørelse om fusjonsplanen jf. asal. §13-24. Punkt 3 og 4 i oversikten over krav til innholdet i en fusjonsplan gjelder ikke fusjoner etter asal. § 13-24.

4.3 Fisjoner

Fisjon reguleres i allmennaksjelovens kapittel 14. Reglene om fisjon har flere likhetstrekk med reglene om fusjon, noe som også vises ved at kapittel 14 har flere henvisninger til reglene i kapittel 13 om fusjon. En fisjon gjennomføres ved en deling av et eksisterende selskap(overdragende selskap). Ved fisjonen overføres selskapets eiendeler og forpliktelser til et, eller flere overtakende selskaper. Overtakende selskap kan enten være et nystiftet selskap, eller et eksisterende selskap. Aksjonærene i det overdragende selskapet mottar aksjer i det overtakende selskapet som vederlag for nettoeiendelene som overføres. Det kan ikke gjennomføres en fisjon med et datterselskap som overtakende selskap der overdragende selskap selv mottar vederlagsaksjene.

Formålet med fisjonsreglene er å sikre en beskyttelse av aksjonærene og kreditorer i selskapene som deltar i transaksjonen. Kravene i allmennaksjeloven sikrer at aksjonærene i transaksjonen får informasjon om forholdene slik at de er i stand til å beskytte sine interesser.

4.3.1 Fisjonstyper

Allmennaksjeloven viser i § 14-2 til hvilke typer fisjoner som omfattes. Vi vil i vår undersøkelse blant annet se på hvilke typer fisjoner som er gjennomført i perioden 2006-2011.

4.3.1.1 Fisjon med nystiftelse

Denne fisjonen skjer ved at overdragende selskap deles opp, og det overtakende selskapet stiftes ved gjennomføringen av fisjonen. En fisjon kan også gjennomføres ved at det overdragende selskap deles opp i flere nye selskaper. Overdragende selskap kan også slettes i prosessen.

4.3.1.2 Fisjonsfusjon

En fisjonsfusjon gjennomføres ved at det overtakende selskapet i fisjonen er et, eller flere eksisterende selskap. Vederlagsaksjer utstedes basert på bytteforholdet mellom partene i fisjonsfusjonen. Justisdepartementet kom i

2001 med en uttalelse om at den etterfølgende kapitalforhøyelsen også kan gjøres ved en økning av pålydende dersom eierforholdet er likt i selskapene som deltar i fisjonsfusjonen (Dnr, 2011).

4.3.1.3 Konsernfisjon eller trekantfisjon

Dette er en fisjonsfusjon hvor morselskapet til det overtakende selskapet utsteder vederlagsaksjene. Asal. §14-2 (3) stiller et krav om at morselskapet samlet har mer enn 90 prosent av både aksjene og stemmerettighetene. I disse tilfellene er det morselskapet som foretar en kapitalforhøyelse, og ikke det overtakende selskapet. Dette gjennomføres ved at det utstedes en fordring mellom selskapene. Se nærmere omtale i avsnittet om trekantfusjoner, 4.2.1.3.

4.3.1.4 Mor-datterfisjon

En mor-datter fisjon er en fisjonsfusjon av et heleid datterselskap (overdragende selskap) hvor morselskapet er overtakende selskap. Disse fisjonene kan gjennomføres etter vedtak av styret og uten at det ytes vederlag jf. asal. § 14-11b (trådte i kraft juni 2011).

4.3.1.5 Drop-down

Dette er ikke en egen juridisk fisjonstype som er beskrevet i allmennaksjeloven. En drop-down fisjon er to transaksjoner, en fisjon etterfulgt av en trekantfusjon. Modellen benyttes for å flytte en del av et selskap ned til et datterselskap uten å utløse beskatning. Dette gjøres ved å gjennomføre en fisjon der det benyttes et tomt hjelpeselskap som overtakende selskap. Simultant med fisjonen fusjoneres hjelpeselskapet inn i et datterselskap. Vederlagsaksjene utstedes av det opprinnelige fisjonerte selskapet. Overdragende selskap vil først foreta en kapitalnedsettelse i forbindelse med fisjonen, og så en likelydende kapitalforhøyelse ved trekantfusjonen når vederlagsaksjene utstedes. Etter at transaksjonene er gjennomført vil aksjekapitalen i morselskapet være den samme som før.

Modellen har hatt noen utfordringer knyttet til overføringen av justeringsforpliktelsen etter justeringsreglene i mva loven for de som er frivillig

registrert for utleie av fast eiendom. Som et alternativ kan det da stiftes en ny tom holdingstruktur hvor datterselskapet skal fungere som overtakende selskap, og morselskapet skal utstede vederlagsaksjer ved en trekantfisjon. Etter trekantfisjonen fusjonerer morselskapet i holdingstrukturen med det opprinnelige selskapet. Ved å gjennomføre disse transaksjonene vil man oppnå den samme strukturen som i en drop-down, og samtidig unngå problemene med å overføre justeringsforpliktelsen. Denne modellen ble presentert på et kurs i regi av Ernst & Young i mars 2012 med tittelen *"Egenkapitaltransaksjoner, en risikosport?"*.

4.3.2 Fisjonsplan:

Fremgangsmåten for fisjoner er beskrevet i allmennaksjelovens §§ 14-3 til 14-11. Styret i det overdragende selskapet utarbeider en fisjonsplan. Ved en fisjon til et eksisterende selskap skal det utarbeides en felles fisjonsplan. Fisjonsplanen skal blant annet gi opplysninger om hvordan eiendeler og forpliktelser skal fordeles mellom selskapene, samt fordelingen av aksjer for aksjonærene jf. asal. § 14-4. For øvrige krav til innhold i fisjonsplanen viser § 14-4 til reglene om fusjonsplan i asal. §§ 13-7 til 13-13. Den norske aksjelovgivningens regler om fisjoner er i tråd med fisjonsdirektivet fra EU (direktiv 82/891/EØF).

Dersom selskapene som deltar i transaksjonen er pliktig til å utarbeide et prospekt etter verdipapirhandelloven, eller et informasjonsdokument jf. løpende forpliktelser for børsnoterte selskaper, vil fisjonsplanen være et av vedleggene til disse dokumentene. Fisjonsplanen meldes til Foretaksregisteret, og de fisjoner som omfattes av reglene om prospekter og informasjonsdokumenter offentliggjøres også via børsmeldinger. Både kravene til fisjonsplanen og informasjonsdokument, prospekter og børsmeldinger har sin bakgrunn i EU direktiver. Tilgangen på relevant og objektiv informasjon er målsetningen, og dette skal være med å bidra til mer gjennomsiktlige forhold og mer effektive kapitalmarkeder.

Krav til innhold i en fisjonsplan etter allmennaksjeloven:		
1.	Fordelingen av eiendeler, rettigheter og forpliktelser	asal. § 14-4 (1) nr.1
2.	Fordeling av aksjer og vederlag til aksjonærene i det overdragende selskapet	asal. § 14-4 (1) nr. 2
3.	Selskapets navn, organisasjonsnummer, adresse mv.	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 1
4.	Regnskapsmessig tidspunkt for overtakelse for overtakende selskap	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 2
5.	Vederlaget som skal ytes til aksjonærene i det overdragende selskapet.	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 3
6.	Vilkår for aksjeeieres utøvelse av rettigheter og registrering i aksjonærregisteret.	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 4
7.	Rettigheter for aksjonærer med særlige rettigheter og innehavere av tegningsretter, eller det overtagende selskapets rettigheter i det overtakende selskap.	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 5
8.	Enhver særskilt rett som vil tilfalle styret, daglig leder eller uavhengige sakkyndige ved fisjonen.	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 6
9.	Utkast til åpningsbalanse og revisors bekreftelse av åpningsbalansen.	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 7.
10.	Når overtakende selskap overtar forvaltningen av de eiendeler, rettigheter og forpliktelser som overtas i fm. fisjonen	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (2)
11.	Et forslag til beslutning om kapitalforhøyelse og vedtektsendring eller et forslag til stiftelsesdokument	asal. § 14-4 (3) jf. § 13-7 (1) eller asal. § 14-4 (3) asal. § 13-7 (2)
Vedlegg til fisjonsplan:		
12.	Vedtektene for de som deltar i fisjonen	asal. §14-4 (3) jf.§13-8 (1) nr. 1.
13.	De siste 3 års årsregnskap, årsberetning, revisjonsberetning til de som deltar i fisjonen, og vedtektene for de som deltar i fisjonen	asal. §14-4 (3) jf.§13-8 (1) nr. 2.
14.	En revidert mellombalanse dersom fisjonen gjennomføres senere enn 6 måneder etter siste balansedag for det siste avlagte årsregnskapet.	asal. §14-4 (3) jf.§13-8 (1) nr. 3.

4.3.4 Vedleggene til fisjonsplanen

Som ved fusjonsplanen skal det utarbeides flere vedlegg. Utkast til åpningsbalanse omtales nærmere i avsnitt 4.5, mellombalanse er beskrevet i avsnitt 4.6, styrets rapport, og den uavhengige sakkyndige redegjørelsen om fisjonsplanen er begge omtalt i avsnitt 4.11.

4.3.5 Forenklinger for likedelingsfisjoner:

I juni 2011 trådte asal. § 14-11a i kraft. Bestemmelsen i asal. § 14-11a inneholder forenklingsregler for jevndelingsfisjoner. Dette er fisjoner hvor aksjonærene i overdragende selskap deltar i samme forhold i det overtakende selskap, dvs. at eierstrukturen er lik i begge selskapene (Dnr, 2011).

Etter asal. § 14-11a er det ikke lengre krav om:

1. Mellombalanse jf. asal. §14-4 (3) jf. §13-8 (1) nr. 3.
2. Rapport fra styret om fisjonen jf. asal. §14-4 (3) jf. §13-9
3. Uavhengig sakkyndig redegjørelse for fisjonsplan jf. asal. §14-4 (3) jf. §13-10.

Etter forarbeidene, Prop. 97L (2010-2011) er denne endringen gjennomført for å følge fisjonsdirektivet og oppfylle direktiv 82/891/EØF artikkel 22 nr. 5. Formålet med endringen er å redusere utgiftene og administrasjonen ved gjennomføring av fusjoner og fisjoner (Prop. 97L (2010-2011) pkt. 2.1). Selv om asal. § 14-11a nå ikke inneholder noen krav om redegjørelse for fisjonsplanen vil bestemmelsene i asal. §2-6 fortsatt gjelde for nystiftede overtakende selskaper (Nedregotten og Haga, 2011). Dette vil si at det fortsatt må utarbeides en redegjørelse for tingsinnskuddet av en uavhengig sakkyndig. Ved en fisjon til et eksisterende selskap (fisjonsfusjon), vil det overtakende selskapet foreta en kapitalforhøyelse med annet enn penger jf. asal. § 10-2 og må da etter tredje ledd sørge for å utarbeide en redegjørelse jf. asal. §2-6.

Disse nye reglene vil kun være aktuelle helt i slutten av testperioden for vår undersøkelse. Vi har ikke identifisert noen kunngjorte fisjonsplaner etter at bestemmelsene trådte i kraft.

4.4 Revisor rolle ved fusjoner og fisjoner

Revisor vil ha en sentral rolle ved de ulike attestasjonsoppgavene som angis i asal i forbindelse med fusjoner og fisjoner. Kravene til revisor i forhold til planlegging, risikovurderingshandlinger og dokumentasjon, vil også gjelde ved disse oppgavene, som ved annen lovpålagt revisjon. Det samme gjelder reglene for uavhengighet.

Attestasjonsoppdrag kan deles inn i revisjon og andre attestasjonsoppdrag. Revisjon innebærer at revisor attesterer historisk økonomisk informasjon, i all hovedsak årsregnskaper eller deler av regnskaper. Attestasjonsoppdrag der asal krever uttalelser eller redegjørelser fra en revisor, dreier seg om ulike typer informasjon som ikke er årsregnskaper eller deler av regnskaper. SA 3802 er å betrakte som en spesialstandard som anvender grunnleggende prinsipper og veiledning som finnes i ISAE 3000, (Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon) men som dekker det spesifikke temaet egenkapitaltransaksjoner. (Kjelløkken, 2008)

Det fremgår av SA 3802 pkt. 2 at formålet med kravene til redegjørelser er å gi generalforsamlingen et tilfredsstillende beslutningsgrunnlag, og å sikre at kontrollen av tingsinnskuddet fortas forut for transaksjonen. Hensikten er å beskytte både kreditorinteressene og eierinteressene. Formålet med revisors uttalelser til aksjeeierne er å øke tilliten til den informasjon som legges frem for generalforsamlingen, og dermed bidra til et bedre beslutningsgrunnlag. Formålet med bekreftelser til Foretaksregisteret er å bekrefte selskapets opplysninger, primært for å beskytte kreditorenes interesser.

Sikkerheten i revisors uttalelser avgitt etter SA 3802 deles inn i tre nivåer av sikkerhet, jf. pkt. 4. Disse er:

1. Moderat sikkerhet
2. Høy, men ikke absolutt sikkerhet
3. Høy sikkerhet (garanti)

Iht. rammeverk for attestasjonsoppdrag pkt. 11. som ligger til grunn for alle standardene revisor benytter i sitt arbeid, har praktiserende revisor anledning til å gjennomføre to typer attestasjonsoppdrag:

- 1) attestasjonsoppdrag som skal gi betryggende sikkerhet og
- 2) attestasjonsoppdrag som skal gi moderat sikkerhet

Det følger videre av samme punkt at målet med et attestasjonsoppdrag under 1) er å redusere risikoen for attestasjonsoppdraget til et akseptabelt lavt nivå slik at revisor kan uttale seg positivt. For attestasjonsoppdrag under 2) er målet å redusere risikoen til et akseptabelt nivå slik at revisors konklusjon kan uttrykkes i en negativ form. Rammeverket pkt. 58 og 59 angir hvordan revisor skal formulere sin uttalelse når det skal formidles hhv betryggende sikkerhet og moderat sikkerhet.

Etter allmennaksjeloven og SA 3802 vil følgende attestasjonsoppdrag i forbindelse med fusjoner og fisjoner være aktuelle for revisor:

- Dekning av bunden egenkapital etter kapitalnedsettelsen (OD)
- Sakkyndig redegjørelse for fusjons- og fisjonsplanen
 - o Vederlaget til aksjeeierne (OD /OT)
 - o Verdien av innskuddet (OT)
- Uttalelse om utkast til åpningsbalanser (OT)
- Uttalelse om mellombalanser (OD/OT)

Revisors uttalelser, med unntak av bekreftelsen for dekning av bunden egenkapital(se avgrensning), vil omtales nærmere i egne avsnitt. Uttalelsen om utkastet til åpningsbalanse omtales i avsnitt 4.5.5., uttalelsen om mellombalanse omtales i avsnitt 4.6.5, og styrets rapport og den uavhengige sakkyndige redegjørelsen omtales i avsnitt 4.11.

4.5 Utkast til åpningsbalanse ved fusjon og fisjon

Det er det eller de overtakende selskapene som skal utarbeide et utkast til åpningsbalanse. Det er ikke et krav om åpningsbalanse for et konsernselskap som utsteder vederlagsaksjer i en konsernfusjon. Utkastet til åpningsbalansen er en del av fusjonsplanen jf. asal. §13-6(1) nr. 7 eller fisjonsplanen jf. asal. § 14-6(1) jf. § 13-6(1) nr. 7.

4.5.1 Formål:

Utkastet til åpningsbalansen etter allmennaksjeloven har sammen med fusjons- eller fisjonsplanen med vedlegg som formål å være en del av beslutningsgrunnlaget for styret og generalforsamlingen som skal vedta fusjonen eller fisjonen. Åpningsbalansen vil vise fordelingen av eiendeler og forpliktelser i det overtakende selskapet på datoen for åpningsbalansen(balansedagen). Åpningsbalansen vil sammen med fusjonsplanen eller fisjonsplanen også gi en oversikt over fordelingen av egenkapitalen, og at vederlagsaksjene ikke er tegnet til underkurs jf. forbudet i asal. §2-12 (1) (NOU 1996:3, s. 174 og SA3802 pkt. 180). Utkastet til åpningsbalanse skal også dateres og signeres av styret i det overtakende selskapet (Langseth, 2010).

4.5.2 Regnskapsregler:

Åpningsbalansen skal settes opp i samsvar med gjeldende regnskapsregler jf. asal. §13-6(1) nr. 7. SA3802 oppgir i punkt 180 at det med dette menes de gjeldende regnskapsreglenes presentasjons- og klassifikasjonsregler. Utkastet til åpningsbalansen reguleres i allmennaksjeloven, og er et selvstendig selskapsrettslig dokument. Dette betyr at åpningsbalansen ikke gir noen føringer for hvordan fusjonen eller fisjonen skal bokføres i årsregnskapet(Hove og Snipsøyr, 2008). Dette har bakgrunn i at utkastet til åpningsbalanse reguleres av allmennaksjeloven, mens utarbeidelsen av årsregnskapet reguleres av regnskapsloven. Dette betyr at verdimålingstidspunktet kan være forskjellig mellom åpningsbalansen og årsregnskapet. Informasjonen i utkastet til åpningsbalansen vil være en form for proforma tall som viser hvordan fusjonen

eller fisjonen ville sett ut dersom den var gjennomført på balansedagen for utkastet til åpningsbalanse. Utkastet til åpningsbalanse utarbeides for morselskapet. Det er ikke krav om å utarbeide en åpningsbalanse som viser konsoliderte tall for konsernet.

4.5.3 Noteopplysninger:

Det er ikke krav om å gi noteopplysninger til åpningsbalansen, men det kan være nødvendig med enkelte tilleggsopplysninger for å forstå grunnlaget for og innholdet i åpningsbalansen. Revisjonsstandarden SA3802 pkt. 180 anbefaler bruk av noter. For eksempel kan det være aktuelt å gi opplysninger om hvilket regnskapsspråk som benyttes, og om transaksjonen er gjort til kontinuitet eller virkelig verdi (Hove og Snipsøyr, 2008). I våre undersøkelser av åpningsbalanser vil vi se på hvor utbredt praksisen med å gi noteopplysninger i åpningsbalansen er, samt se på hvilke regnskapsspråk som benyttes i de ulike selskapene som har gjennomført fusjoner eller i fisjoner i perioden.

4.5.4 Verdimalingstidspunkt - balansedagen for utkastet til åpningsbalansen:

Ved fusjon og fisjoner vil åpningsbalansedagen representere det selskapsrettslige tidspunktet for verdimaling jf. asal.§13-4 jf. asal.§2-7. Ved fusjon og fisjon skal tingsinnskuddet, vederlagsaksjene og tilleggsvederlaget måles på samme tidspunkt. Verdimalingstidspunktet kan tidligst være åtte uker før generalforsamlingen, og senest den dagen utkastet til åpningsbalansen signeres (Langseth, 2010). Tidspunktet for verdimalingen i redegjørelsen vil være helt sentral for å beregne bytteforholdet mellom partene.

Tidspunktet for måling og innregning i årsregnskapet vil avhenge av hvilket regnskapsspråk som benyttes. Det kan være verdt å merke seg at det ikke gjøres noe unntak til kravet om oppdaterte tall i åpningsbalansen for fusjoner og fisjoner som gjennomføres til regnskapsmessig kontinuitet. Fusjoner og fisjoner til virkelig verdi kan også ha ulike transaksjonstidspunkt i åpningsbalansen og i årsregnskapet. De regnskapsmessige verdimalingstidspunktene omtales nærmere i avsnittene 4.7 til 4.9.

For fusjoner med nystiftelse inneholder ikke allmennaksjeloven noen direkte regulering av datering av åpningsbalansen. I asal. §13-4 vises det til at verdsettelsen skal gjøres på tidspunktet for åpningsbalansen jf. §2-7 (Hove og Snipsøyr, 2008). For opptaksfusjoner skal tidspunktet for redegjørelsen legges til grunn som måletidspunkt, dette følger det av asal. §13-4 jf. 10-12(1). Dateringen av redegjørelsen ved fusjoner fremgår av asal. §13-10(3), som sier at redegjørelsen tidligst skal være datert åtte uker før generalforsamlingen (Hove og Snipsøyr, 2008), mens det fremgår av revisjonsstandard SA3802.181 at åpningsbalansen ikke kan dateres tidligere enn 8 uker før generalforsamlingens beslutning, tilsvarende gjelder for fusjoner jf. SA3802.221.

Kravet om datering av redegjørelse og åpningsbalanse tidligst 8 uker før generalforsamlingen er med bakgrunnen i at åpningsbalansen er en del av beslutningsgrunnlaget for styrene og generalforsamlingene, og at disse skal være så oppdaterte som mulig (Hove og Snipsøyr, 2008). Med datering viser allmennaksjeloven til verdimålingstidspunktet. Dato for signering av utkast til åpningsbalanse, revisors uttalelse, styrets rapport og den uavhengige sakkyndige redegjørelsen trenger ikke være det samme som verdimålingstidspunktet (Langseth, 2010).

Det er selskapet selv som bærer risikoen for et eventuelt verdifall for tingsinnskuddet fra tidspunktet for verdimålingen frem til overtakelsen. Tingsinnskuddet kan også nektes om verdifallet medfører at aksjen tegnes til underkurs (Bråthen, 2010, i en kommentar til asal. §2-7). Revisor uttaler seg heller ikke om oppgjøret av innskuddet i overtakende selskap. Vi vil ikke gå nærmere inn på problemstillingene rundt verdifall på tingsinnskuddet eller revisors uttalelse om deknningen av bunden egenkapital ved fusjoner.

Vi har valgt ikke å ta med skattemessige forhold i denne oppgaven, men det er naturlig å nevne skattelovens § 11-8 og BFU 18/11 når spørsmålet om verdimålingstidspunkt for fusjoner omtales. BFU 18/11 konkluderer med at en

skjevdelingsfisjon må legges til grunn den selskapsrettslige ikrafttredelsen som verdimålingstidspunkt for ikke å bryte kravet i skattelovens krav om kontinuitet. SA3802 trådte i kraft fra 1.1.2009, og noe som diskuteres i artikkelen til Hove og Snipsøyr fra 2008 er at tidligere praksis med å basere den selskapsrettslige åpningsbalansen på regnskapstall pr. 1.1. burde endres. Vi vil i vår undersøkelse se på hva som er praksis rundt valg av verdimålingstidspunkt i utkastet til åpningsbalanse.

4.5.5 Revisors uttalelse om utkastet til åpningsbalanse

Revisor skal avgi en erklæring om utkastet til åpningsbalanse jf. asal. §13-7 (1) nr. 7. Revisors oppgaver og plikter i forbindelse med denne uttalelsen er regulert i *SA3802 Revisors uttalelser og redegjørelser etter selskapslovgivningen*. Det er styrets ansvar å utarbeide et utkast til åpningsbalanse. Revisors uttalelse rettes til generalforsamlingen som skal vedta fusjonen eller fisjonen. I fusjoner uten vederlag som kan vedtas av styret vil revisors uttalelse rettes til styret jf. SA 3802 pkt. 179.

Revisors arbeid ved uttalelsen er begrenset til presentasjon og klassifisering av regnskapstallene etter regnskapslovens bestemmelser. Hvilke regler som følges vil være avgjørende for hvordan presentasjonen eller klassifiseringen blir. I Norge vil valget stå mellom NGAAP og IFRS. Det gjøres ikke en full revisjon etter revisjonsstandardene, men revisor vil normalt gjøre analyser av regnskapsgrunnlaget og rette forespørsler til relevante personer for å forsikre seg om at regnskapsgrunnlaget er riktig jf. SA3802, pkt. 183.

4.6 Mellombalanse ved fusjon og fisjon

4.6.1 Krav om mellombalanse

Et av vedleggene til fisjons- eller fusjonsplanen er mellombalansen. Ikke alle fisjoner eller fusjoner krever en utarbeidelse av en mellombalanse. Kravet gjelder bare i de tilfellene fisjons- eller fusjonsplanen er undertegnet mer enn seks måneder etter det senest fastsatte årsregnskapet jf. asal. § 13-8 (1) nr. 3 jf. 14-4 (1) nr. 3. Det skal utarbeides mellombalanser for alle de deltakende selskapene. Det følger videre av asal § 13-8 nr. 3 at balansedagen i mellombalansen ikke kan være eldre enn 3 måneder før undertegningen av fusjons- eller fisjonsplanen. Mellombalansen skal også være utarbeidet og revidert i henhold til reglene for årsregnskap.

Når det gjennomføres en fisjon, vil det blir foretatt en kapitalnedsettelse i det overdragende selskapet. For å kunne gjennomføre en kapitalnedsettelse eller en fisjon før det er avlagt et årsregnskap for siste regnskapsår, må det utarbeides en mellombalanse jf. asal. § 12-2 (1). Mellombalansen kan ikke dateres senere enn 31.12. Noe annet ville tilsi at mellombalansen inneholdt mer enn 12 måneder og kunne da hatt en høyere egenkapital enn årsregnskapet. Det kunne da vært gjennomført en større kapitalnedsettelse enn det årsregnskapet vil åpne for (Dnr sirkulære 2003-205).

Reglene om mellombalanse ble innført i norsk allmennaksjelov med bakgrunn i fusjonsdirektivet (78/855/EØF) og fisjonsdirektivet (82/891/EØF) jf. Ot.prp. nr. 68 (2000-2001) s. 15.

4.6.2 Unntak fra å utarbeide mellombalanse:

Etter endringen i allmennaksjeloven i 2011 etter forslaget i Prop. 97 L (2010 - 2011), ble det innført et unntak fra kravet om å utarbeide mellombalanser ved fisjon og fusjon dersom det er utarbeidet en halvårsrapport etter verdipapirhandelloven § 5-6. Et halvårsregnskap etter denne bestemmelsen skal innholde et halvårsregnskap, halvårsberetning, og en erklæring fra de som er

ansvarlig for utarbeidelsen av rapportene som bekrefter blant annet at halvårsregnskapet er utarbeidet etter gjeldende regnskapsregler. Unntaket er et resultat av endringer i Direktiv 2009/109/EF artikkel 2 nr. 5, som innførte tilsvarende endringer i fusjons- og fisjonsdirektivet.

4.6.3 Formålet med mellombalansen

Et av formålene med mellombalansen er å gi oversikt over eiendeler og forpliktelser for alle selskapene som er parter i fisjonen eller fusjonen. Mellombalansen skal sammen med de øvrige dokumentene som utarbeides ved fisjoner og fusjoner utgjøre beslutningsgrunnlaget for generalforsamlingen som skal vedta fisjonen eller fusjonen. Både fisjon og fusjon innebærer debitorskifter og gir et behov for å gi kreditorer anledning til å beskytte egne interesser. Beslutningsgrunnlaget er ment å gjøre aksjonærer og kreditorer i stand til å beskytte sine interesser ved fisjoner og fusjon (Ot.prp. nr. 68 (2000-2001) s.15).

4.6.4 Regnskapsregler

Mellombalansen skal utarbeides etter reglene for årsregnskap, og i motsetning til utkastet om åpningsbalanse er det også et krav om at mellombalansen skal revideres. Dersom det etter regnskapsloven § 5-14 eller 5-16 skal være kontinuitet i regnskapsmessige verdier, må mellombalansen(e) for det (de) overdragende selskap(er) ses i sammenheng med den åpningsbalanse for det overtakende selskap som skal inntas i fusjonsplanen, jf. asal § 13-6(1) nr. 7. (Matre, 2010). Tilsvarende regler gjelder ved fisjon, jf. asal § 14-4(3).

4.6.3 Noteopplysninger

Det er ikke krav om å gi noteopplysninger til mellombalansen. Det kan likevel være nødvendig med noteopplysninger på samme måte som ved åpningsbalanser, for å forklare grunnlaget for utarbeidelsen og prinsipper som er lagt til grunn ved utarbeidelsen jf. SA3802, pkt. 187.

4.6.6 Revisors uttalelse om mellombalansen

Revisor må utføre revisjon av mellombalanser etter samme prinsipp som ved revisjon av årsregnskapet. Dette innebærer revisjon i overensstemmelse med revisjonsstandardene. SA 3802 henviser til revisjonsstandardene jf. pkt. 189, men det er ikke innarbeidet noen ytterligere veiledning for revisors arbeid i SA 3802. I revisors uttalelse om saksforholdet til generalforsamlingen, skal revisor uttale seg om mellombalansen(e) er utarbeidet etter reglene for årsregnskap. Uttalelsen gis i samsvar med ISA 805 jf. SA3802, pkt. 186.

4.7 Regnskapsmessig behandling ved fusjon etter NGAAP

Etter allmennaksjeloven § 13-6 (1) nr. 2 skal det i en fusjonsplan oppgis fra hvilket tidspunkt det overtakende selskap regnskapsmessig skal anses å ha overtatt nettoeiendelene fra fisjonen av det overdragende selskapet. Dette tidspunktet er kalt delingstidspunktet. Fusjonsplanen beskriver normalt også hvordan fusjonen skal regnskapsføres med tanke på om fusjonen regnskapsføres som en transaksjon til virkelig verdi, eller til kontinuitet. Det er normalt kun den regnskapsmessige behandlingen i selskapsregnskapet som omtales i fusjonsplanen.

Utkastet til åpningsbalanse er regulert i asal. § 13-7 (1) nr. 7 og er et rent selskapsrettslig dokument. Utkastet til åpningsbalanse gir ingen føringer for regnskapsføringen i årsregnskapet. Det er regnskapsloven som regulerer regnskapsføringen av fusjonen, og ikke allmennaksjeloven.

Fusjoner kan regnskapsmessig deles inn i to typer fusjoner, vertikale og horisontale fusjoner. En vertikal fusjon er når et datterselskap fusjonerer med sitt morselskap. Alle andre fusjoner er horisontale fusjoner.

Det er to metoder for regnskapsføring av en fusjon, kontinuitetsmetoden og oppkjøpsmetoden. Regnskapsføringen av fusjonen har som mål å gi et rettviseende bilde av det økonomiske innholdet, og realitetene i fusjonen jf. NRS 9.4. Valg av metode må basere seg på en vurdering av om fusjonen skal følge transaksjonsprinsippet i regnskapsloven § 4-1, (1), nr. 1. I forarbeidene til regnskapsloven er det gitt en beskrivelse av en transaksjon jf. Ot.prp. nr. 42(1997-98). En regnskapsmessig transaksjon er mellom uavhengige motstridende interesser der det har skjedd et reelt bytte med økonomisk innhold. Beslutninger gjøres av partene basert på forholdet mellom ytelsen og vederlaget. Det må også ha skjedd en reell overføring av risiko og kontroll(Dnr, 2011). Når fusjonen ikke er en regnskapsmessig transaksjon skal det ikke gjøres en ny verdimåling. Fusjoner som ikke er transaksjoner skal regnskapsføres og måles etter kontinuitetsmetoden beskrevet i NRS 9.

4.7.1 Kontinuitetsmetoden

Kontinuitetsmetoden innebærer at de bokførte verdiene i både overdragende og overtakende selskap videreføres i det fusjonerte selskapet. Kapitalforhøyelsen i fusjoner med vederlag som regnskapsføres til kontinuitet, skal måles til regnskapsført verdi av nettoeiendelene jf. NRS 9.6.

4.7.1.1 Vertikale fusjoner til kontinuitet:

Kontinuitetsmetoden anvendes for alle fusjoner der et datterselskap fusjonerer med sitt morselskap, en såkalt vertikal fusjon jf. NRS 9.4. En vertikal fusjon kan også gjennomføres med eller uten utstedelse av vederlagsaksjer. En fusjon mellom et heleid datterselskap og morselskapet er et eksempel på fusjoner som skal gjennomføres uten vederlag. Dette er fusjoner som gjennomføres uten at det foretas en kapitalforhøyelse i det overtakende selskapet. Dette er ikke en egenkapitaltransaksjon for morselskapet og det utstedes derfor heller ingen nye aksjer(vederlagsaksjer) i forbindelse med disse fusjonene. Denne type fusjoner kan gjennomføres selv om datterselskapet har negativ egenkapital (Dnr, 2011). For mor-datterfusjoner med minoritetsaksjonærer, vil fusjonen skje med vederlag.

4.7.1.2 Horisontale fusjoner til kontinuitet:

Kontinuitetsmetoden skal også anvendes ved en horisontal fusjon der en eier eller eiergruppe kontrollere mer enn 90 % av begge selskapene, både før og etter fusjonen jf. NRS 9.4. Dette kan være en fusjon mellom to søsterselskaper i et konsern hvor begge selskapene er heleide datterselskaper til det samme morselskapet.

Kontinuitetsmetoden anvendes også for horisontale fusjoner mellom selskaper med tilnærmet identiske eiersammensetninger før og etter fusjonen jf. NRS 9.4. Dette kan være en fusjon hvor eiersammensetningen er spredt mellom mange eiere hvor ingen av eierne har kontroll. NRS 9 Fusjon gir ingen direkte veiledning for hvordan begrepet tilnærmet skal forstås. Revisorforeningen foreslår at det kan sees til standarden om fisjoner, NRS (F) Fisjon og omtalen om

skjevdeler(Dnr, 2011). Denne standarden sier at eierskifte å være mer enn marginalt og minst utgjøre 10 % jf. NRS (F) Fusjon pkt. 14.

For horisontale fusjoner mellom selskaper under samme kontroll, der kontrollen er under 90 % i ett eller flere av selskapene, må det gjøres en konkret vurdering av om kriteriene for å anses dette som en regnskapsmessig transaksjon er til stedet. Det kan også finnes andre særlige forhold ved en fusjon som kan tilsa at en ny verdimåling ikke skal finne sted. Valg av metode må basere seg på en vurdering opp mot transaksjonsprinsippet i regnskapsloven § 4-1, (1) nr. 1 og kriteriene som er nevnt innledningsvis i avsnitt 4 i avsnitt 4.7.

4.7.2 Selskaps- eller konsernkontinuitet

Fusjoner til kontinuitet skal enten regnskapsføres til selskapskontinuitet eller konsernkontinuitet. Fusjonstypen er avgjørende for hvilke kontinuitetsverdier som skal benyttes(Wilter og Jacobsen, 2010). Vertikale fusjoner skal som en hovedregel regnskapsføres til konsernkontinuitet. Selskapskontinuitet kan benyttes dersom overtakende selskap ikke utarbeider konsernregnskap som rapporteres til Regnskapsregisteret hvor selskapet som innfusjoneres omfattes, jf. NRS 9.6.3. Horisontale fusjoner regnskapsføres til selskapskontinuitet.

4.7.3 Oppkjøpsmetoden – transaksjon til virkelig verdi

Fusjoner som anses å være en regnskapsmessig transaksjon skal regnskapsføres etter denne metoden jf. NRS 9.4 jf. regnskapslovens § 4-1 (1) nr. 1. Dette gjelder blant annet alle fusjoner som er et virksomhetskjøp. Ved bruk av oppkjøpsmetoden må et selskap identifiseres som den overtakende parten i fusjonen. Nettoeiendelene i det overtakende selskapet videreføres til bokførte verdier, mens det overdragende selskapets nettoeiendeler måles til virkelig verdi på tidspunktet det overtakende selskapet har oppnådd kontroll jf. NRS 9.5.

Selskapet som yter vederlagsaksjene er ansett som det overtakende selskapet etter selskapsretten. Hvilket selskap som yter vederlagsaksjer i fusjonen fremgår av fusjonsplanen. I de fleste tilfeller følger regnskapsføringen fusjonsplanen

angivelse. Det overtakende selskapet er de som får kontroll over den andre parten i fusjonen. I en fusjon med nystiftelse som anses som en transaksjon må en av de overdragende selskapene identifiseres som den overtakende part jf. NRS 9.5.1. I noen feller kan fusjonsplanens angivelse av hvem som er det overtakende selskapet gi et regnskapsmessig feilaktig bilde av fusjonen. Dette skjer i fusjoner der aksjonærene i det selskapsrettslige overdragende selskapet vil ha kontrollen over det fusjonerte selskapet etter fusjonen. Når dette er tilfellet skal det overdragende selskapet anses som den overtakende part. Dette kalles en omvendt overtakelse jf. NRS 9.5.1. Stemmerettsfordelingen, aksjonærsammensetning, sammensetning i styret og andre ledende organer, nevnes i standarden som mulige indikatorer som kan vurderes ved indentifiseringen av det overtakende selskapet. Det presiseres videre i standarden at alle relevante forhold skal vurderes. Ved tvil etter at alle forhold er vurdert, kan angivelsen i fusjonsplanen følges jf. NRS 9.5.1.

4.7.4 Regnskapsmessig virkningstidspunkt

Det selskapsrettslige tidspunktet for verdsettelsen av vederlaget fremkommer av asal. § 13-10, (3). For fusjoner skal vederlaget beskrives i den sakkyndige redegjørelsen som avgis tidligst 8 uker før generalforsamlingen. Det selskapsrettslige måletidspunktet vil kunne avvike fra de regnskapsmessige delingstidspunktene (Wilter og Jacobsen, 2010).

Delingstidspunktet for fusjoner som regnskapsføres som en transaksjon vil være tidspunktet for oppnåelse av kontroll (oppkjøpstidspunktet). Fra dette tidspunktet innregnes og måles nettoeiendelene som er overtatt ved fusjonen jf. NRS 9.5.2. Tidspunktet for oppnåelse av kontroll vil være gjenstand for en vurdering. NRS 9 sier at oppkjøpstidspunktet normalt vil sammenfalle med tidspunktet for vedtaket i generalforsamlingen. Dersom fusjonen må godkjennes av kreditorer eller er avhengig av en konsesjon så vil oppkjøpstidspunktet være når disse spørsmålene er avklart. NRS 9 har også en direkte henvisning til IFRS 3 ved at alle tidspunkt som godtas av denne standarden også er godtatt etter NRS 9.5.2.

Ved bruk av kontinuitetsmetoden er det en forskjell mellom fusjonene under samme kontroll og andre fusjoner. For fusjoner under samme kontroll skal tidspunktet for etablering av eiers kontroll brukes som delingstidspunkt. For øvrige fusjoner kan partene i fusjonen fritt til å velge et delingstidspunkt i regnskapsåret så lenge det er før den selskapsrettslige ikrafttredelsen jf. NRS 9.6.1.

4.8 Regnskapsmessig behandling ved fusjon etter IFRS

4.8.1 Fusjoner etter IFRS 3 Virksomhetssammenslutninger

Fusjoner som er å anse som en virksomhetssammenslutning skal regnskapsføres etter overtakelsesmetoden jf. IFRS 3.4. For at en fusjon skal anses å være en virksomhetssammenslutning må transaksjonen ha et forretningsmessig motiv, noe som tilsier at transaksjonen har et reelt økonomisk innhold. Transaksjonen må også vurderes opp mot om de involverte partene er uavhengige og om transaksjonen gjennomføres til virkelig verdi (The International Financial Reporting Group of Ernst & Young, 2012). Fusjoner under virkeområdet til IFRS 3 regnskapsføres som en transaksjon til virkelig verdi etter overtakelsesmetoden. Nettoeiendelene til det overdragende selskapet skal innregnes og måles til virkelig verdi på overtakelsestidspunktet jf. IFRS 3.18. Overtakelsesmetoden innebærer at en av partene må identifiseres som det overtakende selskapet jf. IFRS 3.6. Det overtakende selskapet er det selskapet som oppnår kontroll jf. IFRS 3.7. IFRS 3 viser til IAS 27 for veiledning for å identifisere det overtakende selskapet. Vi vil komme tilbake til definisjonen av kontroll under avsnittet om delingstidspunktet etter IFRS i punkt 4.8.4.

IFRS 3 har unntatt virksomhetssammenslutninger under samme kontroll og sammenslutninger med en part som ikke representerer en virksomhet jf. IFRS 3.2. En fusjon der et av selskapene ikke faller inn under definisjonen av en virksomhet i IFRS 3B7-B12 kan regnskapsføres som en anskaffelse av eiendeler (The International Financial Reporting Group of Ernst & Young, 2012). Virksomhetssammenslutninger under samme kontroll er uten direkte regulering under IFRS.

4.8.2 Virksomhetssammenslutninger under samme kontroll

Virksomhetssammenslutninger under samme kontroll er utenfor virkeområdet til IFRS 3 jf. pkt. 2 c). Kontrollen kan ikke være midlertidig. I vurderingen om kontrollen er midlertidig vurderes varigheten av kontrollen både før og etter fusjonen. En omorganisering rett før en børsnotering eller et salg medfører ikke

at kontrollen er midlertidig (The International Financial Reporting Group of Ernst & Young, 2012). En virksomhetssammenslutning under samme kontroll er nærmere beskrevet i IFRS 3.B1.

"En virksomhetssammenslutning som omfatter foretak eller virksomheter under samme kontroll, er en virksomhetssammenslutning der alle de sammensluttede foretakene eller virksomhetene kontrolleres av samme øverste part eller parter både før og etter sammenslutningen, og der denne kontrollen ikke er midlertidig". IFRS 3.B1

Formålet og hensikten bak en virksomhetssammenslutning under samme kontroll er ofte svært forskjellig fra oppkjøpssituasjoner. En intern omorganisering kan gjøres som et ledd i å optimalisere organiseringen for skattemessige forhold eller for å realisere et effektiviseringspotensial i konsernet. Andre omorganiseringer gjøres for å klargjøre for en fisjon eller salg av virksomhet. De mange ulike årsakene til å gjennomføre slike transaksjoner under samme kontroll, gjør at denne type transaksjoner ikke representerer en homogen gruppe transaksjoner. Disse forholdene innebærer også at informasjonsbehovet hos brukerne av årsregnskapene kan være ulikt de ordinære virksomhetssammenslutninger, noe som også må vurderes ved valg av regnskapsprinsipper for å sikre et rettviseende bilde av transaksjonen (EFRAG og OIC, 2011).

I mangel på en klar veiledning i eksisterende standarder må kildehierarkiet i IAS 8 benyttes for å finne regnskapsprinsipper. Dette betyr at det kan finnes flere aksepterte metoder for å regnskapsføre disse transaksjonene. Dette har i følge EFRAG ført til en utvikling av flere ulike metoder i praksis, noe som fører til en lavere grad av gjennomsiktighet og ulik presentasjon av slike transaksjoner i den finansielle rapporteringen.

4.8.3 Analog anvendelse av IFRS 3 for fusjoner under samme kontroll

Et alternativ er å benytte IFRS 3 og overtakelsesmetoden for virksomhetssammenslutninger under samme kontroll, noe som tilsier bruk av

virkelig verdi. EFRAG nevner også IFRIC 17 som en mulig kilde. En anvendelse av IFRS 3 kan forankres i en vurdering om transaksjonen har en økonomisk effekt for noen av investorene (egenkapital eller gjeld) fra før transaksjonen. Dersom det er tilfellet kan man forsvare en bruk av IFRS 3 ut fra behovet for informasjon om den økonomiske effekten for brukerne av årsregnskapet. Dette tilsier at for transaksjoner under samme kontroll må gjøres en vurdering av omstendighetene rundt for å velge et regnskapsprinsipp som gir den mest beslutningsvennlige informasjonen. Dette er også et av synene som er beskrevet i diskusjonsnotatet om virksomhetssammenslutninger under samme kontroll til EFRAG og OIC fra 2011.

Årsaken til unntaket i IFRS 3 er begrunnet med blant annet at de generelle løsningene i standarden ikke passer for transaksjoner under samme kontroll. I diskusjonsnotatet fra EFRAG i 2011 beskrives det at en bruk av overtakelsesmetoden etter IFRS 3 krever noen tilpasninger for bruk på transaksjoner under samme kontroll. En transaksjon under samme kontroll vil ofte være en transaksjon mellom nærstående parter. Fraværet av en uavhengig part vil innebære at transaksjonen og prisingen ikke påvirkes av de vanlige markedskreftene. Hvilken type nettoeiendeler som overføres i transaksjonene er ofte også forskjellig. Dette er et argument som kan benyttes mot en analog anvendelse av IFRS 3 som innebærer en ny verdimåling og innregning av goodwill og immaterielle eiendeler. Andre argumenterer med at det i transaksjoner under samme kontroll er vanskelig å identifisere den overtakende parten og at transaksjonene derfor kan gjennomføres med et formål om å oppnå en ønsket regnskapsmessig effekt (EFRAG og OIC, 2011). Dersom en transaksjon ikke følger IFRS 3, må det sees videre til andre kilder med henvisning til kildehierarkiet i IAS 8.

4.8.4 Anvendelse av IAS 8 for regnskapsføring av fusjoner under samme kontroll

I de tilfeller en analog anvendelse av IFRS 3 ikke gir et riktig bilde av fusjoner under samme kontroll vil kontinuitetsmetoden kunne være aktuell.

Problemstillingen rundt kontinuitetsgjennomskjæring har vært diskutert både

nasjonalt og internasjonalt (Wilter og Jacobsen, 2010). Kildehierarkiet i IAS 8 angir andre regnskapsspråk med et lignende balanseorientert rammeverk som IFRS, som en mulig kilde for veiledning. I diskusjonsnotatet til EFRAG nevnes en tidligere versjon av SFAS 141(paragraf B53) fra USGAAP som beskrev en kontinuitetsmetode ("the pooling of interest method"). NRS 9 Fusjon fra Norge er et annet alternativ for veiledning til kontinuitetsmetoden. Det er omdiskutert om NGAAP kan sies å ha samme begrepsramme som IFRS jf. IAS 8.12, blant annet antyder Kvaal i en artikkel fra 2004 at fisjoner kunne benytte NRS (F) Fisjon for veiledning for regnskapsføring av enkelte typer fisjoner bare fordi løsningen under NRS (F) Fisjon ble den samme som under USGAAP(Kvaal, 2004). Den etablerte praksisen med bruk av kontinuitetsmetoden for fusjoner under samme kontroll vil også være en kilde etter IAS 8.12. Vi har et inntrykk av at alle de fire store revisjonsselskapene har laget egne veiledninger for slike transaksjoner.

Kontinuitetsmetoden innebærer at eiendeler og forpliktelser videreføres til bokførte verdier. Ingen justeringer gjøres for å reflektere de virkelige verdiene eller for å innregne nye immaterielle eiendeler eller nye forpliktelser. De eneste justeringene som gjøres er for å harmonisere eventuelle ulike regnskapsprinsipper i selskapene som fusjoneres. Ingen ny egenutviklet goodwill identifiseres ved fusjonen, kun eksisterende goodwill fra partene i fusjonen. Det benyttes normalt et regnskapsmessig virkningstidspunkt som innebærer at resultatregnskapet for det fusjonerte selskapet visere hele regnskapsperioden (The International Financial Reporting Group of Ernst & Young, 2012). En av svakhetene til kontinuitetsmetoden er at det representerer et unntak fra de generelle prinsippene under IFRS. Bruken av kontinuitetsverdier vil ikke være konsistent med rammeverket for IFRS(EFRAG og OIC, 2011). Felles for alle kildene for bruk av kontinuitetsmetoden er at de er langt nede i kildehierarkiet til IAS 8, noe som svekker grunnlaget for metoden(Kvaal, 2004).

Valg av metode for regnskapsføring må sikre relevant og pålitelig informasjon om fusjoner under samme kontroll. Valg av regnskapsprinsipp skal anvendes konsistent for ensartede transaksjoner jf. IAS 8.13. Dette betyr at regnskapsprodusenter under IFRS må ta stilling til om fusjoner under samme

kontroll enten kan sees på som en homogen transaksjonsklasse, eller at ulike typer fusjoner kan kategoriseres ytterligere slik som under for eksempel NRS 9 Fusjon. Det viktigste ved valg av metode for regnskapsføring av virksomhetssammenslutninger under samme kontroll er å finne regnskapsprinsipp som gir beslutningsvennlig informasjon som er relevant og pålitelig for brukerne av årsregnskapene.

4.8.4 Regnskapsmessig virkningstidspunkt

For fusjoner som følger IFRS 3, vil overtakelsestidspunktet være det regnskapsmessige delingstidspunktet. Dette er tidspunktet når det overtakende selskapet anses å oppnå kontroll over det overdragende selskapet.

IFRS 3 definerer kontroll som: "Makt til å styre de finansielle og driftsmessige prinsippene for et foretak eller en virksomhet i den hensikt å oppnå fordeler av foretakets eller virksomhetens aktiviteter". I en fusjon som anses som en virksomhetssammenslutning etter IFRS 3 vil normalt kontroll oppnås på tidspunktet den juridiske overføringen av vederlag og nettoeiendeler finner sted.

Det kan imidlertid være forhold som kan tilsi at tidspunktet for etablering av kontroll kan skje tidligere eller senere enn den selskapsrettslige ikrafttredelsen av fusjonen jf. IFRS 3.9. Det kan argumenteres for at etablering av kontroll kan skje på tidspunktet for inngåelse av fusjonsplan(avtaletidspunktet) eller på tidspunktet for vedtak i generalforsamlingene. En fusjonsplan eller fusjonsplan kan inneholde ulike vilkår for at fusjonen skal gjennomføres, for eksempel at det overtakende selskapet får en konsesjon, tas opp til notering på Oslo Børs eller at fusjonen må godkjennes av kreditorer. I disse tilfeller kan kontroll først etableres når disse vilkårene er oppfylt, med mindre det kun er formaliteter(Berner og Aastveit, forelesning BI 2010). Tidspunktet for oppnåelse av kontroll kan også tenkes å være først når fusjonen er meldt gjennomført til Foretaksregisteret. Et forhold som kan vurderes i denne sammenhengen er tidspunktet når partene ikke lenger trekke seg fra fusjonen. Et annet forhold er når er overdragende

selskap forpliktet, faktisk og juridisk, til å overlevere nettoeiendelene til det overtakende selskapet. Dette handler om en overgang av både risiko og kontroll. For fusjoner under samme kontroll som det velger ikke å anvende prinsippene i IFRS 3, vil et alternativ være kontinuitetsmetoden. Ved å anvende kontinuitetsmetoden (the pooling of interest method) benyttes det normalt et delingstidspunkt fra starten av regnskapsperioden, uavhengig av når i året fisjonen ble gjennomført. Resultatregnskapet vil da vise resultatet for de kombinerte eller delte virksomhetene for hele regnskapsåret (The International Financial Reporting Group of Ernst & Young, 2012). Det kan diskuteres om gyldigheten av et tilbakevirkende delingstidspunkt er i tråd med rammen og overgangen av risiko og kontroll. Bruken av et tilbakegående virkningstidspunkt er et av områdene ved kontinuitetsmetoden som kritiseres (Kvaal, 2004).

4.9 Regnskapsmessig behandling ved fisjoner etter NGAAP:

Etter allmennaksjeloven § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 2 skal det i fisjonsplan oppgis fra hvilket tidspunkt overtakende selskap regnskapsmessig skal anses å ha overtatt nettoeiendelene fra fisjonen av det overdragende selskapet (delingstidspunktet). Fisjonsplanen omtaler også om fisjonen skal regnskapsføres som en transaksjon til virkelig verdi eller kontinuitet. Det er normalt den regnskapsmessige behandlingen i selskapsregnskapet som omtales i fisjonsplan.

En fisjon har alltid to eller flere parter, et eller flere overtakende selskaper og et overdragende selskap. En fisjon kan også gjennomføres slik at overdragende selskap slettes ved gjennomføringen av fisjonen. Den regnskapsmessige behandlingen i årsregnskapet av fisjoner reguleres i regnskapsloven og norsk god regnskapsskikk. Utkastet til åpningsbalanse er som nevnt tidligere et rent selskapsrettslig dokument som reguleres i allmennaksjeloven og har gir ingen føringer for regnskapsføringen i årsregnskapet.

Hvem som regnskapsmessig er overdragende og overtakende selskap i en fisjon følger normalt av den juridiske strukturen som fremgår av fisjonsplan. I enkelte tilfeller kan dette gi et regnskapsmessig feilaktig bilde. En ren fisjon som gjennomføres slik at det selskapsrettslige overtakende selskapet overtar mer enn 60 % av nettoeiendelene, vil etter norsk god regnskapsskikk anses som en omvendt utskillelse jf. NRS (F) Fisjon pkt. 19. I en skjevdelingsfisjon hvor overdragende selskap slettes vil et overtakende selskap som overtar mer enn 60% av nettoeiendelene også regnskapsmessig bli ansett som det reelt sett overdragende selskapet. Fisjonsfusjoner følger reglene for fusjon ved fastsettelse av overdragende og overtakende selskap. En omvendt utskillelse i en fisjonsfusjon må dekomponeres i en ren fisjon og en omvendt fusjon jf. NRS (F) Fisjon pkt. 20.

4.9.1 Ren fisjon eller fisjonsfusjon:

Fisjoner kan deles inn i to hovedtyper, ren fisjon eller fisjonsfusjon. I en ren fisjon er overtakende selskap et nystiftet selskap, mens det i en fisjonsfusjon er et eksisterende selskap (Dnr, 2011) jf. NRS (F) Fisjon pkt. 9-12. En fisjon med nystiftelse vil alltid være en ren fisjon, mens en trekantfisjon og en mor-datterfisjon vil være fisjonsfusjoner. I en fisjonsfusjon kan det også benyttes heleide datterselskaper som overtakende selskap. Det kan være nylig kjøpte hylleselskaper eller andre tomme aksjeselskaper som benyttes som overtakende selskap. Disse selskapene har ingen virksomhet før etter fisjonsfusjonen. Disse fisjonene er å anses som rene fisjoner jf. NRS (F) Fisjon pkt.11). Fisjonsfusjoner er lik fusjoner bortsett fra at hele det overdragende selskapet ikke overføres til det overtakende selskapet(NRS (F) Fisjon pkt. 24).

Fisjon	Type
Fisjon med nystiftelse	Ren fisjon
Fisjonsfusjon	Fisjonsfusjon
Fisjonsfusjon med et heleid datterselskap som overtakende selskap	Ren fisjon
Trekantfisjon	Fisjonsfusjon
Drop-down	Ren fisjon etterfulgt av en trekantfusjon

Videre kan en fisjon også deles inn i de to kategoriene jevndeling og skjevdeling.

4.9.2 Jevndeling – transaksjon eller kontinuitet

I en jevndelings- eller likedelingsfisjon er eiersitsene i selskapene uendret, slik at overdragende og overtakende selskap eies i samme forhold som før fisjonen(Dnr, 2011). En regnskapsmessig jevndelingsfisjon kan være både en ren fisjon og en fisjonsfusjon jf. NRS (F) Fisjon, pkt. 13. For fisjonsfusjoner er kriteriet at det relative forholdet mellom aksjonærene i det overdragende selskapet er det samme som for vederlagsaksjene de mottar i det overtakende selskapet.

En ren fisjon som gjennomføres som en jevndeling vil ikke innebære en transaksjon med en annen part. Fisjonen påvirker ikke sammensetningen av aksjonærens verdier jf. NRS (F) Fisjon pkt. 23. Det skjer ingen endringer i eiernes

forventede avkastning og risiko, og fisjonen har dermed ikke noe økonomisk innhold for eierne (Kvaal, 2004). Den juridiske strukturen endres, men eierskapet er uendret.

Siden fisjonsfusjoner er så lik fusjoner, vil en fisjonsfusjon til jevndeling følge regnskapsføringen til fusjoner. Som for fusjoner er det to typer fisjonsfusjoner som gjennomføres som en jevndeling som ikke anses som en regnskapsmessig transaksjon. Det ene tilfellet er fisjonsfusjoner med *uendret eierskap*, og det andre er når selskapene er *under samme kontroll*. Dette omtales i NRS (F) Fisjon i pkt. 24 som en omorganisering med uendret eierskap med henvisning til NRS 9 Fusjon pkt. 3.2. En ren fisjon eller fisjonsfusjon med uendret eierskap som gjennomføres som en jevndelingsfisjon vil etter NGAAP regnskapsføres til kontinuitet jf. NRS (F) Fisjon pkt. 23-24.

Type fisjon	Ren fisjon	Fisjonsfusjon
Jevndeling	Kontinuitet	Transaksjon, unntatt ved uendret eierskap

Table 1: Tabell fra NRS (F) Fisjon pkt. 22

4.9.3 Skjevdeling–transaksjon eller kontinuitet

Ved en skjevdeling skjer det en endring i aksjonærsammensetningene. Dette kan gjennomføres ved at aksjonærene skiller lag i fisjonen slik at de etter fisjonen sitter med hvert sitt selskap. Det som kjennetegner en fisjon med skjevdeling er at aksjonærene har motstridende interesser jf. NRS (F) Fisjon pkt. 26. Dette reflekteres også i det sterke minoritetsvernet som reglene i aksjeloven gir for vedtak av slike fisjoner. Det kreves en enstemmighet blant stemmene og aksjekapitalen representert på generalforsamlingen for å vedta en fisjon som skal gjennomføres som en skjevdeling jf. asal.§14-6, (3), (Bråthen, 2008). Dette gjør at slike fisjoner anses som transaksjoner. Det eksisterer også et vesentlighetskrav for eierskiftet. Eierskiftet må være mer enn marginalt for å regnes som en skjevdeling, noe som innebærer et eierskifte på 10 % eller mer (Dnr, 2011) jf. NRS (F) Fisjon pkt. 14 og vedlegg 1 til NRS (F) Fisjon.

Ved en fisjon der aksjonærene skiller lag, kan fisjonen gjennomføres på en slik måte at eierskiftet utlignes eller nøytraliseres for aksjonærene. Det kan for eksempel gjøres ved en fisjon av et holdingselskap med kun en investeringsportefølje og bankinnskudd. Disse eiendelene vil kunne deles slik at hver aksjonær etter fisjonen sitter på en lik andel av porteføljen og bankinnskuddet som de hadde relativt sett før fisjonen. Dette er en jevndeling selv om det ligner på en skjevdeling (Dnr, 2011) jf. NRS (F) Fisjon pkt. 15.

Type fisjon	Ren fisjon	Fisjonsfusjon
Skjevdeling	Transaksjon	Transaksjon

Table 2: Tabell fra NRS (F) Fisjon pkt. 22

4.9.4 Regnskapsmessig virkningstidspunkt

Det regnskapsmessige gjennomføringstidspunktet skal oppgis i fisjonsplan jf. asal. § 14-4 (3) jf. § 13-6 (1) nr. 2. Dette er det tidspunktet hvor regnskapsføringen av virksomheten opphører i det overdragende selskapet, og starter i det overtakende selskapet (cut-off'en). Fra delingstidspunktet anses det overtakende selskap regnskapsmessig å drive den overtatte virksomheten for sin egen regning og risiko. Det regnskapsmessige gjennomføringstidspunktet avtales mellom partene i fisjonen jf. NRS (F) Fisjon pkt. 36. Delingstidspunktet kan ikke være senere enn den selskapsrettslige ikrafttredelsen, dvs. når meldingen om gjennomføringen av fisjonen er meldt til Foretaksregistret. Etter norsk god regnskapsskikk kan dermed delingstidspunktet være forutgående for tidspunktet for overgang av risiko og kontroll, som for eksempel den første dagen i regnskapsåret. Delingen kan senest skje på ikrafttredelsestidspunktet. For fisjoner som regnskapsføres etter kontinuitetsmetoden benyttes det normalt et delingstidspunkt som tilsvarer den første dagen i regnskapsperioden slik at det delte selskapet viser et resultatregnskap for hele året, uavhengig av når i året fisjonen er gjennomført.

4.10 Regnskapsmessig behandling ved fisjon etter IFRS:

Før IFRIC 17 - Utdeling av ikke-kontante eiendeler til eierne kom i 2009, var fisjoner uregulert under IFRS. Det var også usikkerhet om IFRS 5 fikk anvendelse for fisjoner, noe som ble avklart ved endringer i standarden samtidig med IFRIC 17. For fisjoner som ikke reguleres under IFRIC 17 må kildehierarkiet i IAS 8.11-12 benyttes for å finne regnskapsprinsipper som gir et rettviseende bilde for disse transaksjonene. Dette tilsier at det som for fusjoner som er uregulerte under IFRS og vil være en mulighet å regnskapsføre disse fisjonene enten til virkelig verdi eller til kontinuitet.

4.10.1 IFRIC 17 Utdeling av ikke-kontante eiendeler til eierne:

Fortolkningsuttalelsen kommer til anvendelse for utdelinger av ikke-kontante eiendeler, herunder virksomheter som de er definerte i IFRS 3, og avhendingsgrupper slik de er definert i IFRS 5 jf. IFRIC 17.3. Utdelingen må også gjøres slik at alle eiere av samme klasse av egenkapitalinstrumenter behandles likt jf. IFRIC 17.4. Uttalelsen anvendes ikke for utdelinger som kontrolleres av samme øverste part(er) både før og etter utdelingen jf. IFRIC 17.5. Berner og Aastveit benytter i sin artikkel, *Utdelinger i IFRS* fra 2011, uttrykket «under samme kontroll» om unntaket i IFRIC 17.5.

IFRIC 17 er en fortolkningsuttalelse som regulerer regnskapsføringen for utdelende selskap i blant annet fisjoner (Berner og Aastveit, 2011). Det utdelende selskap i en fisjon vil være det overdragende selskapet. Uttalelsen inneholder regler for når og hvordan forpliktelsen ved utdelingen skal regnskapsføres. Skyldig utbytte skal måles til virkelig verdi jf. IFRIC 17.11. Skyldig utbytte innregnes når selskapet har en plikt til å dele ut eiendelene. For fisjoner vil dette være ved vedtak i generalforsamlingene eller ved oppfyllelse av andre vilkår for fisjonen som for eksempel godkjenning fra konkurransetilsynet eller fra kreditorer (Berner og Aastveit, 2011) jf. IFRIC 17.10.

Fisjoner som omfattes av IFRIC 17 vil dermed regnskapsføres som en transaksjon til virkelig verdi. Etter IFRIC 17 skal forpliktelsen vurderes til virkelig verdi.

Tidspunktet for innregningen av forpliktelsen tilsier en bokføring som debiterer egenkapitalen. Dersom virkelig verdi på utdelingen er høyere enn de bokførte verdiene kan dette føre til en midlertidig negativ annen egenkapital. Annen egenkapital vil økes igjen ved gjennomføringen av utdelingen som regnskapsføres til virkelig verdi over resultatet (Berner og Aastveit, 2011).

4.10.2 IFRS 5 Anleggsmidler hold for salg og avviklet virksomhet:

Før ikrafttredelsen av IFRIC 17 og endringen som ble tatt inn i IFRS 5 i 2009, var det uklart om IFRS 5 fikk anvendelse for fisjoner. Etter endringene er det ikke lengre noen tvil om at IFRS 5 også gjelder ved fisjoner som tilfredsstillt kravene i IFRS 5 (Gøbel, 2011). IFRS 5 inneholder regler for måling, klassifisering og presentasjon av nettoeiendelene som skal fisjoneres ut (IFRS 5.5A), mens IFRIC 17 omhandler målingen av utdelingsforpliktelsen. Begge standardene regulerer regnskapsføringen i overdragende selskap.

4.10.3 Analog anvendelse av IFRS 3 for fisjoner

Siden IFRIC 17 ikke regulerer regnskapsføringen i overtakende selskap, må disse selskapene se til andre standarder for veiledning (IAS 8.11). Fisjonsfusjoner har mange likhetstrekk med fusjoner noe som kan tilsa en anvendelse av IFRS 3 dersom fisjonsfusjonen er en virksomhetssammenslutning innenfor virkeområdet til denne standarden (Berner og Aastveit, 2011). En anvendelse av IFRS 3 vil medføre at fisjonsfusjonen regnskapsføres som en transaksjon til virkeligverdi etter overtakelsesmetoden.

Drøftelsen rundt en analog anvendelse av IFRS 3 for fisjonsfusjoner under samme kontroll vil bli omtrent lik som for fusjoner under samme kontroll slik det er beskrevet under avnitt 4.8.3. Fisjonsfusjoner som ikke oppfyller kriteriene for en virksomhet i IFRS 3, og som ikke er under samme kontroll, kan regnskapsføres som en anskaffelse av eiendeler (The International Financial Reporting Group of Ernst & Young, 2012).

4.10.4 Fisjoner under samme kontroll

For å finne veiledning for hvordan fisjoner som er utenfor virkeområdet til IFRIC 17 og IFRS 3 skal regnskapsføres, må det sees hen til kildehierarkiet i IAS 8 (Berner og Aastveit, 2011). Alternativet til overtakelsesmetoden i IFRS 3 vil være kontinuitetsmetoden. Denne metoden er beskrevet i avsnitt 4.8.4 som omtaler fusjoner under samme kontroll. Drøftelsen rundt bruk av kontinuitetsmetoden for fisjoner vil være omtrent lik den for fusjoner, bortsett fra at NRS (F) Fisjon vil være aktuell fremfor NRS 9 som veiledning fra NGAAP. Kontinuitetsmetoden vil være en mulig løsning for regnskapsføring av fisjoner som er uregulerte under IFRS.

4.10.5 Regnskapsmessig virkningstidspunkt

For fisjoner hvor IFRIC 17 og IFRS 3 anvendes vil det regnskapsmessige delingstidspunktet knytte seg til det tidspunktet overtakende selskap oppnår kontroll (IFRS 3.8). Tidspunktet for etablering av kontroll vil være tidspunktet måling og innregning av nettoeiendelen jf. IFRS 3.8. Se nærmere omtale i avsnitt 4.8.4.

Ved anvendelse av kontinuitetsmetoden er det vanlig å anvende 1.1. i fisjonsåret som delingstidspunkt. Kvaal skriver i sin artikkel i Revisjon og Regnskap fra 2004 at han mener at et forutgående delingstidspunkt ikke passer med tidspunktet for kontrollovergang. Hans konklusjon i artikkelen er at gyldigheten av praksisen med å benytte et delingstidspunkt som for eksempel første dagen i regnskapsperioden som fisjonen finner sted, kan være tvilsom for kontinuitetsfisjoner etter IFRS (Kvaal, 2004).

4.11 Styrets rapport og sakkyndig redegjørelse for fusjons- og fisjonsplanen

4.11.1 Styrets rapport om fusjonsplanen

Det følger av asal § 13-9 (1) at når fusjonsplanen er ferdig, skal styret i hvert enkelt selskap utarbeide en utførlig skriftlig rapport om fusjonen og hva den vil bety for selskapet. Annet ledd i bestemmelsen slår fast at rapporten som et minimum skal inneholde følgende opplysninger:

1. forklare og begrunne fusjonen, rettslig såvel som økonomisk;
2. forklare og begrunne, rettslig så vel som økonomisk, vederlaget til aksjeeierne i overdragende selskap(er);
3. omtale særlige vanskeligheter ved fastsettelsen av vederlaget;”
4. redegjøre for den betydning fusjonen kan få for de ansatte i selskapet.

Tilsvarende krav fremgår av tredje selskapsrettsdirektiv (78/855/EØF, fusjonsdirektivet) artikkel 9. (Direktiv 2009/109/EF artikkel 2 nr. 4 endrer fusjonsdirektivet artikkel 9 ved at det i nytt nr. 3 innføres en regel om at medlemsstatene kan fastsette at rapport for fusjonsplanen ikke er påkrevd dersom alle aksjeeierne og eiere av andre verdipapirer i selskapene som deltar i fusjonen, er enige om dette. Departementet foreslo imidlertid å ikke følge opp dette forslaget da det forventes å ha begrenset praktisk betydning som følge av kravet om at samtlige aksjeeiere må samtykke. Rapporten skal forelegges aksjeeierne, og er en del av beslutningsgrunnlaget for avgjørelsen om fusjonen på generalforsamlingen sammen med fusjonsplanen. Rapporten skal også forelegges de ansatte og bedriftsforsamlingen. Rapporten er ikke nødvendig for fusjon uten vederlag, jf. asal. § 13-24.

Kravet i punkt nr. 1 om å forklare og begrunne fusjonen må antagelig leses som at selskapet plikter å redegjøre for aktuelle handlingsalternativ og begrunne valget mellom dem (Matre, 2010). Informasjonsplikten må anses å omfatte både forhold som har motivert fusjonen, og forhold som har talt til fusjonens utfall. Eventuelle vesentlige forhold som ikke er vektlagt, for eksempel fordi de ble oversett, bør i prinsippet også omtales (Matre, 2010).

Når det gjelder punkt nr. 2 om forklaring og begrunnelse av vederlaget til aksjeeierne i overdragende selskap, må bytteforholdet mellom aksjene og eventuelt bruk av tilleggsvederlag omtales. (Matre, 2010).

I forhold til punkt nr. 4 om betydningen av fusjonen for de ansatte, vil et sentralt spørsmål være om selskapet har planer om å nedlegge arbeidsplasser eller endre arbeidsplasser m.v. (Matre, 2010).

Vi har i oppgaven sett nærmere på om det er likhet mellom det som omtales i styrets rapport, og det som fremgår av fusjons- og fisjonsplanen. Vi har videre undersøkt om styrene utarbeider en felles rapport, eller om det utarbeides rapporter både for overdragende og overtakende selskap, se avsnitt 5.7. Vi har også sett nærmere på dateringen av rapportene, se avsnitt 5.1.

4.11.2 Styrets rapport om fisjonsplanen

Asal § 13-9 gjelder tilsvarende ved fisjoner, jf. Asal § 14-4(3). Reglene om styrets rapport om fisjonsplaner er også i henhold til fisjonsdirektivet fra EU, jf. artikkel 7 i sjette selskapsdirektiv (82/891/EØF). Direktivet gjør ikke tilsvarende endringer i fisjonsdirektivet. Som for fusjoner skal rapporten forelegges aksjeeierne og de ansatte, jf. asal § 14-4(3).

4.11.3 Sakkyndig redegjørelse av fusjonsplan

Det fremgår av asal § 13-10(1) at styret i hvert av selskapene som deltar i fusjonen skal sørge for at det utarbeides en sakkyndig redegjørelse for fusjonsplanen. Det er ett unntak fra denne regelen, jf. asal § 13-10(4), som angir at redegjørelsen kan unnlates dersom samtlige aksjeeiere samtykker i dette. Skulle så være tilfelle, må det uansett utarbeides en redegjørelse etter asal § 13-10(3) jf. asl § 2-6 eller § 10-2, om tingsinnskuddet (aksjeinnskudd i annet enn penger) i det overtakende selskap. Tilsvarende regler finner vi i fusjonsdirektivet artikkel 10 og fisjonsdirektivet artikkel 8.

Annex ledd i bestemmelsen angir hva redegjørelsen som et minimum skal inneholde:

1. hvilken fremgangsmåte som er benyttet ved fastsettelsen av vederlaget og om denne har vært hensiktsmessig (ved bruk av flere fremgangsmåter, skal aksjeverdien ved hver beregningsmåte og hvilken betydning hver av dem har hatt for vederlaget opplyses)
2. omtale av særlige vanskeligheter ved fastsettelsen av vederlaget
3. opplysning om vederlaget til aksjeeierne er rimelig og saklig begrunnet

Ved vår gjennomgang av sakkyndige redegjørelser i forbindelse med fusjoner og fisjoner har vi blant annet sett nærmere på hvordan fremgangsmåten ved fastsettelse av vederlaget beskrives og om det foreligger omtale av særlige vanskeligheter ved fastsettelsen av vederlaget ut over en kommentar om at det ikke har vært særlige vanskeligheter. Vi viser til nærmere omtale av dette under avsnitt 5.8.

I SA 3802 pkt. 154 og 155 (fusjoner) og pkt. 195 og 196 (fisjoner), er det gitt ytterligere spesifikasjoner på hva redegjørelsen skal inneholde fordelt på overdragende og overtakende selskap. Attestasjonsuttalelsens grunnleggende innhold, dvs. tittel, adressat, identifikasjon og beskrivelse av informasjonen om saksforholdet osv. fremgår av ISAE 3000 pkt. 49. Uttalelsene i SA 3802 er utarbeidet i overensstemmelse med de krav som stilles i pkt. 49 i ISAE 3000.

Den sakkyndige redegjørelsen deles inn i en sammenstillingsdel (redegjørelse) og en attestasjonsdel. Allmennaksjelovens krav om bruk av uavhengig sakkyndig er dermed et todelt oppdrag for revisor hvorav kun den ene delen er et attestasjonsoppdrag.

Den ene delen består i å gi en sammenstilling av (redegjørelse om) informasjonen om tingsinnskuddet som oppfyller kravene i asal § 2-6. Paragrafen gir kriteriene for innhold i redegjørelsen og stiller krav om at de skal verdsettes. Denne delen av revisors arbeid anses ikke som et attestasjonsoppdrag, da det ikke gis noen uttalelse. Det er styret som er ansvarlig for de verdsettelse som må gjøres for å fremskaffe den informasjon revisor etterspør for å kunne

utarbeide redegjørelsen om innskuddet og hvordan det er verdsatt. Revisors arbeid går i korthet ut på å beskrive innskuddet og gi en fremstilling av hvordan innskuddet er verdsatt. Fremstillingen i redegjørelsen skal være god nok til at beslutningstagerne får et overordnet, men realistisk inntrykk av hva som skal skytes inn i og hvilke prinsipper og metoder som er lagt til grunn ved verdsettelsen. Revisor skal sørge for at alle nødvendige opplysninger innhentes, sammenstilles og gis i redegjørelsen (Kjelløkken, 2008).

Den andre delen av revisors arbeid når revisor opptrer som uavhengig sakkyndig, er å avgi en uttalelse om at de eiendeler selskapet skal overta har en verdi som minst tilsvarer vederlaget. Opplysningene revisor har sammenstilt i redegjørelsen, danner grunnlag for en forståelse av hvordan de eiendeler selskapet skal overta er verdsatt (Kjelløkken, 2008).

Den uavhengige sakkyndiges uttalelse retter seg mot verdsettelsen og vederlaget, noe som medfører at revisors arbeid ved fusjoner vil være mer omfattende enn ved kapitalforhøyelser. Revisor må uttale seg om verdien av innskuddet (overtakende selskap) i tillegg til å danne seg en mening om vederlaget til aksjeeierne jf. SA3802. Revisor uttaler seg dermed både om at innskuddet har en verdi som minst svarer til det avtalte vederlaget og om at innskuddet er verdsatt i overensstemmelse med de beskrevne prinsipper (Kjelløkken, 2008).

Ved fusjoner og fisjoner skal redegjørelsen angi om "vederlaget er rimelig og saklig begrunnet" jf. asal. § 13-10(2) nr. 3 og 14-4(3). Lovregelen er lite utfyllende i forhold til hvilke kriterier revisor skal legge til grunn, men justisdepartementet gjorde det klart i sitt høringssvar til SA 3802 at det forventes at revisor har en mening om spørsmålet. Kriteriene og hvilke kontroller revisor må gjøre, er nærmere beskrevet i SA 3802 (Kjelløkken, 2008).

Allmennaksjeloven oppstiller ingen andre kriterier for vurderingen av vederlaget enn at det må være til virkelig verdi, jf. asal. § 2-7. Vederlaget til aksjonærene i overdragende selskap er avhengig av en verdsettelse til virkelig verdi av begge

selskapene i en fusjon. Basert på verdsettelsen beregnes et bytteforhold slik at aksjonærene for hver aksje i overdragende selskap, får et antall aksjer i overtakende selskap som vederlag. En "rimelig og saklig begrunnelse for vederlaget" må derfor ta utgangspunkt i en beskrivelse av verdien av begge selskaper som omfatter både verdsettelsesmetoder, prosessen og forhandlingene(Kjelløkken, 2008).

Virkelig verdi kan beregnes på bakgrunn av ulike fremgangsmåter. For at den eller de benyttede fremgangsmåtene skal føre frem til en rimelig og saklig verdsettelse, bør fremgangsmåten være vanlig å benytte (relevant) når selskaper av overtagende selskaps karakter / type skal verdsettes, og som dessuten er allment kjent(Kjelløkken, 2008).

Revisors vurderinger omfatter forhandlingsprosessen og de avveininger som eventuelt er gjort av partene. Forhandlingene vil som oftest ta utgangspunkt i en form for teknisk verdiberegning av selskapenes verdi(Kjelløkken, 2008). Denne verdiberegningen utføres ofte av en eller flere uavhengige parter. Dersom det er verdsettelse involvert som ikke består av fastsettelse av verdi på bakgrunn av kun forhandlinger mellom partene eller på bakgrunn av for eksempel børsverdi, vil den uavhengige part som foretar verdsettelsen(e) som regel ikke være selskapets valgte revisor. Dette skyldes uavhengighetsreglene, hvor den valgte revisor i så fall ville ende opp med "å kontrollere seg selv" etter fusjonen.

Forhandlingene om verdifastsettelse og resultatene av dem vil også kunne avhenge av partenes relative styrke. Revisor kan normalt legge til grunn at fremforhandlet vederlag mellom uavhengige parter reflekterer de virkelige verdiene. Partene kan imidlertid gjøre avveininger basert på andre forhold enn verdsettelse slik at det fremforhandlede bytteforholdet kan avvike fra det en teknisk verdsettelse normalt skulle tilsi. Revisor gjør alltid en selvstendig vurdering av grunnlaget for bytteforholdet, forhandlingene og det endelige fremforhandlede vederlaget(Kjelløkken, 2008). Uttalelsen om vederlaget er rimelig og saklig begrunnet vi kunne avgis med høy, men ikke absolutt sikkerhet, jf. nærmere omtale under punkt 4.4.

Ved fusjon og fisjon etter allmennaksjeloven kan styrene i selskapene beslutte at det skal anvendes en uavhengig sakkyndig som avgir en felles redegjørelse, eller at det skal utarbeides særskilte redegjørelser til hvert av selskapene (SA 3802 pkt. 159 og pkt. 200). Det følger videre av pkt. 158 og pkt. 199 at redegjørelsen skal dateres når kontrollarbeidet er avsluttet, og tidligst 8 uker før beslutning i generalforsamling. Kravet om datering av redegjørelse tidligst 8 uker før generalforsamlingen er med bakgrunnen i at redegjørelsen er en del av beslutningsgrunnlaget for generalforsamlingene og at disse skal være så oppdaterte som mulig (Hove og Snipsøyr, 2008). Med datering sikter allmennaksjeloven til verdimålingstidspunktet, som vil være det samme som i utkastet til åpningsbalansen (balansedagen) (Langseth, 2010).

Vi har ved vår gjennomgang sett nærmere på om selskapene har benyttet en uavhengig sakkyndig som avgir felles redegjørelse for alle partene, eller om det er utarbeidet særskilte redegjørelser til de involverte selskapene. Vi har også sett nærmere på om den sakkyndige er selskapets revisor eller ikke, og om de involverte partene har benyttet seg av uavhengig ekspert i forbindelse med verdsettelse av selskapene. Se nærmere om dette under avsnitt 5.8. Vi har også sett nærmere på dateringen av redegjørelsene, jf. omtale under avsnitt 5.1.

Som sakkyndig må det velges en registrert eller en statsautorisert revisor. Dette følger av krav i fusjonsdirektivet artikkel 10 nr. 1 og fusionsdirektivet artikkel 8 hvor det fremgår at den sakkyndige må være oppnevnt av et forvaltningsorgan eller en rettslig myndighet. I Norge har lovgiver valgt å knytte bemyndigelse til en yrkesgruppe hvor utøvelsen av yrket krever autorisasjon eller bevilging av offentlig myndighet. Både fysiske og juridiske personer kan være sakkyndige, sml. Revisorloven § 2-2(2) og § 8-1. Selskapet kan benytte både sin valgte revisor eller en annen registrert eller statsautorisert revisor (Matre, 2010).

Kravene til uavhengighet er de samme som ved revisjon av et foretak, jf. bl.a. revisorloven kapittel 4. Uavhengighetsreglene skal sikre at revisor (den sakkyndige) både fremstår som uavhengig utad ("tilsynelatende uavhengighet") og faktisk er uavhengig ("reell uavhengighet") (Gulden, 2010). Revisorloven og

forskrift om revisjon og revisorer har omfattende og detaljerte regler som skal sikre revisors objektivitet og tilliten til revisors objektivitet. I tillegg har DNR et prinsippbasert regelverk om objektivitet og uavhengighet som gjelder for foreningens medlemmer, jf. Den norske revisorforeningens regler om etikk. (Gulden, 2010) Kapittel 290 i disse reglene omtaler uavhengighet i forhold til attestasjonsoppdrag. Se også omtale av disse reglene under punkt 4.4 revisors rolle ved fusjoner og fisjoner.

Det er styret som er ansvarlig for å fremskaffe opplysningene til revisor om tingsinnskuddet og de verdsettelse som er utført, slik at revisor får den informasjon som er nødvendig for å kunne utarbeide redegjørelsen om innskuddet og hvordan det er verdsatt. Opplysninger gitt i styrets rapport vil dermed være av betydning for utformingen av redegjørelsen, og det kan derfor henvises til styrets skriftlige rapport når det er hensiktsmessig jf. SA 3802 pkt. 160.

Vi har i oppgaven sett nærmere på hvor mange redegjørelser som direkte henviser til omtale i styrets rapport. Da opplysningene som gis i styret rapport i all hovedsak er den samme informasjon som gis i fusjons- og fisjonsplanen, har vi også undersøkt hvor mange redegjørelser som henviser direkte til informasjon i fusjons- eller fisjonsplanen. Vi viser til nærmere omtale under avsnitt 5.8.

Vederlag og bytteforhold er i utgangspunktet et forhandlingsspørsmål mellom styrene i de involverte selskapene. I mange tilfeller blir tilleggsvederlag tatt i bruk i forbindelse med fastsettelse av vederlag. Det kan gjøres bruk av tilleggsvederlag for å løse et avrundingsproblem, eller dersom det f eks er ønskelig at eiersammensetningen i det fusjonerte selskapet skal justeres i forhold til eierskap basert på virkelige verdier før fusjonen. Tilleggsvederlag kan mottas i form av kontanter eller andre eiendeler fra selskapet. Det er adgang til å yte tilleggsvederlag med inntil 20% av det samlede vederlaget til virkelig verdi. Tilleggsvederlag kan ytes av både overdragende og overtagende selskap, det samme gjelder utsteder av vederlagsaksjer ved konsernfusjon. Tilleggsvederlaget

skal måles på samme tidspunkt som det som benyttes i redegjørelsen og i åpningsbalansen (Langseth, 2010).

4.11.4 Sakkyndig redegjørelse av fusjonsplan

Asal § 13-10 gjelder tilsvarende ved fisjoner, jf. Asal § 14-4(3). Bestemmelsene om redegjørelser fra uavhengig sakkyndig er i tråd med fusjonsdirektivet artikkel 8. Som for fusjoner skal redegjørelsen dateres tidligst 8 uker før beslutning i generalforsamling, jf. asal § 14-4(3).

4.12 Vedtak av fusjoner og fisjoner

4.12.1 Vedtak om fusjon

En fusjon avtales av selskapenes styre og besluttes av selskapenes generalforsamling. Ett unntak gjelder for fusjon av et heleid datterselskap inn i et morselskap, disse fusjonene kan vedtas av selskapenes styre. Videre kan det i overtakende selskap fattes beslutning om fusjon etter styrefullmakt, dersom det foreligger slik fullmaktsbeslutning fra selskapets generalforsamling. Fusjon må besluttes med 2/3 flertall på generalforsamlingen etter at styrene har utarbeidet fusjonsplan ("fusjonsavtale"), jf. asal. § 13-3 nr. 2, med mindre selskapets vedtekter har strengere regler, i så fall går disse foran. (Dnr, 2011). Etter forslagene i Prop. 97L(2010-2011) kom endringer som gjør at morselskaper som fusjonerer med et datterselskap som de kontrollerer mer enn 90 % i, så kan fusjonen vedtas av styret.

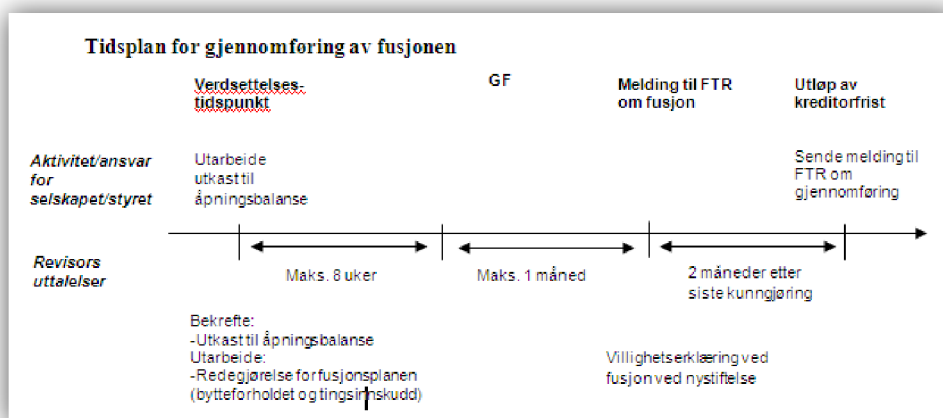

Figure Tidslinje for fusjoner med vederlag, figuren er laget av Ernst & Young

4.12.2 Vedtak om fisjoner

Fisjonsplanen skal presenteres for generalforsamlingen(e) som er det organet som kan ta beslutningen om å gjennomføre fisjonen. Det er et krav om flertall som ved vedtektsendring for å vedta fisjonen jf. asal.§14-6, (1), noe som tilsier 2/3 flertall av både stemmene og aksjekapitalen som er representert på generalforsamlingen jf. asal.§5-18 (Bråthen, 2008). Bestemmelsen bidrar til et vern av aksjonærene ved vedtektsendring gir en mulighet for minoritetsaksjonærer som representerer minst en tredel av stemmene på generalforsamlingen til å blokkere et vedtak om fisjon(Bråthen, 2008). Det er også mulighet for selskapene å ha strengere krav til flertall i vedtektene jf. asal.§5-18, (3).

Dersom fisjonen gjennomføres slik at aksjonærene ikke får samme fordeling av aksjer i det overtakende selskapet som de hadde i det overdragende selskap (skjevdelfisjon), kreves det enstemmighet blant stemmene og aksjekapitalen representert på generalforsamlingen for å vedta fisjonene jf. asal.§14-6, (3), (Bråthen 2008). Denne bestemmelsen får ikke anvendelse ved gjennomføring av en fisjonsfusjon med et eksisterende selskap med andre aksjonærer så lenge det relative forholdet mellom aksjonærene fra det overdragende selskapet er uendret. Aksjonærene kan også kompensere en skjevdeling av aksjer med tilleggsvederlag. Det er også verdt å nevne at bestemmelsen setter til side likhetsprinsippet i asal. §5-20 (1) nr. 4, ved at vedtaket også binder de som ikke er til stedet på generalforsamlingen, (Bråthen, 2010).

Bestemmelsen i tredje ledd er ment å styrke vernet av minoritetsaksjonærene. I tillegg har asal.§ 5-21 en generell bestemmelse om misbruk av generalforsamlingen myndighet ved at visse aksjeeiere gis en urimelig fordel på bekostning av andre. Det eksisterende noe rettspraksis på området, for eksempel en kjennelse fra Frostating lagmannsrett i 2009, der minoritetene i Rem Offshore ASA forsøkte å få omgjort vedtak om fisjon, men tapte saken.

4.13 Selskapsrettslig ikrafttredelse av fusjon og fisjoner

4.13.1 Melding om fusjons- eller fisjonsplan til Foretaksregisteret

Fusjons- eller fisjonsplanen skal sendes ut til hver enkelt aksjeeier eller gjøres tilgjengelig på selskapets internettsider eller forretningskontor dersom dette er tatt inn i vedtektene jf. asal. §5-11 a, senest en måned før generalforsamlingen hvor fisjonsplanen skal vedtas. jf. asal. §13-12 eller asal. §14-4 (3) jf. §13-12.

Denne meldingen vil fremgå av kunngjøringen som «fusjonsplan» eller «fisjonplan» hos Brønnøysundsregistrene. Meldingen publiseres normalt også som en børsmelding. Dette er også i henhold til fisjonsdirektivet fra EU, artikkel 4 i direktiv 82/891/EØF. Fisjonsdirektivet viser videre til EU's selskapsdirektiv, artikkel 3 i direktiv 68/151/EØF som omhandler offentliggjøring av informasjon.

4.13.2 Melding om fusjons- eller fisjonsbeslutning til Foretaksregisteret

Senest en måned etter at generalforsamlingen (eller styret ved fusjoner uten vederlag) har vedtatt fusjonen skal det sendes en melding til Foretaksregisteret for alle selskapene som deltar i fusjonen eller fisjonen jf. asal. §14-7 jf. §13-14. Dette vil fremgå under kunngjøringene hos Brønnøysundsregistrene som en «fusjonsbeslutning» eller «fisjonsbeslutning». Dersom fristen oversettes vil beslutningen falle bort jf. asal. §14-7 jf. §13-14.

4.13.3 Kreditorvarsel

I forbindelse med meldingen om fisjonsbeslutningen gis det også et varsel til selskapenes kreditorer jf. asal. §14-7 jf. §13-15. Dette er med på å gi kreditorer mulighet til å komme med innsigelser for å få oppgjør for sitt utestående før fusjonen gjennomføres og er med på å styrke kreditorvernet.

4.13.4 Ikrafttredelse

Dersom det ikke fremmes noen innsigelser fra selskapenes kreditorer skal det sendes en melding til Foretaksregisteret om ikrafttredelse av fusjonen jf. asal. §14-8 jf. §13-17(1). Meldingen fremkommer som «gjennomføring av fusjon»

sammen med kunngjøringer om «kapital» og «vedtektsdato», under kunngjøringen hos Brønnøysundsregistrene. Fusjonen eller fisjonen trer selskapsrettslig i kraft når alle partene i fisjonen har registrert gjennomføringen. Meldingen om ikrafttredelse av fusjoner og fisjoner fremgikk ikke tidligere av kunngjøringene, men er noe som er innført de siste årene. Tidligere fremkom kun kunngjøringer om «kapital» og «vedtektsdato».

Figure Tidslinje for fisjoner, figuren er laget av Ernst & Young

Kapitel 5: Empiri

5.1 Fisjons- og fusjonsplaner

Det første vi la merke til da vi startet gjennomgangen av fusjons- og fusjonsplanene var at struktur og oppbygging av planene var veldig like. Mye tyder dermed på at de fleste selskapene benytter nokså ensartede maler i forbindelse med utarbeidelsen. Den største forskjellen ligger etter vårt syn i graden av detaljnivå i de ulike planene. Praksis varierer lite fra selskap til selskap, og vi har ikke observert noen vesentlige forskjeller i praksis i forhold til hvilket revisjonsselskap selskapene har som sin valgte revisor.

5.1.1 Datering og signering av dokumenter

I vår gjennomgang av fisjons- og fusjonsplanene med vedlegg har vi kartlagt hvordan de ulike dokumentene ved fisjoner og fusjoner dateres av de ulike partene. Dette gjøres for å kunne finne ut om hvordan selskapene, revisor og uavhengige sakkyndige forholder seg til hverandre når det kommer til datering og signeringen av dokumenter. Med datering mener under dette punktet mener vi ikke verdimålingstidspunktet i åpningsbalansen og redegjørelsen, dette vil omtales nærmere under avsnitt 5.4.

Følgende dokumenter har vært med i sammenstillingen:

- ✓ fisjons- og fusjonsplan
- ✓ utkast til åpningsbalanse
- ✓ revisors uttalelse om utkast til åpningsbalanse
- ✓ eventuelle mellombalanse
- ✓ eventuelle uttalelser om mellombalansen fra revisor
- ✓ styrets rapport
- ✓ uavhengig sakkyndig redegjørelse

Det viser seg at for de 41 fisjonene og fusjonene vi har undersøkt er alle dokumentene i 27 av tilfellene datert og signert med samme dato. For 10 av transaksjonene var det kun mindre avvik i dateringene av de ulike datoene. For disse utgjorde forskjellen alt fra 1 til 16 dager på datering av de ulike dokumentene. Forskjellig datering forekommer i de aller fleste tilfellene for uttalelsen fra de uavhengige sakkyndige og de øvrige dokumentene. I noen få

tilfeller ble også mellombalansen datert og signert av styret før de øvrige dokumentene. Dette viser at for 37 av 41 transaksjoner så dateres alle dokumentene tilnærmet med samme dato. I to tilfeller har vi ikke lyktes i å få tak i vedleggene til fisjons- eller fusjonsplanen, og vi kan derfor ikke si noe om disse to.

I en opptaksfusjon fra 2007 ble Torp Computing Group ASA(OD) fusjonert med det tidligere børsnoterte selskapet Komplett ASA(OT). I denne fusjonen ble mellombalansen datert og signert av styret 18. juli 2007. Revisoren i det overdragende selskapet daterte sin uttalelse om mellombalansen med samme dato, mens fusjonsplanen og de øvrige dokumentene ble datert 6. september 2007, ca. 7 uker etter mellombalansen. Det var ulike revisorer i overdragende og overtakende selskap. De øvrige dokumentene ble avgitt av overtakende selskapet og dette selskapets revisor, og hadde alle samme dato.

Det er en transaksjon i populasjonen som skiller seg ut fra resten nå det kommer til dateringen av de ulike dokumentene. Dette var fisjonsfusjonen i 2007 mellom Norsk Hydro ASA som overdragende selskap, og Statoil ASA som det overtakende selskapet. Denne fisjonen vil vi også omtale nærmere i et senere avsnitt i dette kapitlet. I denne transaksjonen ble fisjonsplanen og de øvrige dokumenter som ble utarbeidet av selskapene, signert og datert 12. mars 2007. Revisors uttalelse om åpningsbalansen og den uavhengige sakkyndige redegjørelsen for både overdragende og overtakende selskap er datert 14. mai 2007. Dette er ca. 2 måneder etter dateringen av fisjonsplanen og styrenes rapporter om fisjonen.

5.2 Fusjoner - praksis rundt valg av fusjonstyper

I vår gjennomgang av transaksjonene har vi sett på transaksjoner som involverer den børsnoterte konsernspissen. Dette betyr at interne omorganiseringer nede i konsernene ikke er med. Vi har heller ikke sett på kapitalendringer før og etter transaksjonene.

Vi gått gjennom alle tilgjengelige fusjonsplaner i vår populasjon. Vi har tatt utgangspunkt i hvordan fusjonene beskrives og omtales i fusjonsplanen, årsrapporter, og eventuelle informasjonsdokumenter eller prospekter, og har ut i fra denne informasjonen kartlagt hvilke typer fusjoner som er gjennomført. Vi har benyttet terminologien fra NRS 9 Fusjon når vi har kategorisert fusjonene. I populasjonen var det 34 fusjoner, 14 av disse var horisontale fusjoner og 20 var vertikale fusjoner. Av de vertikale fusjonene var 19 gjennomført uten vederlag. Øvrige fusjoner var med vederlag.

Fusjoner		Horisontal fusjon				Vertikal fusjon				Sum	
		NGAAP		IFRS		NGAAP		IFRS			
		Konti-nuitet	Trans-aksjon	Konti-nuitet	Trans-aksjon	Konti-nuitet	Trans-aksjon	Konti-nuitet	Trans-aksjon		
Opptaks-fusjon**	Med veder-lag	1	7	-	2	-	-	-	-	10	10
	Uten veder-lag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Trekant-fusjon	Med veder-lag	2	1	1	-	-	-	-	-	4	4
	Uten veder-lag	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Mor-datter-fusjon**	Med veder-lag	-	-	-	-	-	1	-	-	1	20
	Uten veder-lag*	-	-	-	-	*	-	*	*	19	
Sum		3	8	1	2	*	1	*	*	34	
		11		3		*		*			

Table: Fusjoner i perioden 2006-2011

* I mor-datterfusjoner uten vederlag er lite informasjon offentlig tilgjengelig, disse er kun tatt med for å vise antallet slike transaksjoner i perioden.

** en opptaksfusjon og en mor-datterfusjon er gjennomført over landergrenser

I mor-datterfusjoner uten vederlag er informasjonen mindre tilgjengelig. Disse fusjonene følger de forenklede reglene i allmennaksjeloven § 13-24. Det er styret som vedtar de fleste slike fusjoner, noe som innebærer en fusjonsprosess uten generalforsamlingsvedtak. Det er ikke krav om en utvidet børsmelding og informasjonsdokument eller prospekter ved slike fusjoner, og ved innsendelse til Foretaksregisteret så er det kun fusjonsplanen som sendes inn. Ingen av vedleggene er tilgjengelig hos Foretaksregistrene. Vi har derfor kun kartlagt hvor mange slike fusjoner som er gjennomført.

5.2.1 Vertikale fusjoner:

Det ble totalt kunngjort 20 fusjoner i perioden 2006-2011 som kan kategoriseres som vertikale fusjoner. Av disse var 19 gjennomført uten vederlag. Alle disse var fusjoner mellom et morselskap og et heleid datterselskap, med morselskapet som overtakende selskap. Av de totalt 20 vertikale fusjonene ble bare en gjennomført med vederlag.

Type fusjon	Med vederlag	Uten vederlag	sum
Vertikal	1	19	20
Horisontal	14	0	14
Sum	15	19	34

Table: Fusjoner i perioden 2006-2011

Den vertikale fusjonen med vederlag var en fusjon hvor Fosen ASA ble fusjonert inn i det overtakende morselskapet Torghatten ASA. Fusjonen ble vedtatt av generalforsamlingene i desember 2008, og fusjonen ble selskapsrettslig gjennomført i mars 2009. På tidspunktet for inngåelsen av fusjonsplanen eide Torghatten ASA 71,27 % av aksjene i Fosen ASA. Det ble ved fusjonen utstedt vederlagsaksjer kun til minoritetsaksjonærene. Fusjonen ble gjennomført som en regnskapsmessig transaksjon med virkningstidspunkt fra første dagen i regnskapsåret. I forbindelse med fusjonen ble Fosen ASA strøket fra Oslo Børs. Torghatten ASA var både før og etter fusjonen notert på OTC lista. Konsernregnskapet til det overtakende selskapet er utarbeidet etter NGAAP og den regnskapsmessige behandlingen er lik den i selskapsregnskapet.

5.2.2 Horisontale fusjoner

5.2.2.1 Opptaksfusjon

Det ble i perioden fra 2006 til 2011 kunngjort 10 fusjonsplaner med den hensikt å gjennomføre fusjoner med opptak.

En av de største opptaksfusjonene som ble gjennomført i perioden var fusjonen mellom Aker Exploration ASA og Det Norske Oljeselskap ASA fra 2009. Av fusjonsplanen fremgår det at Aker Exploration ASA er det overtakende selskapet. Etter fusjonen byttet det overtakende selskap navn til Det Norske Oljeselskap ASA. Bytteforholdet er oppgitt til å være 82:18 i favør Det Norske Oljeselskap ASA, noe som også tilsa at fusjonen regnskapsmessig ble ansett som en omvendt overtakelse. Det sammenslåtte selskapet anvendte full IFRS i både selskapsregnskapet og konsernregnskapet i fusjonsåret. Fusjonen er behandlet som et virksomhetskjøp etter IFRS 3, og i begge regnskapene ble fusjonen regnskapsført som en transaksjon til virkelig verdi med et regnskapsmessig oppkjøpstidspunkt som sammenfaller med den selskapsrettslige ikrafttredelsen av fusjonen i desember 2009. Fusjonen er omtalt i flere av notene til årsrapporten og omtaler blant annet delingstidspunktet. Inntrykket er imidlertid at selskapet ikke ønsker å gi utfyllende informasjon om transaksjonene. Selskapene benyttet PWC som revisor i fusjonsåret.

5.2.2.2 fusjon med opptak over landegrenser

En av opptaksfusjonene ble gjennomført over landegrenser. Dette var fusjonen der det norske selskapet PSI Group ASA fusjonerte inn det svenske selskapet Cashguard AB. Fusjonen ble gjennomført i andre halvår av 2008. På tidspunktet for fusjonen eide PSI 24,95% av aksjene i Cashguard. Det var PSI som var det overtakende selskapet i fusjonen. Bytteforholdet mellom partene var avtalt til å være 47 % for PSI mot 53 % for Cashguard, før justeringen for PSI sin eierandel fra før fusjonen. Fusjonen ble skattemessig gjennomført som en transaksjon til virkelig verdi etter daværende skatteregler. Det regnskapsmessige delingstidspunktet ble oppgitt å være tidspunktet når begge selskapenes generalforsamling godkjente fusjonsplanen, og fusjonen ble regnskapsmessig gjennomført som en transaksjon til virkelig verdi. Dette gjaldt både

selskapsregnskapet etter NGAAP(jf. fusjonsplanen pkt. 7 og note 8 i årsrapporten), og for konsernregnskapet etter IFRS(note 4 til årsrapporten). I konsernregnskapet er fusjonen behandlet etter reglene om virksomhetskjøp iht. IFRS 3. For konsernet representerte denne fusjonen også et trinnvist oppkjøp. Flere sentrale forhold med den regnskapsmessige behandlingen er omtalt i notene. Ernst & Young var selskapet valgte revisor.

5.2.2.3 Trekantfusjon

Disse transaksjonene er sammen med trekantfusjoner de transaksjonstypene vi har hatt størst utfordring med å identifisere. Dette har bakgrunn i at det børsnoterte selskapet som utsteder vederlagsaksjene ikke kunngjør en fusjonsplan eller en fusjonsbeslutning som ved andre fusjoner. Det eneste som fremgår i de elektroniske kunngjøringene hos Foretaksregisteret er kunngjøringen om kapitalforhøyelsen. De aller fleste børsnoterte selskaper har et stort antall kapitalkunngjøring, noe som har gjort jobben med å identifisere disse transaksjonene vanskelig. Vi har gjennom søk etter prospekter og nyhetssøk klart å identifisere 4 trekantfusjoner. Vi gjør oppmerksom på at det kan være flere slike transaksjoner som er gjennomført i perioden 2006-2011. I disse transaksjonene oppgis det i fusjonsplanen at det børsnoterte selskapet skal utstede vederlagsaksjene.

En av trekantfusjonene som ble gjennomført i perioden var Schibsted ASA sin overtakelse av Media Norge ASA i 2011. Overtakende selskap var Nye Media Norge AS, et heleid datterselskap av Schibsted ASA. Før fusjonen eide Schibsted 85,9 % av aksjene i det overdragende selskapet. Som vederlag mottok minoritetsaksjonærene vederlagsaksjer fra Schibsted ASA, og et tilleggsvederlag i kontanter. Fusjonsplanen oppgir at fusjonen i selskapsregnskapene(NGAAP) skal regnskapsføres til kontinuitet med et delingstidspunkt fra 1.1. Etter IFRS er dette et virksomhetskjøp under samme kontroll slik at denne transaksjonen vil være utenfor virkeområdet til IFRS 3. I konsernregnskapet er det gitt lite tilleggsinformasjon om den regnskapsmessige behandlingen i konsernet. Etter vår mening kommer det ikke klart frem av årsrapporten hvordan fusjonen er regnskapsmessig behandlet.

I tillegg har vi identifisert trekantfusjoner som er gjennomført der vederlagsaksjer er utstedt i selskapene Wilh. Wilhelmsen ASA i 2010, Every ASA (tidligere EDB ErgoGroup ASA) i 2010, og Media Norge ASA i 2007. Den siste fusjonen ble ikke fullført og vil omtales nærmere i avsnitt 6.4.2.

5.3 Fisjoner - praksis rundt valg av fisjonstyper

Vi har i våre undersøkelser gått gjennom alle tilgjengelig fissionsplaner i undersøkelsesperioden. Ut fra beskrivelsen av transaksjonen i fissionsplanen, eventuelle informasjonsdokument eller prospekt, har vi kartlagt hvilke typer fissioner som er gjennomført hvor et børsnotert selskap er en part. Populasjonen vår var på 26 fissioner og vi har inkludert alle fissionene i våre undersøkelser. Krysstabellen under viser fordelingen av ulike typer fissioner ut fra begreper fra NRS (F) Fisjon. Tanken med krysstabellen er å få frem hvilke typer fissioner som gjennomføres der det børsnoterte morselskapet er en av partene i transaksjonen.

Fisjoner		Jevndeling				Skjevdeling				Sum	
		NGAAP		IFRS		NGAAP		IFRS			
		Konti-nuitet	Trans-aksjon	Konti-nuitet	Trans-aksjon	Konti-nuitet	Trans-aksjon	Konti-nuitet	Trans-aksjon		
Fisjon med nystiftelse	Ren fisjon	2	-	1	-	-	1	-	1	5	5
	Fisjons-fusjon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Fisjonsfusjon med et heleid datterselsk.	Ren fisjon	6	-	2	2	-	-	-	-	10	10
	Fisjons-fusjon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Drop-down	Ren fisjon	5	-	4	-	-	-	-	-	9	9
	Fisjons-fusjon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Fisjonsfusjon	Ren fisjon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Fisjons-fusjon	1	-	-	-	-	-	-	-	1	
Trekantfisjon	Ren fisjon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
	Fisjons-fusjon	-	1	-	-	-	-	-	-	1	
Sum		14	1	7	2	0	1	0	1	26	
		15		9		1		1			

Table: Krysstabell som viser regnskapsmessig behandling av fissioner i selskapsregnskapene

5.3.1 Jevndeling eller skjevdeling:

I gjennomgangen av fisjonsplanenes omtale av bytteforhold og vederlagsaksjer har vi funnet at kun 2 av 26 fisjoner er gjennomført til skjevdeling. Dette er en inndeling av fisjoner som omtales i NRS (F) Fisjon, og som har innvirkning på hvordan fisjonene skal regnskapsføres for de selskapene som benytter NGAAP i sine selskapsregnskaper.

Type fisjon	Jevndeling	Skjevdeling	Sum
Ren fisjon	22	2	24
Fisjonsfusjon	2	-	2
Sum	24	2	26

Table 3 Fisjoner i perioden 2006-2011

De to fisjonene som ble gjennomført til skjevdeling var fisjonen av Nordic Health ASA i 2010, og fisjonen av Nordic Financials ASA i 2011. Begge var rene fisjoner.

Nordic Health ASA / Eqology ASA:

Nordic Health ASA var det overdragende selskapet i en fisjon der selskapet Eqology ASA, som da het Shine ASA, ble fisjonert ut i et nystiftet selskap for å noteres på Oslo Børs. Hensikten med fisjonen var at de to største aksjonærgruppene i det overdragende selskapet ønsket å skille lag. Minoritetsaksjonærene fikk etter fisjonsplanen tre valg. Det første alternativet var å beholde sine aksjer i det overdragende selskapet, og da få en større prosentvis andel av aksjene i selskapet. Det andre alternativet var å delta i samme forhold i både overdragende og overtakende selskap, og det siste alternativet var å delta utelukkende i det overtakende selskapet (fisjonsplanens punkt 2.4).

Overtakende selskap benytter NGAAP i sitt selskapsregnskap for 2010. Fisjonsplanen oppgir at fisjonen er regnskapsført som en transaksjon med et regnskapsmessig delingstidspunkt fra tidspunktet for selskapsrettslig ikrafttredelse. Det fremgår av selskapsregnskapet til Eqology ASA at fisjonen er regnskapsført som en transaksjon til virkelig verdi. Av konsernregnskapet (IFRS) skriver selskapet at fisjonen er å anse som en virksomhetssammenslutning etter

IFRS 3, og at oppkjøpsmetoden er anvendt for fisjonen. Vi mener at det godt kunne vært gitt mer utfyllende informasjon om fisjonen i notene. Deloitte var selskapenes valgte revisor.

Nordic Financials ASA:

Nordic Financials ASA var det overtakende selskapet i en fisjon av Nordisk Finans Invest AS. Nordic Financials ASA ble stiftet ved fisjonen med den hensikt å noteres på Oslo Børs. Noteringen på Oslo Børs er også en av betingelsene for gjennomføring av fisjonen. Som i fisjonen av Nordic Health ASA ble aksjonærene gitt det de samme tre valgene for hvor de ville motta vederlagsaksjer (fisjonsplanenes punkt 2.4). Fisjonsplanen til Nordic Health ASA og Nordic Financials ASA har mange likhetstrekk i utforming og ordlyd, noe som tyder på at samme rådgiver er benyttet i begge transaksjonene.

Nordic Financials ASA utarbeidet i 2011 ikke noe konsernregnskap og benyttet derfor selvfølgelig IFRS i sitt selskapsregnskap. Fisjonsplanen oppgir at fisjonen skal gjennomføres til kontinuitet med et delingstidspunkt fra 31.5.2011. Det opplyses imidlertid i note 18 i årsregnskapet at fisjonen er regnskapsført som en transaksjon til virkelig verdi. Ut fra samme note kan det se ut som om delingstidspunktet i årsregnskapet er satt til tidspunktet da selskapet ble notert på Oslo Børs som også var et av vilkårene for å gjennomføre transaksjonen. Dette tyder på at Nordic Financials ASA mente at risiko og kontroll først ble overført på dette tidspunktet. PWC var selskapets revisor.

De aller fleste fisjoner av børsnoterte selskaper er jevndelinger, alle de resterende 24 fisjonene går under kategorien jevndeling.

5.3.2 Ren fisjon eller fisjonsfusjon:

Vi har også kartlagt om fisjonene som er med i populasjonen kan betegnes som en ren fisjon eller en fisjonsfusjon etter NRS (F) Fisjon. Kun to av fisjonene kan kategoriseres som en fisjonsfusjon. Begge ble gjennomført som jevndeling.

Polaris Media ASA:

Den ene av disse er en trekantfisjon der Polaris Media ASA var utsteder av vederlagsaksjer. Dette var fisjonsfusjoner som ble gjennomført i 2008 for å slå sammen Adresseavisa ASA og Harstad Tidende Gruppen AS til et selskap. Før gjennomføringen av trekantfisjonen ble en nystiftet holdingstruktur etablert. Deretter gjennomførte både Adresseavisa ASA og Harstad Tidende Gruppen AS fisjonsfusjoner der det juridisk overtakende selskaper var det nyetablerte datterselskaper av Polaris Media ASA. Etter fisjonen var Polaris Media ASA eid forholdsmessig av aksjonærene til Adresseavisa ASA og Harstad Tidende Gruppen AS med bakgrunn i det avtale bytteforholdet mellom de to selskapene.

I den felles fisjonsplanen for selskapene er det oppgitt at fisjonen skal regnskapsføres til kontinuitet i selskapsregnskapet(NGAAP). Vi har ikke klart å finne noen noteopplysninger i årsrapporten som omtaler den regnskapsmessige behandlingen i selskapsregnskapet. Delingstidspunktet er oppgitt til å være i oktober 2008, noe som er omtrent samme tidspunkt som den selskapsrettslige ikrafttreddelsen.

Samme delingstidspunkt er benyttet i konsernregnskapet etter IFRS. I note 27 til årsrapporten til Polaris Media ASA fra 2008 fremgår det at Adresseavisa ASA har videreført sine regnskapsmessige verdier ved fusjonen, mens Harstad Tidende AS har benyttet virkelig verdi. Det går ikke klart frem av tilleggsinformasjonen i årsrapporten, men det virker som IFRS 3 er benyttet i konsernregnskapet. Realiteten i transaksjonen var at Adresseavisa ASA var overtakende part og Harstad Tidene AS var overdragende part. Etter vårt syn kunne det godt ha vært gitt mer utfyllende opplysninger i noter. Deloitte var revisoren i dette konsernet.

Norsk Hydro ASA / Statoil ASA:

Den andre fisjonen i populasjonen som er en fisjonsfusjon er Norsk Hydro ASA som fisjonerte ut sin olje og gass virksomhet for å slå den sammen med Statoil ASA i 2007. Denne fisjonen omtale nærmere under avsnitt 5.3.3.

De øvrige fisjonene er å anse som rene fisjoner etter NRS (F) Fisjon. Dette er enten fisjoner der overtakende selskap blir stiftet ved ikrafttreddelsen av fisjonen, eller fisjoner der overtakende selskap er et heleid datterselskap av overdragende selskap. Alle fisjonene i forbindelse med drop-downs som er gjennomført i perioden er også rene fisjoner, enten ved at hjelpeselskapet er nystiftet eller at det benyttes et tomt heleid datterselskap som overtakende selskap. Som det også er nevnt under avsnitt 5.2.2.3 kan det være trekantfisjoner som vi ikke har lyktes med å identifisere.

5.3.3 Fisjonstyper

Ved å gå gjennom beskrivelsen av fisjonene i fisjonsplanen, informasjonsdokumenter, prospekter og årsrapporter, har vi kartlagt hvilke type fisjoner som er gjennomført i vår testperiode. Årene 2007 og 2008 var årene med flest kunngjorte fisjonsplaner. Antallet fisjoner gikk ned etter finanskrisen høsten 2008, og i årene 2009 og 2010 ble det kunngjort kun tre fisjoner hos Foretaksregisteret, mens det i 2011 ble gjennomført fire fisjoner. Fordelingen mellom de ulike fisjonstypene fremkommer under.

Fisjoner	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Sum
Fisjon med nystiftelse	1	-	1	-	1	2	5
Fisjonsfusjon med et heleid datterselskap	1	4	3	-	1	1	10
Drop-down	1	2	4	1	-	1	9
Fisjonsfusjon	-	1	-	-	-	-	1
Trekantfisjon	-	-	1	-	-	-	1
Sum	3	7	9	1	2	4	26

Table: Fisjonstyper fordelt på år

5.3.3.1 Fisjon med nystiftelse og fisjonsfusjon med heleid datter:

Et likhetstrekk mellom fisjonene med nystiftelse og fisjonsfusjoner med tomme heleide datterselskaper som overtakende selskaper, var at tilnærmet alle fisjonene ble gjort i forbindelse med en børsnotering av det overtakende selskapet. Alle disse fisjonene anses som rene fisjon etter NRS (F) Fisjon punkt 11. I de fleste tilfellene der overtakende selskap var et heleid datterselskap ble

også den eksisterende aksjekapitalen satt ned til 0 ved å slette aksjene og utbetale aksjekapitalen til aksjonærene samtidig med fisjonen.

5.3.3.2 Fisjonsfusjon med heleid datter:

I to av fisjonene der overtakende selskap var et heleid datterselskap av det overdragende selskapet, ble det overtakende selskapet kapitalisert opp for å sikre at det børsnoterte selskapet etter fisjonen satt med en betydelig eierandel etter fisjonen.

Petroleum Geo-Services ASA / Teekay Petrojarl ASA:

Den første fisjonen var delingen av Petroleum Geo-Services ASA i 2006, der overtakende selskap var Teekay Petrojarl ASA som ble notert på Oslo Børs. Overtakende selskap var før fisjonen et heleid datterselskap av det overdragende selskapet. I forbindelse med fisjonen ble det gjennomført en kapitalforhøyelse i overtakende selskap som sikret et bytteforhold som ga overdragende selskap en eierandel på 20 % i det overtakende selskapet etter fisjonen. Vederlagsaksjene ble utstedt fra det overtakende selskapet til aksjonærene i det overdragende selskapet. Av fisjonsplanen fremgår det at fisjonen regnskapsføres til kontinuitet i selskapsregnskapet med et regnskapsmessig delingstidspunkt pr. 1.1. Konsernregnskapet til både overdragende og overtakende selskaper var i 2006 utarbeidet etter USGAAP. Ernst & Young var selskapenes revisor.

Hexagon Composite ASA /Comrod Communications ASA:

Den andre fisjonen der overdragende selskap satt med en betydelig eierandel etter fisjonen, var fisjonen av Hexagon Composites ASA, også den i 2006. Det er mange likhetstrekk med fisjonen av Petroleum Geo-Services ASA. I denne fisjonen ble det overtakende selskapet, Comrod Communications ASA, børsnotert ved gjennomføringen av fisjonen. Samtidig med fisjonen ble det foretatt en forhøyelse av aksjekapitalen i Comrod som sikret Hexagon en eierandel på 25 % etter fisjonen. Vederlagsaksjene som ble utstedt av Comrod gikk til aksjonærene i Hexagon. Valgt revisor var som i Petroleum Geo-Services ASA, Ernst & Young AS.

I selskapsregnskapet er fisjonen gjennomført til kontinuitet med et delingstidspunkt pr. 1.1. Begge selskapene anvender NGAAP i sine selskapsregnskap. I konsernregnskapet til Hexagon(OD) for 2006 oppgir selskapet i note 33 at fisjonen regnskapsføres til kontinuitet. IFRS 5 ble anvendt for å presentere utfisjoningene. Fisjonen ble endelig gjennomført i januar 2007. Det fremgår ikke hvilket delingstidspunkt som er anvendt i konsernregnskapet verken i årsrapporten til Hexagon eller Comrod i 2006 eller 2007. Det er forhold som tyder på at det i konsernet er anvendt det selskapsrettslige ikrafttredelsestidspunktet som regnskapsmessig delingstidspunkt i konsernet. Det er ikke lett å forstå den regnskapsmessige behandlingen, verken i overdragende eller overtakende selskap basert på årsrapportene.

5.3.3.3 Fisjonsfusjon:

I hele perioden registrerte vi kun en fisjonsfusjon der det overtakende selskapet var en selskapet med eksisterende virksomhet. Dette var fisjonsfusjonen der olje og gass virksomheten i Norsk Hydro ASA ble overtatt av Statoil ASA. Dette er den største enkeltransaksjonen i hele populasjonen. Fisjonen er regnskapsført til kontinuitet både i selskapsregnskapene etter NGAAP, og i konsernregnskapene etter IFRS. Fisjonen vil også omtales senere i avsnitt 5.6.4.3.

5.3.3.4 Drop-down:

I populasjonen var det 9 fisjoner som vi har klassifisert som drop-down fisjoner. Dette er fisjoner der eiendeler eller virksomhetsområder flyttes fra det børsnoterte morselskapet ned til et datterselskap. Transaksjonene gjennomføres i to trinn. Første trinn er en fisjon av morselskapet der det overtakende selskapet er et hjelpeselskap uten drift. Trinn 2 består i å gjennomføre en trekantfusjon, der hjelpeselskapet fusjoneres med et heleid datterselskap av det overdragende selskapet i trinn 1. Ved fisjonen foretas det en kapitalnedsettelse med reduksjon av pålydende i det overdragende selskapet, og ved gjennomføringen av trekantfusjonen gjøres det en kapitalforhøyelse i morselskapet med en oppskrivning av pålydende slik at kapitalnedsettelsen fra trinn 1 blir "reversert". Transaksjonene sett under et medfører ingen endringer for aksjonærene i det

børsnoterte morselskapet. Dette er også begrunnelsen for at drop-down fisjoner er unntatt fra plikten om å utarbeide et informasjonsdokument jf. børssirkulære OB150508. Dette er en type omorganisering som ikke vil være synlig i konsernregnskapet og vi sitter med et generelt inntrykk at det gis lite opplysninger om disse transaksjonene i årsrapportene.

5.4 Utkast til åpningsbalanse ved fisjon og fusjon

Utkast til åpningsbalansen er et av dokumentene som vedlegges fisjons- og fusjonsplaner. Vi har samlet alle tilgjengelige utkast til åpningsbalanse i vår populasjon og gjort et forsøk på å kartlegge praksisen blant selskapene som utarbeider disse. Kravet om å utarbeide et utkast til åpningsbalanse gjelder kun for selskapsregnskapet. Det er per i dag ingen krav om å vise konsoliderte tall i åpningsbalansen.

Annex 2.3 - Draft Opening Balance Sheet for Kværner ASA (parent company balance sheet) after Consummation of the Demerger	
Kværner ASA	
Amounts in NOK	
ASSETS	
Shares in subsidiaries	428,671,403
Non-current interest bearing receivables towards subsidiaries.....	509,550,629
Total non-current assets	5,524,177,693
Total current assets	—
Total assets	5,524,177,693
LIABILITIES AND SHAREHOLDERS' EQUITY	
Issued capital.....	91,460,000
Other capital paid in	729,027,304
Other equity	4,703,690,389
Total equity	5,524,177,693
Total non-current liabilities.....	—
Total current liabilities	—
Total liabilities and equity	5,524,177,693

Table: Utkast til åpningsbalansen for Kværner ASA etter fisjonen av Aker Solutions ASA i 2011.

5.4.1 Verdimålingstidspunktet, valg av balansedag

Balansedagen for utkastet til åpningsbalanse utgjør det selskapsrettslige tidspunktet for verdimåling. Vi har kartlagt alle balansedagene som er benyttet i utkastene til åpningsbalanser for å se om balansedagen som benyttes er tidligst 8 uker før generalforsamlingen, eller om tallene er fra første dagen i regnskapsåret(1.1.). Vi har også sammenholdt balansedagen for åpningsbalansen med den regnskapsmessige behandlingen som er oppgitt i fisjons- og

fusjonsplanen og mot hvilket år fisjonene eller fusjonene er gjennomførte. I artikkelen til Hove og Snipsøy i Revisjon og Regnskaps fra 2008 om åpningsbalanser og SA3802 ble blant annet tidligere praksis med bruk av 1.1. tall som balansedag i åpningsbalansen tatt opp. Vi har undersøkt om praksis etter innføringen av SA3802 fra 1.1.2009 medførte at selskapene sluttet å bruke 1.1. tall. Tabellen under viser resultatet av kartleggingen. For å kartlegge om balansedagen var første dagen i regnskapsåret for gjennomføringen av fisjonen eller fusjonen er det hensyntatt om selskapene har avvikende regnskapsår. For å finne ut om balansedagen var tidligst 8 uker før generalforsamlingen, har vi sammenholdt balansedagen med datoen for kunngjøringen av fusjons- eller fisjonsbeslutningen. Dette er gjort under den antakelsen at denne datoen vil være nært opp mot datoen for generalforsamlingen. I tvilstilfeller er datoen sjekket opp mot børsmeldinger som opplyser om datoen for generalforsamlingen.

Balansedag for utkast til åpnings-balanse	Første dag i regnskapsåret		Tidligst 8 uker før generalforsamling		Ikke tilgjengelig		Sum
	Konti-nuitet	Trans-aksjon	Konti-nuitet	Trans-aksjon	Konti-nuitet	Trans-aksjon	
2006	2	1	1	2	-	1	7
2007	3	1	3	3	1	-	11
2008	3	-	4	2	-	1	10
2009	-	-	1	2	-	-	3
2010	-	-	3	2	-	-	5
2011	-	-	4	-	-	1	5
Sum	8	2	16	11	1	3	41
	10		27		4		

Table: Verdimålingstidspunkt i utkast til åpningsbalanse

Vi ser av krysstabellen at 10 av de tilgjengelige utkastene til åpningsbalanse hadde benyttet den første dagen i regnskapsåret som balansedag for åpningsbalansen. Av de 10 åpningsbalansen som benyttet 1.1. tall, var 2 av disse gjennomført som en regnskapsmessig transaksjon. Alle åpningsbalansene som benyttet 1.1. tall var fra perioden før innføringen av SA3802 (1.1.2009). Av totalt 28 åpningsbalanser i perioden 2006-2008, benyttet 15 en balansedag som var tidligst 8 uker før generalforsamlingen. Av de tilgjengelige åpningsbalansene i

perioden, var 16 gjennomført til regnskapsmessig kontinuitet, og av disse hadde halvparten benyttet 1.1. tall som balansedag i åpningsbalansen.

Av disse dataene kan vi se at praksisen med bruk av 1.1 tall som balansedag for utkastet til åpningsbalanse ser ut til å være endret etter innføringen av SA3802, det vil si fra 1.1.2009.

5.4.2 Verdimålingstidspunktet i utkastet til åpningsbalansen i forhold til redegjørelsen

I artikkelen til Langseth i Revisjon og Regnskap fra 2010, *Tingsinnskudd: verdimålingstidspunkt og verdiendringer*, hevdes det at verdimålingstidspunktet i utkast til åpningsbalanse og i redegjørelsen må være like. Vi har forsøkt å kartlegge verdimålingstidspunktet i rapportene fra de uavhengige sakkyndige redegjørelsene om fisjons- eller fusjonsplan. Ut fra denne gjennomgangen viser det seg at det ikke er vanlig praksis å oppgi verdimålingstidspunktet i redegjørelsene. Vi kan derfor ikke si noe om verdimålingstidspunktet i disse to dokumentene er like eller ikke.

5.4.3 Datering og signering av utkast til åpningsbalansen

Vi har videre sett på praksisen med datering og signering av utkastet til åpningsbalanse. Som for årsregnskap skal åpningsbalansen dateres og signeres av styret (Langseth, 2010). Vi har allerede i avsnitt 5.1.1 omtalt dateringene av signaturene til styret i utkastet til åpningsbalanse i forhold til øvrige dokumenter i forbindelse med fisjoner og fusjoner. Ut over det som allerede er omtalt har vi observert at ikke alle utkastene til åpningsbalanse signeres og dateres av overtakende selskaps styre. Av de totalt 41 transaksjonene vi har undersøkt så viste det seg at for 12 av tilfellene var ikke utkastene til åpningsbalanse signert og datert av styret. Vi kan ikke se noen sammenheng mellom hvem som er valgt revisor for selskapet, og praksisen med og ikke signere og datere åpningsbalansen. Av de 12 som ikke er datert og signert av styret var alle de fire store revisjonsselskapene representert.

Vi kan konkludere med at de fleste styrene daterer og signerer utkastet til åpningsbalanse, men at det virker som ikke alle mener at dette er nødvendig.

5.4.4 Noteopplysninger til utkastet til åpningsbalanse

Det er i utgangspunktet ingen krav om å gi noteopplysninger til utkastet for åpningsbalansen. I enkelt tilfeller kan det likevel være nødvendig med tilleggsinformasjon for å forstå innholdet i åpningsbalansen. SA3802 anbefaler bruk av noter. Vi har forsøkt å kartlegge praksisen med å gi noteopplysninger til utkastet til åpningsbalanser ved fisjoner og fusjoner.

Utkast til åpningsbalanse	ingen noteopplysninger	med noter	ikke tilgjengelig	Sum
Deloitte	3	4	-	7
Ernst & Young	10	7	2	19
KPMG	3	1	-	4
PWC	4	5	2	11
Sum	20	17	4	41

Table: Noteopplysninger i utkast til åpningsbalanse

Av de 41 fisjonene og fusjonen i populasjonen viste det seg at 20 av disse var utkast til åpningsbalanse uten noen form for tilleggsinformasjon. I 4 av transaksjonen var ikke utkastet til åpningsbalanse tilgjengelig, og i de 17 resterende transaksjonene ble det gitt et varierende omfang og type tilleggsinformasjon i noter. I tabellen på neste side viser vi fordelingen av åpningsbalanser fordelt på hvem som er selskapets valgte revisor.

Ut fra tabellen kan det se ut til at hvem som er selskapets valgte revisor ikke har betydning for om det gis noteopplysninger eller ikke.

5.4.4.1 Når selskapene velger å gi noteopplysninger, hvilken type informasjon gis

Vi har også sett nærmere på hva de som gir noteopplysninger tar med som tilleggsinformasjon. Dnr anbefaler bruk av noter. I Norge kan selskapene etter regnskapsloven velge mellom flere regnskapsspråk, f.eks. NGAAP, forenklet IFRS eller IFRS. Det anbefales derfor at det blant annet gis opplysninger om hvilket regnskapsspråk som er benyttet. Det anbefales også å opplyse om fisjonen eller fusjonen er regnskapsført til kontinuitet eller som en transaksjon. Det anbefales

videre at det opplyses om vesentlige transaksjoner etter balansedagen som er hensyntatt i balansen og å opplys om hvilket grunnlag som er benyttet for åpningsbalansen. Til slutt nevnes det også at det bør opplyses om åpningsbalansen er revidert eller ikke (Dnr, 2011).

Noteopplysninger	Regnskaps- språk	Grunnlag for regnskaps- tall	Kontinuitet eller transaksjon	Annen tilleggs- informasjon
Deloitte	4	1		4
Ernst & Young	5	4	2	7
KPMG	1			1
PWC	4	3	2	3
Sum	14	8	4	15

Table: Innholdet i noteopplysningen til utkast til åpningsbalanser

Av de 17 åpningsbalansene hvor det ble gitt noteopplysninger var noteopplysningene av varierende omfang. I 14 av de 17 åpningsbalansene opplyste selskapet hvilket regnskapsspråk som var benyttet ved sammenstillingen av åpningsbalansen. Dette vil si at kun 14 av totalt 37 tilgjengelige åpningsbalanser opplyser om hvilket regnskapsspråk som ble benyttet.

Alle utkastene til åpningsbalanser viser balansedagen i selve regnskapsoppstillingen eller i overskriften. 8 av åpningsbalansene oppgir i tillegg hvilke regnskapstall som er grunnlaget for åpningsbalansen i notene, og 4 av selskapene opplyser om den regnskapsmessige behandlingen. Gjennomgang av fisjons- og fusjonsplanene viser at sist nevnte informasjon blir oppgitt i selve planen, og ikke i noter til åpningsbalansen.

Annen tilleggsinformasjon blir gitt i 15 av de 17 åpningsbalansene som inneholder noter. Innholdet i disse notene er variert. Noen opplyser om transaksjoner som er gjennomført etter balansedagen som det er tatt hensyn til i åpningsbalansen. Dette oppfatter vi som transaksjoner som er et av vilkårene for gjennomføring av fisjonen eller fusjonen. Noen få gir opplysninger om egenkapitalen og resultatet i perioden fra 1.1. til åpningsbalansedagen. I et

tilfelle opplyses det om brudd på lånevilkår. Vi kan ikke se at noen av de fire store revisjonskontorene har noen ensartet praksis med hva og hvordan eventuelle noteopplysninger bør gis. Ingen gir informasjon i noten om åpningsblansen er revidert eller ikke. I svært få tilfeller oppgis det i selve regnskapsoppstillingen.

5.4.4.2 Eksempler på noteopplysninger gitt i praksis

Nedenfor har vi tatt med noen eksempler på noteopplysninger som er gitt i praksis. Wilh. Wilhemsen ASA gjennomførte en fusjon i 2010 der notene var utformet kort og konsist. En gjengivelse av noteinformasjonen vises under.,

”(…)

Note til utkast til fusjonsbalanse for Oppstartsfasen I ASA (Wilh. Wilhemsen ASA)

Utkast til fusjonsbalanse viser de eiendeler og forpliktelser som selskapet ville hatt 31. januar 2010. Forenklet IFRS er anvendt ved utarbeidelsen. Fusjonen gjennomføres til regnskapsmessig kontinuitet .”

Table: Noteopplysninger gitt av Wilh. Wilhemsen ASA ved en fusjon gjennomført i 2010.

I utkastet til åpningsbalansen til Statoil ASA etter fusjonsfusjonen med Norsk Hydro ASA fra 2007, var notene noe mer utfyllende. Noteopplysningene som gis av Statoil ASA gir etter vår mening beslutningsvennlig informasjon. Notene til åpningsbalansen er vist i boksen under.

”Utkast til åpningsbalanse Statoil ASA per 14.mai 2007*

(…)

* Utkast til åpningsbalanse er utarbeidet ved bruk av Statoil ASA sine regnskapsprinsipper slik disse er beskrevet i note 2 til årsregnskapet for 2006 som er vedlagt Plan for fusjon av Norsk Hydro ASA som ledd i sammenslåing av Norsk Hydro ASAs petroleumsvirksomhet med Statoil ASA (vedlegg 10). Åpningsbalansen er basert på at sammenslåingen regnskapsføres iht. kontinuitetsmetoden. I utkast til åpningsbalanse har en benyttet de involverte selskapers tall per 31.12.06. Videre er kapitalendringer som følger av foran nevnte plan, både kapitalutvidelse samt sletting av egne aksjer og innløsning av visse utestående aksjer, innarbeidet sammen med justeringer knyttet til prinsippforskjeller og transaksjoner mellom de sammenslåtte selskapene forut for sammenslåingen.”

En av observasjonene våre etter gjennomgangen av utkastene til åpningsbalanse er at det ikke alltid er like enkelt å forstå hvilke regnskapsprinsipper som ligger til grunn for åpningsbalansen. Balansedagen for åpningsbalansen fremgår normalt av regnskapsoppstillingen, og den regnskapsmessige behandlingen fremgår av fisjons- eller fusjonsplanen. Annen informasjon som gis varierer, men det virker som det som opplyses om er viktig informasjon for regnskapsbrukerne.

5.4.5 Revisors uttalelse om utkast til åpningsbalanse

Vi har også sett på hvordan revisor forholder seg til uttalelsen om utkast til åpningsbalanse. Revisor uttaler seg om åpningsbalansen er utarbeidet etter gjeldende regnskapsregler. Dateringen av uttalelsen til revisor i forhold til andre dokumenter er omtalt under avsnitt 5.1.1.

Vår gjennomgang av revisors uttalelser viser at alle revisorene virker å benytte eksempelsamlingen til Dnr når de utformer sine uttalelser. Frem til 31.12.2008 var det RS 802 som var gjeldende revisjonsstandard. Uttalelsen var på denne tiden svært kort og inneholdt kun en setning som bekreftet at utkastet til åpningsbalanse var satt opp i samsvar med gjeldende regnskapsregler. Formuleringen gir et inntrykk av at revisor gir en garanti med absolutt sikkerhet. Revisor oppga ikke åpningsbalansens egenkapital eller hvilket regnskapspråk som åpningsbalansen var i samsvar med. Et eksempel på en slik uttalelse er vist under.

Bekreftelse av utkast til åpningsbalanse ved fusjon

Vi bekrefter at utkast til åpningsbalanse pr. 1. januar 2007 for Oxenøen Eiendom AS, org.nr 990 873 291, er satt opp i samsvar med gjeldende regnskapsregler i Norge.

Oslo, 1. mars 2007

PricewaterhouseCoopers AS

Erling Elsrud
Statsautorisert revisor

Table: Uttalelse om utkast til åpningsbalanse ved en drop-down fisjon i Norske Skogindustrier ASA fra 2007.

Etter innføringen av SA 3802 i 2009 endret også revisors uttalelse seg. I de nyere uttalelsene fra revisor om utkastet til åpningsbalanse er innholdet blitt betydelig mer omfattende enn i tidligere uttalelser etter RS 802. Det opplyses i den nåværende eksempelsamlingen til SA3802 størrelsen på egenkapitalen i åpningsbalansen, hvem som er ansvarlig for utarbeidelsen, hva som er revisors oppgave og om åpningsbalanser er revidert eller ikke. Formuleringen i uttalelsen er endret fra å si "bekreftelse" til å si "vi mener".

Uttalelse om utkast til åpningsbalanse ved fusjon

Vi har kontrollert utkast til åpningsbalanse pr. 1. januar 2011 for Nye Media Norge AS med noter. Uttkastet til åpningsbalanse er sammenstilt, kun for illustrasjonsformål, basert på grunnlaget som er beskrevet i note for å gi informasjon om Nye Media Norge AS balanse med tillegg av de eiendeler selskapet skal overta i forbindelse med fusjonen. Informasjonen er sammenstilt for å illustrere hvordan balansen ville fremstått dersom fusjonen var gjennomført på den angitte balansedagen.

Styret er ansvarlig for utkastet til åpningsbalanse. Vår oppgave er å uttale oss om utkastet til åpningsbalanse på grunnlag av vårt kontrollarbeid. Det er ikke vår oppgave å utføre revisjon av den informasjonen som ligger til grunn for utkastet til åpningsbalanse. Den finansielle informasjonen som er benyttet ved sammenstillingen av utkastet til åpningsbalanse, er revidert slik det er beskrevet i note.

Vi har utført vår kontroll og avgir vår uttalelse i samsvar med standard for attestasjonsoppdrag SA 3802 "Revisors uttalelser og redegjørelser etter selskapslovgivningen". Standarden krever at vi planlegger og utfører kontroller for å oppnå betryggende sikkerhet for at informasjonen i utkastet til åpningsbalanse er tilbørlig sammenstilt basert på det angitte grunnlaget, og at utkastet til åpningsbalanse er klassifisert og presentert i samsvar med regnskapslovens regler og de beskrevne prinsippene. Vi har kontrollert sammenstillingen av, og vurdert innholdet i, klassifiseringen av postene og presentasjonen av utkastet til åpningsbalanse. Vi mener at vår kontroll gir et forsvarlig grunnlag for vår uttalelse.

Vi mener at utkastet til åpningsbalanse er tilbørlig sammenstilt basert på det angitte grunnlaget beskrevet i note og at klassifisering og presentasjon er i samsvar med regnskapslovens bestemmelser og prinsippene beskrevet i note.

Oslo, 7. februar 2011
ERNST & YOUNG AS

Table: utdrag av revisor uttalelse om utkast til åpningsbalanse ved en trekantfusjon fra 2011 der Schibsted ASA utstedet vederlagsaksjer.

En observasjon knyttet til revisors uttalelse er at det i selve uttalelsen i siste avsnitt er varierende praksis på formuleringen. I eksempelsamlingen til SA3802 er formulering "i samsvar med regnskapslovens bestemmelser og prinsippene

beskrevet i note". I flere av uttalelsene der åpningsbalansen ikke har noen noter har vi sett at revisor har fjernet henvisningen til prinsippene beskrevet i note i sin uttalelse. I mange tilfeller vil det da kun bli oppgitt at klassifiseringen og presentasjonen er i samsvar med regnskapslovens bestemmelser, noe som ikke bidrar til noen avklaring av hvilket regnskapsspråk som er valgt for åpningsbalansen ettersom selskapene etter regnskapsloven kan velge mellom blant annet NGAAP og IFRS. I et tilfelle valgte revisor å angi at åpningsbalansen var satt opp i samsvar med IFRS og henviste i tillegg til prinsippene som var beskrevet i notene.

Dette viser at det ikke er etablert noen ensartet praksis blant revisorene i uttalelsen om utkastet til åpningsbalansen når det kommer til omtalen av hvilke regler åpningsbalansen er i utarbeidet i samsvar med.

5.5 Mellombalanse:

Et av vedleggene til fisjons- og fusjonsplanen er mellombalansen. Det er kun i noen tilfeller det er plikt om å utarbeide en mellombalanse. Vi har identifisert 14 mellombalanser i de totalt 41 transaksjonene i vårt utvalg. Blant transaksjonene med mellombalanse var det 7 fusjoner og 7 fisjoner.

5.5.1 Noteopplysninger og revisors uttalelse om mellombalanse

Gjennomgangen av mellombalansene viser de samme typer funn som vi har observert ved gjennomgangen av åpningsbalansene. Det er ingen ensartet praksis ved bruken av noter, omtrent halvparten av mellombalansen var med noter. I motsetning til åpningsbalansen går det normalt frem av mellombalansen eller revisors uttalelse om mellombalansen hvilket regnskapsspråk som er anvendt. Det er normalt lite informasjon som gis om mellombalansene av selskapene som deltar i fisjoner og fusjoner.

Når det kommer til revisors uttalelse om mellombalansen følger alle revisjonsselskapene eksempelsamlingen til SA 3802 og før 2009 ble RS 802 benyttet. Vi har også sett at 3 av totalt 16 mellombalanser manglet signaturfelt og datering fra styret. Se også omtalen av datering av de ulike dokumentene i fisjons- og fusjonsplanene i avsnitt 5.1.1.

5.5.2 Valg av balansedag for mellombalansen

Vi har kartlagt hvilke balansedatoer som er anvendt i mellombalansen for fusjonene og fisjonene i utvalget. Balansedagen er deretter sammenstilt med datoen for signeringen av fisjons- og fusjonsplanen. Vi har tatt med hvilken balansedag selskapene benyttet i årsregnskapet for å forsikre oss om at selskapene ikke har avvikende regnskapsår.

OD selskap:	OT selskap:	Balansedag:	Dato MB:	Dato fusjonsplan:
Fosen ASA	Torghatte ASA	31.12.	30.09.2009	16.11.2009
Torp Comp. Gr. ASA	Komplett ASA	31.12.	30.06.2007	06.09.2007
Wavefield Ins. ASA	TGS - NOPEC ASA	31.12.	30.06.2007	20.08.2007
Aftenposten AS, Bergens Tid. AS m.fl.	Nye AP AS, Nye BT AS m.fl.	31.12.	30.09.2006	21.12.2006
Media Norge ASA	Nye Media Norge AS	31.12.	31.12.2010	08.02.2011
Tesma Holding AS	Eitzen M.Serv. ASA	31.12.	30.09.2005	21.12.2005
Det nor. Oljes. ASA	Aker Exploration ASA	31.12.	30.06.2009	16.09.2009

Table: Balansedag oppgitt i mellombalanser for fusjoner i perioden 2006-2011

OD selskap:	OT selskap:	Balansedag:	Dato MB:	Dato fusjonsplan:
Blom ASA	Scan Subsea ASA	31.12.	31.12.2006	07.03.2007
Hexagon Comp. ASA	Comrod Com. ASA	31.12.	31.07.2006	29.09.2006
Norse ENERGY CORP. ASA	New Brazil Hold. ASA	31.12.	30.09.2009	18.12.2009
Rocksource ASA	ASA under stiftelse	31.12.	30.11.2005	18.01.2006
Photocure ASA	PCI Biot. Hold. ASA	31.12.	31.12.2007	27.02.2008
Petr. Geo-Serv. ASA	Petrojarl ASA	31.12.	31.12.2005	27.03.2006
Tide ASA	ASA under stiftelse	31.12.	30.11.2010	09.12.2010

Table: Balansedag oppgitt i mellombalanser for fisjoner i perioden 2006-2011

De vanligste balansedagene til mellombalansen ser ut til å være 30.6., 30.9 og 31.12. Alle mellombalanser i populasjonen har også en balansedag som er innenfor 3 månedersfristen i forhold til fisjons- og fusjonsplanen. Etter vår vurdering basert på de identifiserte mellombalanser, ser praksis ut til å variere lite mellom selskapene, og hvem som er selskapenes valgte revisor ser ikke ut til å påvirke hvordan mellombalansene utformes eller presenteres.

5.6 Regnskapsmessig behandling i årsregnskapet

5.6. Generelt

Vi har i vår undersøkelser rundt den regnskapsmessige behandlingen sett på hva selskapene oppgir i fisjons- og fusjonsplanene om det regnskapsmessige delingstidspunktet, og hva som oppgis av informasjon om valg av regnskapsprinsipp, kontinuitet eller virkelig verdi.

Regnskaps- prinsipper	Deloitte		EY		KPMG		PWC		Sum
	Fusjon	Fisjon	Fusjon	Fisjon	Fusjon	Fisjon	Fusjon	Fisjon	
NGAAP	1	5	8	7	2	1	2	3	29
Forenklet IFRS	-	-	-	2	-	-	-	1	3
IFRS EU	1	-	-	2	-	1	1	4	9
Sum	2	5	8	11	2	2	3	8	41
	7		19		4		11		

Figure 1: Rammeverk for finansiell rapportering benyttet i selskapsregnskapet og valgt revisor i overtakende selskap

Av de 41 transaksjonene i populasjonen benyttet 28 av selskapene NGAAP som regnskapsspråk i selskapsregnskapet til morselskapet i konsernet. 9 av selskapene benyttet IFRS (EU), mens de siste 4 benyttet forenklet IFRS. I konsernregnskapet har alle bortsett fra ett av de børsnoterte selskapene benyttet IFRS. I det ene selskapet var det benyttet USGAAP i konsernregnskapet for 2006 etter dispensasjon fra Oslo Børs.

Vi har også sett på hvem som er konsernets valgte revisor på tidspunktet for gjennomføringen av fisjonen eller fusjonen. Ernst & Young var det selskapet som var valgt revisor i flest tilfeller med 19 av 41. PWC var revisor i 11 av tilfellene, mens Deloitte var revisor i 7. KPMG var selskapet som hadde færrest med 4 av totalt 41.

Praksis med hva som gis av tilleggsopplysninger varierer, både fra type fusjon eller fisjon som gjennomføres, og mellom selskapene. Den regnskapsmessige behandlingen i konsernregnskapene etter IFRS er ikke fullstendig omtalt i notene til alle selskapene som har gjennomført fusjoner og fisjoner. Enkelte transaksjoner som ikke er omtalt baserer seg nok på en vesentlighetsvurdering. En generell observasjon knyttet til notene har vært at det ikke alltid er like enkelt å forstå transaksjonene basert på den informasjonen som er i årsrapportene. Vi kan derfor ikke presentere noen fullstendig deskriptiv statistikk for den regnskapsmessige behandlingen i konsernregnskapene.

5.6.2 Regnskapsmessig virkningstidspunkt (delingstidspunkt)

I gjennomgangen av fisjons- og fusjonsplanene har vi kartlagt hva selskapene oppgir som regnskapsmessig delingstidspunkt og hvordan fisjonen eller fusjonen skal regnskapsføres i selskapsregnskapet.

Regnskapsmessig delingstidspunkt	NGAAP		IFRS		Sum
	Kontinuitet	Transaksjon	Kontinuitet	Transaksjon	
Første dag i regnskapsåret	16	-	7	1	24
Avtaletidspunktet	-	2	-	-	2
Vedtak i generalforsamlingene	1	6	1	-	8
Selskapsrettslig ikrafttredelse	-	4	-	1	5
Noteringstidspunktet på Oslo Børs	-	-	-	2	2
Sum	17	12	8	4	41
	29		12		

Table: Regnskapsmessig delingstidspunkt i selskapsregnskapet

Som tidligere nevnt omtaler ikke fisjons- og fusjonsplanen de regnskapsmessige forholdene i konsernregnskapet. I kartleggingen av delingstidspunkter har vi observert at noen forklarer tidspunktet i planene, andre oppgir kun en dato. I noen tilfeller har vi måttet vurdere de oppgitte datoene i planene opp mot dato i fisjons- og fusjonsplanen(avtaletidspunktet), datoen for vedtaket på generalforsamlingen(tilnærmet lik kunngjøringen av fisjons- eller fusjonsbeslutningen), eller datoen for kunngjøringen av gjennomføringen hos

Foretaksregisteret(selskapsrettslig ikrafttredelse). Dette innebar en viss bruk av skjønn ved kodingen av dataene.

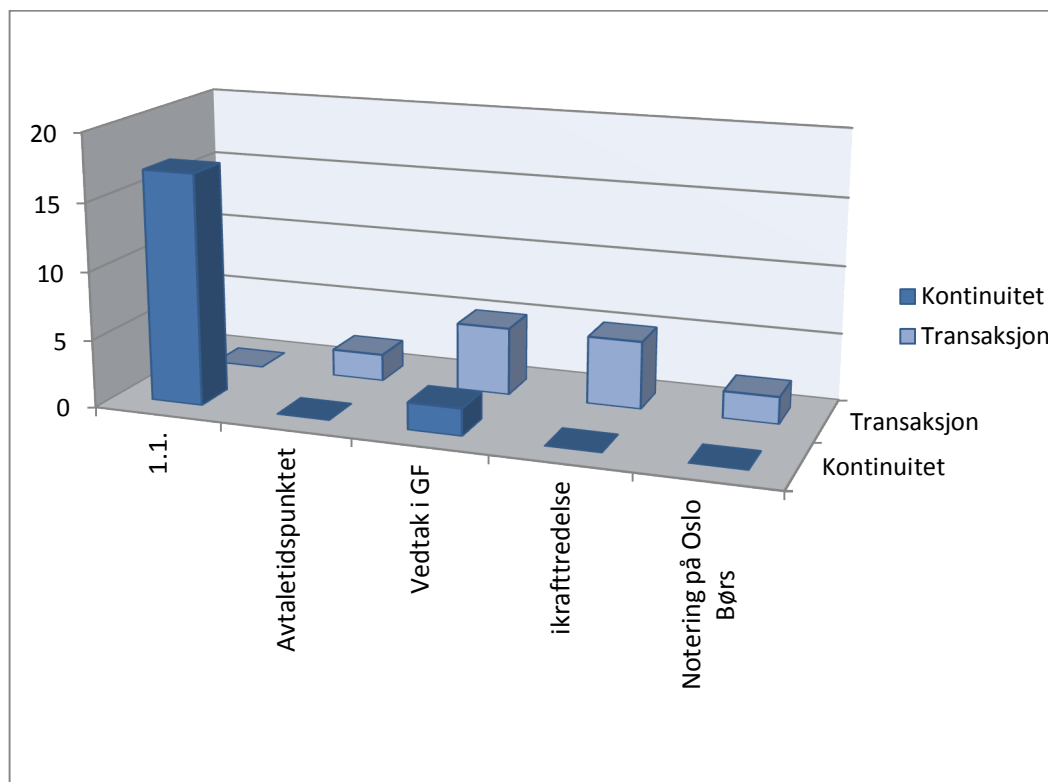

Table: Regnskapsmessig delingstidspunkt i selskapsregnskapet

Av de selskapene som velger å regnskapsføre fisjonen eller fusjonen til kontinuitet i selskapsregnskapet velger de aller fleste første dag i regnskapsåret som delingstidspunkt. I vår populasjon har 23 av de 25 transaksjonene som er gjennomført til kontinuitet benyttet et delingstidspunkt som var første dagen i regnskapsåret. De øvrige 2 har oppgitt tidspunktet for vedtakene i generalforsamlingene, en av transaksjonene var under IFRS og en under NGAAP.

I fusjonene og fisjonene som er behandlet som transaksjoner til virkelig verdi oppgir de fleste at det regnskapsmessige delingstidspunktet er når overtakende selskap oppnår kontroll. Ut fra hva selskapene oppgir i fisjons- og fusjonsplaner, noter i årsregnskap, prospekter, informasjonsdokumenter mv. har vi observert at det vanligste er å benytte enten tidspunktet for godkjenning av planene i generalforsamlingene eller den selskapsrettslige ikrafttredelsen. 11 av totalt 16 benyttet disse tidspunktene. 2 benyttet noteringstidspunktet på Oslo Børs og 2

oppgå avtaletidspunktet. I en av fisjonene der fisjonsplanen oppgir at fisjonen skal regnskapsføres som en transaksjon etter IFRS har selskapene valgt første dag i regnskapsåret. Ut fra våre observasjoner er det ikke vanlig at valg av regnskapsmessig delingstidspunkt begrunnes, verken i fisjons-/fusjonsplanen eller i noter til årsrapporten, enten NGAAP eller IFRS benyttes.

5.6.3 Fisjoner og fusjoner som ikke ble gjennomført

Vi har i våre undersøkelser observert at tre transaksjoner som ble vedtatt av generalforsamlingene, men som ikke ble gjennomført. Dette var to fusjoner og en fisjon.

5.6.3.1 Media Norge ASA

I 2007 inngikk Aftenposten AS, Bergens Tidende AS, Fædrelandsvennen AS og Stavanger Aftenblad ASA en felles fusjonsplan. Partene planla og slå sammen alle selskapene til et nytt mediekonsern. Transaksjonen var planlagt gjennomført som en konsernfusjon der alle partene skulle fusjoneres inn i datterselskaper av Media Norge ASA. Datterselskapene var de juridisk overtakende selskapene. Som vederlag skulle partene motta vederlagsaksjer fra morselskapet basert på bytteforholdet mellom partene. Trekantfusjonen skulle gjennomføres som en regnskapsmessig transaksjon til virkelig verdi. Aftenposten AS var identifisert som det regnskapsmessig overtakende selskapet som skulle videreføre sine bokførte verdier. De øvrige selskapene skulle fusjoneres inn til virkelig verdi. Det regnskapsmessige delingstidspunktet var oppgitt til å være den selskapsrettslige ikrafttredelsen. Fusjonen ble vedtatt av generalforsamlingene og fusjonsbeslutningen kunngjort hos Foretaksregisteret. Godkjenning fra Konkurransetilsynet og Medietilsynet var også en av betingelsene i fusjonsplanen. Denne fusjonsplanen ble som kjent stoppet av medietilsynet slik at fusjonen ikke ble gjennomført. Ernst & Young var valgt revisor.

5.6.3.2 TGS NOPEC og Wavefield:

I 2007 planla TGS-NOPEC Geophysical Company ASA og Wavefield Inseis ASA å fusjonere. TGS skulle være det overtakende selskapet i fusjonen og

bytteforholdet var etter forhandlinger avtalt til 0,505:1, Wavefield : TGS. Et forhold med denne fusjonen som er av særlig interesse er regnskapsmessig delingstidspunkt. TGS benyttet i fusjonsåret NGAAP som regnskapspråk i selskapsregnskapet. Det fremgår av fusjonsplanen at fusjonen regnskapsmessige skal gjennomføres som en transaksjon, og at delingstidspunktet skal være tidspunktet for godkjenningen av fusjonsplanen i partenes generalforsamlinger (fusjonsplanens pkt. 4.2). Begge selskapenes generalforsamlinger godkjente fusjonsplanen uten at fusjonen ble gjennomført. Konflikten i denne saken handlet i om bytteforholdet, og fusjonen ble etter en lengre tids konflikt avlyst av partene. I begge selskapene var Ernst & Young den valgte revisor.

5.6.3.3 AGR Group ASA:

I 2008 vedtok generalforsamlingen i AGR Group ASA og fisjonere ut et av virksomhetsområdene til et nystiftet børsnotert selskap som skulle hete AGR Petroleum Service Group ASA. Dette var en fisjon til jevndeling og skulle regnskapsføres til kontinuitet med et regnskapsmessig delingstidspunkt 1.1. i regnskapsåret. AGR valgte å ikke gjennomføre fisjonen. PWC var revisor for selskapet.

5.6.4 Transaksjon eller kontinuitet

5.6.4.1 Genelt

I kartleggingen av den regnskapsmessige behandlingen har vi tatt utgangspunkt i omtalen i fisjons- og fusjonsplanen. De aller fleste selskapene oppgir denne behandlingen i planen. Vi har også sammenlignet opplysningene i planene mot omtalen i selskapenes årsrapporter. Det er ikke vanlig at selskapene oppgir hvilken type kontinuitetsverdier som benyttes. Noen få har presisert bruk av konsernkontinuitet, men normen er at dette ikke omtales, verken i fisjons- eller fusjonsplanen, eller i notene til årsrapportene. Våre data skiller derfor ikke mellom bruken av selskapskontinuitet og konsernkontinuitet. Den regnskapsmessige behandlingen i konsernregnskapet omtales som nevnt ikke i

fisjons- eller fusjonsplaner. Vi vil trekke frem noen eksempler på hvordan disse transaksjonene er omtalt i konsernregnskapene.

Regnskapsmessig behandling	NGAAP		IFRS		Sum
	Fusjon	Fisjon	Fusjon	Fisjon	
Kontinuitet	3	14	1	7	25
Transaksjon	9	2	2	3	16
Sum	12	16	3	10	41
	28		13		

Table: Regnskapsmessig behandling i selskapsregnskapet

Av de 28 transaksjonene som ble regnskapsført etter NGAAP var det 12 fusjoner og 16 fisjoner. Tilsvarende var 13 av transaksjonene regnskapsført etter IFRS eller forenklet IFRS. Av disse var det 3 fusjoner og 10 fisjoner.

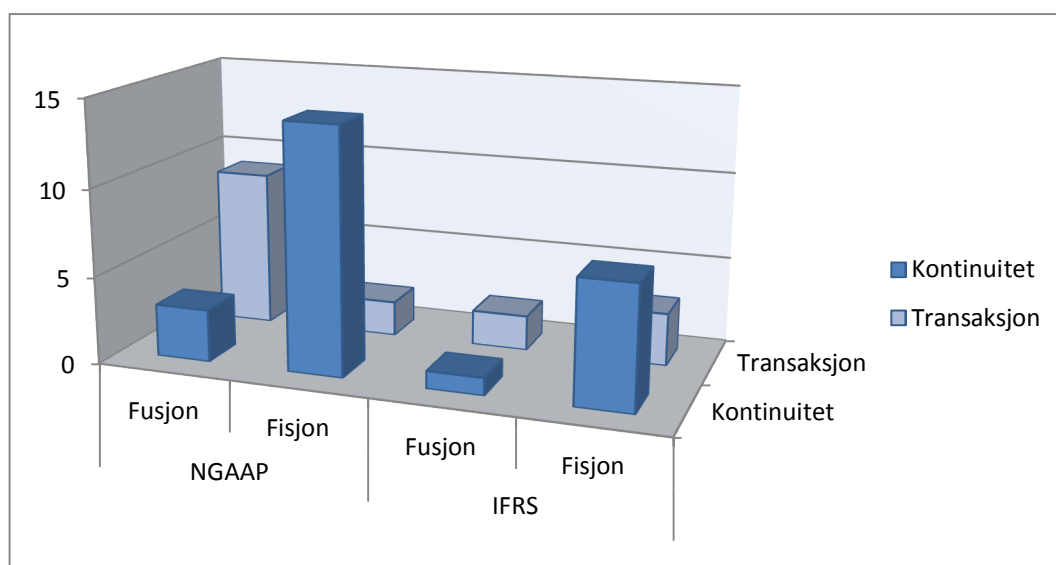

Figure Regnskapsmessigbehandling av fusjon/fisjon i selskapsregnskapet

5.6.4.1 Fusjoner

Som vi omtalte under avsnitt 5.2, og som det fremgår av tabellen i samme avsnitt, er de fleste fusjonene som er gjennomført med vederlag enten opptaksfusjoner eller trekantfusjoner. Kun en av transaksjonene var en vertikal fusjon med vederlag. 12 av totalt 15 fusjoner er regnskapsført etter NGAAP. Av disse er 9 regnskapsført som en transaksjon til virkelig verdi og 3 til kontinuitet.

De resterende 3 fusjonene ble regnskapsført etter IFRS eller forenklet IFRS. Av disse ble 2 regnskapsført som en transaksjon, og en til kontinuitet. De 3 fusjonene som har benyttet IFRS som regnskapsspråk i selskapsregnskapet var

1. Tide ASA i 2006 (het tidligere Hardanger Sunnhordalandske Dampskipsselskap ASA),
2. Det Norske Oljeselskap ASA(DNO) i 2009
3. Wilh. Wilhelmsen ASA i 2010.

Både fusjonen i Tide ASA og DNO var opptaksfusjoner der selskapene anvendte oppkjøpsmetoden fra IFRS 3 ved regnskapsføringen av fusjonen. Begge selskapene benyttet IFRS i selskapsregnskapene. Fusjonen til DNO er nærmere beskrevet i avsnitt 5.2.2.1.

Wilh. Wilhelmsen ASA:

Wilh. Wilhelmsen ASA gjennomførte i 2010 en trekantfusjon. Før fusjonen ble det stiftet en tom holdingstruktur. Wilh. Wilhelmsen ASA ble så fusjonert med datterselskapet i den nye holdingstrukturen samtidig som det ble gitt vederlag fra holdingselskapet. Vederlaget var en økning av pålydende og ikke utstedelse av nye aksjer. Datterselskapet var det juridisk overtakende selskapet.

Regnskapsmessig ble overdragende selskap ansett som reelt sett overtakende selskap, og regnskapsføringen ble gjort som en omvendt overtakelse. Selskapet benyttet forenklet IFRS i selskapsregnskapet i 2010. I henhold til fusjonsplanen ble fusjonen regnskapsført til kontinuitet. Det er gitt svært lite informasjon om fusjonen i årsrapporten for 2010. Selskapet har heller ingen beskrivelse av valg av regnskapsprinsipper for virksomhetssammenslutninger under samme kontroll. PWC var konsernets valgte revisor.

5.6.4.2 Fisjoner

De aller fleste fisjoner som gjennomføres skjer til jevndeling, kun 2 av 26 fisjoner var skjevdelinger, se omtalen av dette i avsnitt 5.3. Det ble totalt gjennomført 26 fisjoner og av disse ble 21 gjennomført til kontinuitet og 5 til virkelig verdi.

I 10 av tilfellene ble det anvendt IFRS i selskapsregnskapet. Vi vil kommentere noen av disse nærmere.

Photocure ASA / PCI Biotech Holding ASA:

I 2008 gjennomførte Photocure ASA en fisjon der et tomt heleid datterselskap var det juridisk overtakende selskapet. I denne transaksjonen ble et virksomhetsområde fisjonert ut i et eget selskap for å noteres på Oslo Børs ved fullføringen av fisjonen. Bytteforholdet i fisjonen var 95:5 i favør Photocure. Begge partene i fisjonen benyttet IFRS i sine selskapsregnskap i 2008. Denne spin-off'en ble regnskapsmessig gjennomført som en transaksjon til virkelig verdi(fisjonsplan pkt. 8).

Overdragende selskap beskriver fisjonen i bl.a. note 11 i årsrapporten for 2008, hvor de oppgir at fisjonen er regnskapsført som en transaksjon med virkelig verdi. Photocure ASA sier videre at gevinsten ved fraregningen etter fisjonen er ført direkte mot egenkapitalen i selskapsregnskapet. Det går ikke alltid klart frem om notene omtaler konsernet eller selskapsregnskapet.

Overtakende selskap beskriver fisjonen både i prinsippnoten og i note 1 i årsrapporten i 2008. Selskapet oppgir at fisjonen er behandlet som en virksomhetssammenslutning etter IFRS 3. Fisjonen beskrives som en omvendt overtakelse og at nettoeiendelene som ble fisjonert ut ble videreført til kontinuitet. Det kan se ut som om den regnskapsmessige behandlingen i overdragende og overtakende selskap ikke er helt symmetrisk. Ernst & Young var konsernets valgte revisor.

Simrad Optronics ASA / Simrad Optronics Icare ASA:

Simrad Optronics ASA gjennomførte i 2006 en fisjon som lignet på den som Photocure ASA gjennomførte i 2008. Simrad fisjonerte også ut et virksomhetsområde ved bruk av et tomt heleid datterselskap som det juridisk overtakende selskapet. I denne spin-off'en ble det overtakende selskapet notert på Oslo Børs etter fullføringen av fisjonen. Fisjonsplanen oppgir bytteforholdet til å være 22 % : 78 % i favør Simrad Optronics Icare ASA, og at fisjonen skulle regnskapsføres til kontinuitet(pkt. 7 i planen). Omtalen i det overdragende selskaps årsrapport dekker de regnskapsmessige effektene i fisjonen på en

oversiktlig måte. Overtakende selskap omtaler fisjonen kun i mindre grad. KPMG var konsernets valgte revisor.

Simrad valgte å benytte kontinuitetsmetoden med virkning fra 1.1., mens Photocure ASA valgte transaksjon etter IFRS 3 med virkning fra børsnoteringen.

Norske Skogindustrier ASA

I fisjonen som ble gjennomført i Norske Skogindustrier ASA i 2007 benyttet selskapet IFRS i selskapsregnskapet. Det ble gjennomført en drop-down fisjon der de flyttet ned flere eiendommer i egne datterselskaper. Denne omorganiseringen ble regnskapsført til kontinuitet iht. fisjonsplan pkt. 4.2 og note 22 i årsrapporten fra 2007. Selskapet gir ikke omorganiseringen mye omtale i notene til årsrapporten. Det er helt kort nevnt at kontinuitetsmetoden er anvendt. Prinsippnoten inneholder ingenting om virksomhetsoverdragelser under samme kontroll. PWC var revisor i fisjonsåret.

5.6.4.3 Observasjoner fra konsernregnskapene

Vi har valgt ut noen få case for å undersøke litt nærmere hvordan transaksjonene omtales i konsernregnskapene. Vi har valgt å se litt nærmere på fisjonsfusjonen mellom Norsk Hydro ASA og Statoil ASA fra 2007, og fisjonen av Aker Solutions ASA i 2011 der Kværner ASA ble fisjonert ut og børsnotert.

Statoil ASA / Norsk Hydro ASA:

Vi har i avsnitt 5.3.3.3 omtalt *fisjonsfusjonen mellom Statoil og Norsk Hydro fra 2007*. I notene i årsrapporten til Statoil ASA omtales fisjonsfusjonen som en virksomhetssammenslutning under samme kontroll (note 8.1.2 og 4.25 i årsrapporten for 2007). Begrunnelsen for denne vurderingen er oppgitt til å være at den norske staten indirekte kontrollerer begge selskapene både før og etter fisjonsfusjonen. Det er oppgitt at staten eier 62,5 % av Statoil ASA etter gjennomføringen. Kontinuitetsmetoden ble benyttet i regnskapsføringen av fisjonsfusjonen i konsernregnskapet til Statoil ASA. Selskapene hadde Ernst & Young som revisor ved gjennomføringen av fisjonen.

I konsernregnskapet til Norsk Hydro ASA(OD) anvendes IFRS 5 etter gjennomføringen av fisjonen, og det gis informasjon om tidligere års balanser i note 7 i årsrapporten for 2007. Samme note beskriver også at fisjonen er regnskapsmessig gjennomført til kontinuitet i konsernet, og at fisjonen er gjennomført med et delingstidspunkt pr. 1.1.2007.

Dette er et eksempel på en transaksjon hvor kontinuitetsmetoden er anvendt for en virksomhetssammenslutning som var utenfor virkeområdet til IFRS 3 med begrunnelsen om at den har skjedd under samme kontroll. Vi har ikke foretatt en inngående analyse av partenes tolkning av "samme kontroll", men vi har inntrykk at det av flere har vært stilt spørsmålstegn med denne konklusjonen og anvendelsen av kontinuitet. Fisjonen ble for øvrig gjennomført før IFRIC 17.

Aker Solutions ASA / Kværner ASA:

I 2011 gjennomført Aker Solutions ASA en fisjon der virksomhetsområdet til Kværner ASA ble fisjonert ut i et eget selskap og notert på børsen. Det ble i fisjonen benyttet et tomt heleid datterselskap som det juridisk overtakende selskapet. Bytteforholdet var etter fisjonsplanen 1,66 : 0,34 i favør Aker. Planen oppga i pkt. 7 at fisjonen skulle regnskapsføres etter kontinuitetsmetoden i selskapsregnskapet som ble avlagt etter NGAAP. Selskapene har KPMG som valgt revisor.

I konsernregnskapet for 2011(IFRS) omtaler Aker i note 7 at fisjonen at fisjonen er behandlet i samsvar med IFRIC 17. Noten viser også opplysninger etter IFRS 5 for den fisjonerte virksomheten. Fisjonen er regnskapsført som en transaksjon til virkelig verdi konsernregnskapet. I overtakende selskap finnes det nesten ingen noteinformasjon om den regnskapsmessige behandlingen av fisjonen.

5.7 Styrets rapport om fusjonsplanen og fisjonsplanen

5.7.1 Innledning

Da vi ønsker å fokusere på revisors rolle i forbindelse med de fusjonene og fisjonene vi har i utvalget, har vi i det følgende kun tatt med en kort omtale av styrets rapport. Den sakkyndige redegjørelsen sammenstiller informasjon gitt av styrene, innholdet vil derfor være indirekte dekket av undersøkelsen av den sakkyndige redegjørelsen jf. omtale under pkt. 5.9.

5.7.1 Felles rapport eller egen rapport for OT og OD selskap

Av det totale utvalget vårt på 41 transaksjoner, var det for 7 av transaksjonene benyttet felles rapporter for de involverte styrene. I tillegg fant vi at det for 9 av transaksjonene var benyttet tilnærmet identiske rapporter, hvor eneste forskjell var at de var stillet til de respektive generalforsamlingene, og at de var signert av de respektive styrene. Øvrige rapporter var også like i utforming, men hadde noe ulik grad av detaljer.

Felles rapport fra styret	Ja	ID	Nei	Na	Sum
Fusjon	0	5	7	0	12
Fisjon	7	4	15	3	29
Sum	7	9	22	3	41

ID= identiske rapporter, men stillet til de respektive GF og signert av de respektive styrene

Na= ikke tilgjengelig informasjon

Table: Felles rapporter fra styrene

5.7.2 Innhold i rapporten

Etter å ha gjennomgått de rapportene fra styret som vi har hatt tilgjengelig i vårt utvalg, er vi av den formening at alle selskapene dekker de kravene som følger direkte av loven, jf avsnitt 4.11.1 tidligere. Rapporten deles ofte inn etter følgende hovedkapitler:

- Innledning
- Forklaring og begrunnelse for fusjonen (fisjonen)
- Gjennomføring, fastsettelse av vederlaget, bytteforhold og juridiske fremgangsmåte

- Fusjonens (fisjonens) betydning for de ansatte

Vi oppdaget raskt at selve innholdet i rapporten fra styret ofte er en nærmest "blåkopi" av innholdet i fusjons- eller fisjonsplanen. Teksten i de to dokumentene er svært like, men selve inndelingen i overskrifter og underkapitler er ulike. Den største forskjellen på tekst ser ut til å ligge i at det i enkelte tilfeller er en mer fylldig beskrivelse av historikken til selskapene før fusjonen eller fisjonen, samt en noe mer detaljert beskrivelse av forhold som går på de ansatte. I tillegg beskrives ofte den skattemessige virkningen for aksjonærene i større grad i denne rapporten enn i fusjons- eller fisjonsplanen.

5.7.3 Datering av rapporten

Datering av rapporten følger i hovedsak dateringen av den sakkyndige redegjørelse i forbindelse med transaksjonen, med kun ett unntak. Dette gjaldt fisjonen mellom Rieber & Sønn ASA (OD) og Nye King Oscar AS(OT) hvor rapporten fra styret var datert 11.03.2009, mens den sakkyndige redegjørelsen var datert 27.03.2009. Det ble også funnet 3 tilfeller hvor rapporten ikke var datert. Se for øvrig kommentarer under avsnitt 5.1 vedrørende datering på tvers av dokumentene.

5.8 Sakkyndig redegjørelse om fusjonsplanen og fisjonsplanen

5.8.1 Generelt om redegjørelsen, utvikling i innhold over testperioden

Etter å ha gjennomgått de sakkyndige redegjørelsene som vi har hatt tilgjengelig i vårt utvalg, er vi av den formening at alle dekker de minimumskravene som følger direkte av loven. Fremgangsmåten ved verdsettelse beskrives i ulik detaljgrad. Noen er svært detaljert, andre helt kort med henvisning til nærmere omtale i rapport fra styret eller fusjons- eller fisjonsplanen. Angivelse av om fremgangsmåten ved fastsettelsen har vært hensiktsmessig dekkes i de fleste redegjørelsene med en standardsetning som: "Den benyttede fremgangsmåten ved fastsettelse av fisjonsvederlaget er etter vår oppfatning hensiktsmessig".

Det samme gjelder i forhold til omtalen om særlige vanskeligheter ved fastsettelse av vederlaget jf. pkt. 5.8.9 nedenfor. Om vederlaget er rimelig og saklig begrunnet dekkes også med en standardsetning som: "Etter vår mening er vederlaget til aksjeeierne i XX rimelig og saklig begrunnet".

Innholdet i redegjørelsen har endret seg noe fra starten til slutten av vår testperiode. I 2006, før innføringen av SA 3802, var redegjørelsen kortere enn den var på slutten av testperioden. Etter at SA 3802 trådte i kraft (2009), ble strukturen i redegjørelsen endret, og vi kan se at blant annet informasjonen rundt verdien av eiendeler som skal benyttes som innskudd ble betydelig bedre. Vi kan ikke se at det er vesentlige forskjeller ut i fra hvem som har utarbeidet redegjørelsen, bortsett i fra detaljgraden i beskrivelsen av verdsettelsen og eiendeler som skal benyttes som tingsinnskudd, jf. kommentarer nedenfor under pkt. 5.8.6 og 5.8.7.

Etter ikrafttredelse av SA 3802 i 2009 benytter de fleste revisorene følgende tredeling av redegjørelsen:

- Del 1: Opplysninger om innskuddet
- Del 2: Fremgangsmåte ved fastsettelse av vederlaget
- Del 3: Den uavhengige sakkyndiges uttalelse

Dette er samme inndeling som benyttes i eksempelsamlingen fra SA 3802, se et utdrag fra denne i vedlegg 8.3.

Det ble ikke funnet noen transaksjoner i utvalget vårt hvor unntaksregelen i asal § 13-10(4) var benyttet.

Vi har tatt for oss kravene og veiledningen i SA 3802, og har ut i fra gjennomgangen av redegjørelsene forsøkt å kartlegge hvordan et utvalg av kravene og tilhørende veiledning følges, for dermed å finne ut av hva praksisen har vært for de transaksjonene vi har i vårt utvalg.

5.8.2 Hvem utarbeider redegjørelsene

Vi har sett nærmere på om den som utarbeider redegjørelsen er selskapets valgte revisor, eller om dette er en annen revisor. Vi har også undersøkt om den sakkyndige er den samme både for overtakende og overdragende selskap. Under registreringen av grunnlagsmaterialet har vi lagt inn revisor i overtakende (OT) og overdragende (OD) med den som var revisor for selskapet på dato for ikrafttredelse av transaksjonen i Foretaksregisteret. Som det fremgår av oversikten under er det overvekt av bruk av valgt revisor som den uavhengige sakkyndige, både for OD og OT selskap.

Fisjoner og fusjoner	Er den uavhengige sakkyndige for OD den samme som valgt revisor i OD			Er den uavhengige sakkyndige for OT den samme som valgt revisor i OT			Er den uavhengige sakkyndige den samme for OD og OT		
	Ja	nei	Na	Ja	nei	na	Ja	nei	na
Fisjon	15	9	2	12	9	5	19	2	5
Fusjon	7	5	3	7	6	2	8	4	3
Sum	22	14	5	19	15	7	27	6	8
	41			41			41		

Table: uavhengig sakkyndig – valgt revisor eller annen revisor

Ser vi videre på hvor mange transaksjoner valgt revisor faktisk har vært sakkyndig redegjør på, opp mot det totale antall hvor den aktuelle revisor var valgt revisor, får vi følgende oversikt fordelt på de ulike revisjonsselskapene:

Fisjoner og fusjoner	Deloitte		EY		KPMG		PWC		Horwath Revisjon		na	
	OT	OD	OT	OD	OT	OD	OT	OD	OT	OD	OT	OD
Antall valgt revisor	7	7	19	20	4	4	11	8	-	1	-	2
Antall også sakkyndig redegjørere	6	6	18	19	3	5	3	4	-	1	-	-
Andel i %	86 %	86 %	95 %	95 %	75 %	125 %	27 %	50 %	-	100 %	-	-

Table: uavhengig sakkyndig – valgt revisor eller annen revisor fordelt pr. revisjonskontor.

Som vi ser av oversikten er samtlige valgte revisorer en av de fire store (Deloitte, EY, KPMG og PWC), bortsett fra for en transaksjon, hvor Horwath Revisjon var den valgte revisor i OD selskap. Horwath Revisjon var revisor for Torp Computing group ASA som fusjonerte med Komplett ASA i 2007.

Vi har også sett nærmere på hvem som er den uavhengige sakkyndige når dette ikke er selskapets valgte revisor. Det viser seg at der hvor en av de fire store er den valgte revisor, velges som regel et annet revisjonsselskap enn et av de andre fra de fire store. Under fusjonen mellom Det Norske Oljeselskap ASA og Aker Exploration ASA har vi registrert Deloitte som den valgte revisoren i OT selskap, mens KPMG ble valgt til sakkyndig redegjørere. KPMG var imidlertid revisor før fusjonen ble gjennomført, og Deloitte ble registrert som ny revisor den 22.12.2009, dvs. den dato hvor fusjonen er registrert gjennomført i Foretaksregisteret. I forbindelse med fusjonen mellom Tide ASA og Gaia Trafikk ASA ble revisor i OT (PWC) valgt som sakkyndig redegjørere for både OT og OD, revisor i OD var her EY.

Ved fusjonen mellom EDB Business Partner Holding AS og ErgoGroup AS med vederlagsaksjer i EDB Business Partner ASA var Deloitte valgt som sakkyndig redegjørere både for OT og OD selskap. Her var EY den valgte revisor i både OT og OD. Ved fisjonen av Tide ASA i 2011 var PWC den valgte revisor i både OT og OD, mens Deloitte ble benyttet som sakkyndig redegjørere for både OT og OD.

Fisjoner og fusjoner		Antall valgt revisor ikke sakkyndig redegjørere		Hvem er sakkyndig redegjørere	
		OT	OD	OT	OD
Deloitte	Fisjon	2	2	Kjelstrup & Wiggen (2)	Kjelstrup & Wiggen (2)
	Fusjon	2	-	Kjelstrup & Wiggen (1) KPMG (1)	-
EY	Fisjon	3	3	BDO Noraudit (1) DHT Corporate Services (1) Kjelstrup & Wiggen (1)	Kjelstrup & Wiggen (2) Grant Thorton (1)
	Fusjon	3	4	Deloitte (1) Grant Thorton (1) Kjelstrup & Wiggen (1)	Deloitte (1) Grant Thorton (1) Kjelstrup & Wiggen (1) PWC (1)
PWC	Fisjon	4	4	Deloitte (1) RSM Hasner (2) Kjelstrup & Wiggen (1)	Deloitte (1) RSM Hasner (2) Kjelstrup & Wiggen (1)
	Fusjon	1	1	RSM Hasner (1)	RSM Hasner (1)
Sum		15	14	15	14
		29		29	

Table: Når valgt revisor ikke er den uavhengige sakkyndige.

5.8.3 Felles redegjørelse eller egen redegjørelse for OD og OT

Styrene i selskapene har valgdagang i forhold til bruk av felles redegjørelse, eventuelt særskilt redegjørelse til hvert selskap, og i så fall om den sakkyndige skal være den samme for de ulike partene i transaksjonen (SA 3802 pkt. 159 og pkt. 200). Av det totale utvalget vårt på 41 transaksjoner, var det for 15 av transaksjonene benyttet felles redegjørelser for OD og OT selskap. Vi kan ikke se at det er noen sammenheng mellom hvilket revisjonsselskap som har utarbeidet redegjørelsen, og om denne er felles for selskapene eller ikke.

Felles sakkyndig redegjørelse	Deloitte	EY	KPMG	PWC	Totalt
2006		1			1
2007		1	2	1	4
2008	3	1		2	6
2009		1		1	2
2010	1	1			2
2011					0
Totalt	4	5	2	4	15

Table: Felles sakkyndig redegjørelse.

5.8.4 Forholdet til fusjons- og fisjonsplanen og styrets rapport

Da sammenstillingen av fakta rundt den aktuelle transaksjonen i redegjørelsen baserer seg på informasjon fremlagt av selskapenes styre, har vi undersøkt om

det i redegjørelsen foretas direkte henvisninger til nærmere omtale i styrets rapport og/eller fusjons- eller fisjonsplanen. SA 3802 pkt. 160 og 201 som angir at redegjørelsen kan inneholde en referanse til styrets skriftlige rapport når det er hensiktsmessig.

Fusjoner og fisjoner	Direkte henvisning til omtale i styrets rapport	Direkte henvisning til omtale i fu-fisjonsplan	Direkte henvisning til omtale i både styrets rapport og fu-fisjonsplan
Fusjoner (OT)	5	2	1
Fusjoner (OD)	4	1	0
Fisjoner (OT)	3	10	1
Fisjoner (OD)	5	10	1

Table: Henvisninger fra redegjørelse til styrets rapport eller fusjons-/fisjonsplan.

Vi har også sett nærmere på om det er noen revisjonsselskap som ikke benytter denne type direkte henvisning til styrets rapport eller fusjons- fisjonsplan, eller om dette gjøres i større grad i noen revisjonsselskap enn i andre. Vi fant at alle revisjonsselskapene bortsett fra Horwath revisjon hadde benyttet direkte henvisninger. Bruk av direkte henvisninger ble ikke funnet å være konsistente, da det innenfor samme revisjonsselskap for noen transaksjoner var benyttet henvisning, men for andre ikke.

5.8.5 Bruk av ekstern ekspert ved verdsettelse og fastsettelse av bytteforhold

Med ekstern ekspert mener vi her en annen uavhengig part enn den som har utarbeidet den sakkyndige redegjørelsen. I utvalget vårt var det for 30 av de totalt 41 transaksjonene benyttet ekstern ekspert i forbindelse med verdsettelse og fastsettelse av bytteforhold. Av disse var 14 i forbindelse med fusjoner, og 16 i forbindelse med fisjoner. For 3 av transaksjonene var det benyttet et annet revisjonsselskap (Kjelstrup & Wiggen (2) og EY) som ekstern ekspert, mens det for de øvrige var benyttet andre eksperter. Det er benyttet ekstern ekspert for samtlige transaksjoner hvor det er foretatt verdsettelse av selskapene ut over bruk av børskurs for ASA selskapet.

Bruk av ekstern ekspert	Ja	Nei	Na	Totalt
Fusjon	14	1	0	15
Fisjon	16	8	2	26
Totalt	30	11	2	41

Table: Bruk av ekstern ekspert for verdsettelse.

Selskapene benytter seg av ulike eksperter. Den som går oftest igjen i vårt utvalg er Pareto Securities, men vi har også registret bruk av andre, som for eksempel Impello management, CAR, Orion Securities, Goldman Sachs, SEB Enskilda m.fl.

5.8.6 Hvordan verdsettes selskapene og hvordan beskrives metoden i redegjørelsen

Selskapene velger ulike metoder for verdsettelse. I utvalget vårt var verdsettelsen basert på børsкурser, estimater for fremtidig resultatutvikling, multippelanalyse, egenkapitalverdi, substansverdier m.fl. Redegjørelsene gjengir i hovedtrekk hvilken metode som er benyttet, men detaljgraden er noe forskjellig. Vi kan ikke se at det er vesentlig forskjell på detaljgraden i beskrivelsen i forhold til hvilket revisjonsselskap som har utarbeidet redegjørelsen.

5.8.7 Beskrives verdi på hver enkelt eiendel som innskudd, eller samlet

Vi har forsøkt å se nærmere på hvordan eiendelene som skal benyttes som innskudd beskrives i redegjørelsene, jf veiledning om dette i SA 3802 pkt. 161 og 202. Vi fant ut at det er ulik praksis i forhold til hvordan dette presenteres. Noen av redegjørelsene viser til åpningsbalansen eller mellombalansen, andre spesifiserer hver enkelt eiendel, noen med verdsatt verdi pr eiendel, andre kun med angivelse av type (klassifisering) eiendel. Grovt sett fant vi at det for 24 av transaksjonene var oppført en samlet vurdering, dvs. at redegjørelsen for eksempel angir at alle eiendeler i xx fusjoneres inn i yy. For 10 av transaksjonene var hver enkelt eiendel spesifisert, og for 4 var vesentlige eiendeler spesifisert. Etter innføringen av SA 3802, dvs. f.o.m. 2009, ble det kun funnet tre transaksjoner med samlet vurdering. Samtlige av disse var utarbeidet av EY, og samtlige hadde henvisning til spesifisering i åpningsbalanse og/eller

mellombalanse. Nedenfor er presentert noen få eksempler på beskrivelser vi har funnet.

Detaljert beskrivelse utarbeidet av Kjeldstrup & Wiggen Consulting AS i forbindelse med fisjonen av Nordic Health ASA i 2010:

Fordeling av eiendeler og gjeld

Fisjonen skal i følge fisjonsplanen gjennomføres ved at eiendeler og gjeld med en netto verdi av TNOK 44 000 blir værende igjen i NH, forutsatt at 20 000 000 aksjer av totalt utestående 42 464 537 aksjer blir gjenværende i NH. Disse er som følger:

- 100 % av aksjene i NHs heleide datterselskapet Norvital AS, med en fremforhandlet verdi på TNOK 52 795. Netto rentebærende gjeld i Norvital er på ca TNOK -9 848 og består av frie bankinnskudd (TNOK 4 094) og kortsiktig gjeld (TNOK -13 942). I tillegg har Norvital bokført aksjer i datterselskap på TNOK 115.
- Utsatt skattefordel knyttet til fremførbart underskudd pr 30.04.10, tilsvarende bytteforholdet. Partene har fremforhandlet markedsverdien til å utgjøre ca 57 % av nominell verdi på utsatt skattefordel pr 31.12.09, mens utsatt skattefordel påløpt i 2010 verdsettes til 100 % av nominell verdi. Verdien av utsatt skattefordel utgjør TNOK 1 184.
- Langsiktig gjeld, verdsatt til bokført verdi TNOK -8 800.
- Resultat før skatt i NH (fra 01.01.10 – 30.04.10) etter utfakturering av direkte henførbare kostnader til henholdsvis Norvital og Shine fordeles likt mellom partene. Disse kostnadene innehar rene NH kostnader som ikke har tilknytning til Norvital og Shine, samt fisjons-/børsnoteringskostnadene. Dette gjøres opp ved at Norvital får en gjeld tilsvarende 50 % av underskuddet pr 30.04.10, dette utgjør TNOK 863. I tillegg justeres det for en skatteeffekt knyttet til underskuddet, som fordeles ut fra bytteforholdet i fisjonen, og verdsettes til TNOK -316. Totaleffekten blir en fisjonsgjeld på TNOK - 1 179.

Følgende eiendeler og gjeld til en netto verdi av TNOK 49 422 fisjoneres inn i NewCo, forutsatt at 22 464 537 aksjer deltar i fisjonen:

- 100 % av aksjene i Shine International AS og Eshop AS, med en fremforhandlet verdi på totalt TNOK 56 372. Netto rentebærende gjeld i disse to selskapene er på til sammen TNOK 2 305 (netto fordring).
- Utsatt skattefordel knyttet til fremførbart underskudd pr 30.04.10, tilsvarende bytteforholdet. Partene har fremforhandlet markedsverdien til å utgjøre ca 57 % av nominell verdi på utsatt skattefordel pr 31.12.09, mens utsatt skattefordel påløpt i 2010 verdsettes til 100 % av nominell verdi. Verdien av utsatt skattefordel utgjør TNOK 1 329.
- Fisjonsfordring knyttet til resultat i NH i perioden 01.01.10 – 30.04.10, verdsatt til TNOK 1 179, jf punkt vedrørende resultat ovenfor.
- Kundefordringer og andre kortsiktige fordringer, verdsatt i forhandlinger til bokført verdi TNOK 20 645
- Bankinnskudd, verdsatt i forhandlinger til bokført verdi TNOK 423
- Netto konsernmellomværende, verdsatt i forhandlinger til bokført verdi TNOK -8 557
- Andel av langsiktig gjeld, verdsatt i forhandlinger til bokført verdi TNOK -6 690
- Leverandørgjeld og annen kortsiktig gjeld, verdsatt i forhandlinger til bokført verdi på TNOK -8 698
- Kassakreditt, verdsatt i forhandlinger til bokført verdi TNOK -6 581

Eiendelene fisjoneres inn i NewCo. Fordeling av eiendeler og gjeld i forbindelse med fisjonen fremgår nærmere av vedlegg 4 i fisjonsplanen, jfr også utkast til åpningsbalansen for NewCo inntatt i vedlegg 5 i fisjonsplanen.

Ved fisjonen mellom Rocksource ASA(OD) og Norcic Mining ASA i 2006 er det i redegjørelsen for OD sagt: "Ved fisjonen overdras fra Rocksource ASA til Nordic Mining ASA alle eiendeler, rettigheter og forpliktelser som er knyttet til mineralvirksomheten samt NOK 10.000.000 som angitt i fisjonsplanen".

(Redegjørelsen er utarbeidet av Grant Thornton Asker DA). Vi finner tilsvarende setning i redegjørelsen for OT som er utarbeidet av DHT Corporate Services AS.

Ved fisjonen mellom Teco Maritime ASA og Teco Private Equity AS i 2008 angis følgende i felles redegjørelse for OD og OT: "*ved fisjonen overdras bestemte eiendeler, rettigheter og forpliktelser i TECO til TECO Private Equity*".

Redegjørelsen er utarbeidet av RSM Hasner.

I forbindelse med fusjonen av Torghatten ASA og Fosen ASA i 2009, angir redegjørelsen for OT som er utarbeidet av EY følgende: "*De eiendeler selskapet skal overta ved fusjonen, fremgår av utkast til åpningsbalanse for Torghatten ASA, samt. mellombalanse for Fosen ASA, datert 16. november 2009 og omfatter følgende: Virksomheten i Fosen ASA*". Redegjørelsen er utarbeidet av EY.

5.8.8 Hva sier redegjørelsen om verdsettelse av immaterielle eiendeler

For å få et bilde av hvordan kravet i SA 3802 pkt. nr. 155 og 196 om særskilt begrunnelse av verdsettelsen for immaterielle eiendeler benyttet som aksjeinnskudd var oppfylt, har vi undersøkt hvordan verdsettelse av immaterielle eiendeler var beskrevet i de tilgjengelige redegjørelser i vårt utvalg. Vi manglet dokumentasjon for 3 av transaksjonene. For de øvrige var det for de aller fleste av redegjørelsene ikke nevnt noe spesielt i forhold til verdsettelse av immaterielle eiendeler, dette gjaldt for 32 av de totalt 41 transaksjonene. For de resterende 6 transaksjonene fant vi følgende omtale av immaterielle eiendeler(se appendix 8.1 og 8.2 for identifikasjon av partene):

- **Fisjon nr. 7:**

- *"Utsatt skattefordel knyttet til fremførbart underskudd pr. 30.04.10. Partene har fremforhandlet markedsverdien til å utgjøre ca 57% av nominell verdi på utsatt skattefordel pr. 31.12.09, mens utsatt skattefordel påløpt i 2010 verdsettes til 100% av nominell verdi. Verdien av utsatt skattefordel utgjør TNOK 1329."* (Del av detaljert beskrivelse av eiendeler som skal fisjoneres inn i NewCO)
- **Fisjon nr. 8:**
 - *"For kontrakter er det foretatt beregninger av avkastningsverdier, utsatt skatt er beregnet til nåverdi."*
- **Fisjon nr. 9:**
 - *"Det er gjort en nedjustering av verdi ved utløpet av gjeldende kontraktperiode på grunn av usikkerhet knyttet til fornyelse av kontraktene."*
- **Fisjon nr. 10:**
 - *"Verdsettelse av kontrakter er foretatt med utgangspunkt i en beregning av nåverdien av kontantstrømmer under forutsetning om salg av båter til takstverdi og tilbakeleie i resten av kontraktperioden."*
- **Fusjon nr. 3:**
 - *"Ved fusjonen er Wavefields multiklientbibliotek, andre immaterielle eiendeler (TC-kontrakter, kundekontrakter, ordresreserve samt teknologi) blant de betydelige eiendelene som overtas. Verdien av disse eiendelene er beregnet basert på neddiskonterte kontantstrømmer. Videre overtas en betydelig GW som oppstår i forbindelse med fusjonen."*
- **Fusjon nr. 15:**
 - *"Det er innhentet eksterne verdivurderinger av selskapets lisensporteføljer."*

5.8.9 Hva sier redegjørelsen om eventuelle særlige vanskeligheter i forbindelse med fastsettelse av vederlaget

Vi ønsket også å undersøke hvordan kravet i asal om å opplyse om særlige vanskeligheter i forbindelse med fastsettelse av vederlaget var dekket i redegjørelsene. Vi undersøkte derfor om alle redegjørelsene hadde en omtale av eventuelle vanskeligheter, og hva disse i så fall ble oppgitt til å være. Vi manglet dokumentasjon for 3 av transaksjonene. For de redegjørelsene vi hadde tilgjengelig, var det for de fleste angitt at det ikke hadde vært vanskeligheter i forbindelse med fastsettelse av vederlaget, dette gjaldt 28 av de totalt 41 transaksjonene. For 5 av transaksjonene var særlige vanskeligheter ikke nevnt i det hele tatt i redegjørelsen. Kun 5 hadde en nærmere omtale av særlige vanskeligheter. Vedlagt følger en oversikt over hva som ble oppgitt som særlige vanskeligheter (se appendix 8.1 og 8.2 for identifikasjon av partene):

- **Fisjon nr. 1:**
 - Fordeling av den rentebærende gjelden. (Konsernets rentebærende gjeld er fordelt på de tre virksomhetsområdene i samsvar med en indiaktiv fordeling mottatt fra konsernets bankforbindelser.)

- **Fisjon nr. 4:**
 - *"Det er betydelige vanskeligheter forbundet med verdivurderingen av virksomhetsområdet Scan Subsea ASA. På grunn av volatil marked, kan en verdivurdering basert på sammenlignbare selskaper i hovedsak baseres på forventet omsetning og fortjeneste. Usikkerheten ved verdivurderingen vil kunne få store konsekvenser for bytteforholdet".*

- **Fisjon nr. 7:**
 - *"Liten omsetning av aksjer i Nordic Health ASA ved Oslo Axess, slik at det hefter en viss usikkerhet knyttet til samlet markedsverdi. EK verdi av både gjenværende og utfisjonert selskap vil avhenge av hvilket selskap aksjonærgruppe Ubestemt velger å bli aksjonær i".*

- **Fisjon nr. 19:**

- *"Verdien av virksomhetene er i stor grad basert på forventet fremtidig omsetnings- og resultatutvikling og verdiene reflektert i transaksjonen forutsetter betydelig vekst i det utfisjonerte selskaps omsetning og resultater."*

- **Fisjon nr. 20:**

- Ingen særlige, det er imidlertid trukket frem 4 ulike punkter som ABG Sundal Collier har kommentert eksplisitt i sin verdsettelse.

5.8.10 Gis opplysninger om resultatet i driften etter seneste balansedag, eller opplysninger om utvikling etter dato for verdivurdering

Denne type informasjon ble i svært liten grad funnet i redegjørelsene i vårt utvalg. Av de 8 transaksjonene hvor vi fant informasjon av denne typen, anga tre av disse at "forholdene omkring virksomheten i dag synes ikke å være endret siden verdivurderingen ble gjort". En transaksjon oppga at det ikke var inntruffet forhold av betydning. Nedenfor har vi gjengitt omtalen i de fire transaksjonene hvor det ble funnet en nærmere beskrivelse:

- **Fisjon nr. 19:**

- *"Regnskapet for Fire & Gas virksomheten viser et negativt resultat for årets syv første mnd. Basert på resultatutvikling så langt i 2006, og de vekstplaner som foreligger, vil selskapet etter vår vurdering ha behov for ytterligere finansiering for å kunne realisere disse planer og realisere den verdi som er reflektert i transaksjonen."*

- **Fisjon nr. 26:**

- *"Basert på at det ikke er balanseført vesentlige investeringer i balansen etter 17.02.2005 (dato for verditakst), og betraktninger knyttet til markedet, er det lagt til grunn at verditaksten av 17.02.2005 representerer en rimelig tilnærming til verdien pr. 1.1.2007."*

- **Fusjon nr. 1:**

- Det ble gjort vedtak om fusjonen i desember 2008. Fusjonen ble da nektet gjennomført som følge av rettslig prosess knyttet til vedtakets gyldighet. Det ble fremforhandlet en løsning som gjorde at fusjonen kunne vedtas på nytt. I redegjørelsen for 2009 oppgis ”I forbindelse med fremleggelse av ny fusjonsplan har partene forhandlet om bytteforholdet på nytt. Partene legger til grunn at det ikke har skjedd vesentlige forskyvninger i verdiforholdet mellom de fusjonerende selskaperes aktiva i den etterfølgende perioden som har betydning for bytteforholdet, men bl.a. som følge av synergieffekter som allerede er realisert og de respektive selskaperes kursutvikling, er partene enige om at det er riktig å foreta en mindre justering av det opprinnelige bytteforholdet..”

- **Fusjon nr. 15:**

- *Vi er ikke kjent med at det har fremkommet andre forhold etter avleggelsen av regnskapet for 2008 som er av betydning for vurderingen av innskuddet ut over det som fremgår av Det norske oljeselskaps ASAs kvartalsrapport pr. 30.06.2009 og utkast til åpningsbalanse.*

5.8.11 Datering av redegjørelsen

Datering av redegjørelsen følger i hovedsak dateringen av de øvrige dokumentene i forbindelse med transaksjonen. Se nærmere kommentarer og oversikt under avsnitt 5.1 vedrørende datering på tvers av dokumentene.

Kapitel 6: Konklusjon

6.1 Fisjons og fusjonsplanen

De aller fleste fisjons- og fusjonsplaner ser ut til å være utarbeidet over omtrent like maler, og bruken av standardisert tekst er vanlig. Rekkefølgen på punktene som omtales varierer lite fra plan til plan, og mange av de samme formuleringene benyttes. Vi ser av våre undersøkelser at det er normal praksis at styret, revisor eller sakkyndig daterer og signerer de ulike dokumentene på omtrent samme dato. Måletidspunkter omtales i avsnitt 6.4.

Ut i fra gjennomgangen har vi ingen indikasjoner på at det er vesentlige forskjeller på planene i forhold til hvem som er revisor for de involverte selskapene.

6.2 Fusjoner og fisjoner

6.2.1 Fusjoner

Når vi har undersøkt fusjonene i perioden har vi observert tre hovedtyper av fusjoner. Fusjoner med opptak, trekantfusjoner og mor-datter fusjoner. Vi har sett nokså små variasjoner i praksis mellom de ulike selskapene og revisorene i struktureringen av transaksjonene. Fusjoner med opptak og trekant fusjoner gjennomføres som oftest som en regnskapsmessig transaksjon. De vertikale fusjonene uten vederlag som er gjennomført er alle regnskapsført etter kontinuitetsmetoden, uavhengig av hvilket regnskapspråk som benyttes.

6.2.2 Fisjoner

Av de gjennomførte fisjonene har vi observert mange som har gjennomført en spin-off av et virksomhetsområde for å børsnotere dette i et eget selskap. Disse spin-off'ene regnskapsføres oftest til kontinuitet, men vi har også observert at virkelig er anvendt. Praksis under IFRS endret seg etter innføringen av IFRIC 17 slik at fisjoner som tidligere kunne velge kontinuitet nå må anvende virkelig verdi. En annen vanlig omorganiseringsmetode er drop-down fisjoner. Alle disse fisjonene regnskapsføres etter kontinuitetsmetoden uavhengig om NGAAP eller

IFRS er benyttet. Det er kun observert et fåtalls trekantfisjoner. Vi har sett små forskjeller i praksisen når det kommer til hvordan transaksjonene struktureres. Det virker derimot å være en del forskjeller i praksis under IFRS der fisjonen ikke er direkte regulert. Populasjonen/utvalget er begrenset til børsnoterte selskaper og er etter vår mening litt for liten til å trekke noen generelle konklusjoner utover dette. Informasjonen om fisjonene som er tilgjengelig i notene er begrenset og fisjonsplaner i ikke børsnoterte selskaper er ikke lett tilgjengelig og svært kostbare (gebyr: kr. 219,-) å hente inn fra Foretaksregisteret. Dette er forhold som begrenser mulighetene til å analysere disse typene av transaksjoner i selskaper som ikke er notert på børsen.

6.3 Utkast til åpningsbalanse

Kravet til å utarbeide et utkast til åpningsbalanse har vært diskutert i fagmiljøene i Norge i flere år. Vi mener at dersom det i fremtiden fortsatt skal være et krav til å utarbeide et utkast til åpningsbalanse ved fisjoner og fusjoner bør det innføres krav om at det skal opplyses om hvilket regnskapspråk som er benyttet i noter. Selv om opplysningene om regnskapsmessig behandling normalt oppgis i fisjons- og fusjonsplanene, mener vi at denne opplysningen også bør fremgå i notene til åpningsbalansen. Vesentlige hendelser som er forutsetningen for gjennomføring av transaksjonen bør også være pliktig å opplyse om. Det vil etter vårt syn være den beste praksisen og opplyse om disse forholdene. Krav til noter vil kunne bidra til en mer ensartet praksis på området, og sikre at relevant informasjon blir gitt til brukerne av åpningsbalansen. Revisors uttalelse slik den er formulert i eksempelsamlingen vil da passe i alle tilfellene og usikkerheten som eksisterer i dag med hvilke regnskapsregler som er benyttet vil kunne elimineres.

Vi mener at det kan stilles spørsmål med om kravene til fusjons- og fisjonsplaner bør endres til også å inkludere eventuelle konsoliderte tall. I en åpningsbalanse for et morselskap vurderes ofte aksjene i datterselskaper etter kostmetoden. Siden det ikke vises konsoliderte tall, vil åpningsbalansen i disse tilfellene gi lite informasjon om de rettigheter, eiendeler og forpliktelser som ligger i konsernet på tidspunktet for åpningsbalansen. I fisjonen av Aker Solutions ASA i 2011 hvor

virksomheten til Kværner ASA ble skilt ut i et eget konsern viser utkastet til åpningsbalansen kun to regnskapslinjer utenom egenkapitalen. Dette er aksjer i datterselskaper og fordringer mot datterselskapene. I starten av avsnitt 5.4 er åpningsbalansen til Kværner ASA tatt inn som et eksempel. En åpningsbalanse som ikke viser konsoliderte tall vil i disse tilfellene gi lite informasjon om hvilke nettoeiendeler som konsernet Kværner ASA overtok ved fisjonen. Dersom kravet til åpningsbalanse skal videreføres mener vi at det bør vurderes å inkludere konsoliderte tall i utkastet til åpningsbalanse.

For børsnoterte selskaper kan fusjonen eller fisjonen utløse plikt om å utarbeide et informasjonsdokument med utarbeidelse av proforma regnskapstall. For disse transaksjonene er det vårt inntrykk at disse tallene gir brukerne langt mer beslutningsvennlig informasjon enn utkastet til åpningsbalanse. Kanskje burde det vurderes et unntak til å utarbeide utkast til åpningsbalanser i de transaksjonene hvor det utarbeides proforma tall.

Alternativt bør forslaget til Advokat Gudmund Knutsen som ble fremmet i rapporten: "Forenkling og modernisering av aksjeloven" fra januar 2011 vurderes. Han foreslo å oppheve kravet til å utarbeide et utkast til åpningsbalanse ved fisjoner og fusjoner. Knutsen mener at åpningsbalansen ikke gir informasjon om transaksjonene som ikke allerede fremgår av andre selskapsrettslige dokumenter. Knutsens forslag ble ikke tatt inn i første runde med endringer i aksjeloven. Det er også vår oppfatning at utkastet til åpningsbalanse vies lite oppmerksomhet i praksis. Undersøkelsen vår viste at en del av åpningsbalansene ikke var signert og datert av styret. Det at også ingen av utkastene til åpningsbalanse blir reviderte kan være et tegn på at beslutningstakerne i styret og i generalforsamlingen i liten grad bruker åpningsbalansen som beslutningsgrunnlag. Vi mener at det kan stilles spørsmål ved om det er behov for dette selskapsrettslige dokumentet. Behovet vil etter vårt syn være ennå mindre i aksjeselskaper der eierspredningen normalt er langt mindre.

6.4 Mellombalanse

Det var i vår populasjon relativt få mellombalanser. Det er også relativt lite informasjon som er tilgjengelig rundt mellombalanser. De fleste faglige diskusjoner på områder virker å handle om kapitalnedsettelse og fisjoner. Øvrige forhold er relativt lite omtalt i fagartikler og lærebøker.

Basert på våre observasjoner til de 14 mellombalansene vi har fått tilgang til ser det ut til at praksis er nokså ensartet når det kommer til selve sammenstillingen og klassifiseringen i mellombalansen. Den eneste variasjonen som er observert er om det gis noteopplysninger til mellombalansen eller ikke, fordelingen er 50/50 når det kommer til dette spørsmålet.

Det virker som en etablert praksis at revisor benytter uttalelser om mellombalanser som er basert på eksempelsamlingen til SA 3802. Vi har ikke sett noen som avviker fra ordlyden til eksemplet. Det er etter det vi har observert ingen forskjeller mellom de ulike revisjonskontorenes praksis.

Praksisen ved valg av balansedag ser ut til å være å velge balansedager som passer med kvartalsrapporteringer. De vanligste balansedagene som vi har sett benyttet er 30.6, 30.9 og 31.12.

6.5 Regnskapsmessig behandling i årsregnskapet

6.5.1 Regnskapsmessig virkningstidspunkt - selskapsregnskapet

NRS 9 og temaet om når tidspunktet for oppnåelse av kontroll har vi inntrykk av er omdiskutert i fagmiljøer. Er risiko og kontroll overtatt så lenge en av partene i fusjonen fortsatt kan trekke seg, spørsmålet om erstatningsansvar diskuteres ikke her. Tidspunktet for overgang av risiko og kontroll knytter seg til om når partene faktisk og juridisk er forpliktet til å gi fra seg nettoeiendelene i fusjonen eller fusjonen. Etter asal. §13-17 er det overtakende selskap som sender inn meldingen om ikrafttredelsen for alle selskapene. Kan overtakende selskap trekke seg ved ikke å sende inn papirene? Fusjonsplaner inneholder ofte en rekke ulike vilkår som må oppfylles for at fusjonen skal gjennomføres.

Den avlyste fusjonen i Media Norge ASA fra 2007 er et eksempel på at bruk av avtaletidspunkt eller vedtaksdatoen i generalforsamlingen som delingstidspunkt kan diskuteres. I denne fusjonsplanen la selskapene seg på tidspunktet for selskapsrettslig ikrafttredelse.

Den avlyste fusjonen mellom TGS og Wavefield fra 2007 er et eksempel på at det kan stilles spørsmålstegn ved valg av tidlige regnskapsmessig delingstidspunkter. Har risiko og kontroll blitt overført på tidspunktet for vedtaket på generalforsamlingene? NRS 9 sier i pkt. 5.2 at oppkjøpstidspunktet normalt vil sammenfalle med generalforsamlingsvedtaket. Standarden inneholder en kort drøftelse om alternative oppkjøpstidspunkter. I fusjonsplanen til TGS NOPEC er det i punkt 5 listet opp en rekke betingelser for gjennomføringen av fusjonen. Det som er av størst interesse i diskusjonen om regnskapsmessig delingstidspunkt er betingelsene om negative endringer som inntreffer etter datoen for fusjonsplanen.

Diskusjonen rundt valg av delingstidspunkt burde etter vår mening i større grad ha fokus på betingelser for gjennomføringen i fusjons- eller fisjonsplanene. Den avlyste fusjonen mellom TGS NOPEC og Wavefield er et eksempel på kan en av partene trekke seg etter at fusjonsplanen ble vedtatt i generalforsamlingen. AGR

Group ASA valgte også å stoppe en planlagt fisjon med nystiftelse og børsnotering i 2008. Fisjonen var også vedtatt på generalforsamlingen.

Vi mener at alle disse eksemplene viser at valg av et regnskapsmessig oppkjøpstidspunkt som er før alle betingelsene for å gjennomføre fisjonen eller fusjonen er oppfylt kan diskuteres. Det sentrale spørsmålet bør være når risiko og kontroll er overført, både juridisk og faktisk.

6.5.2 Transaksjon eller kontinuitet - selskapsregnskapet

Det vi kan si om den regnskapsmessige behandlingen i selskapsregnskapet er at det er normal praksis blant selskapene å oppgi hvordan den regnskapsmessige behandlingen i selskapsregnskapet skal være i fisjons- og fusjonsplanen. Det er derimot ikke vanlig at det opplyses om hvilke kontinuitetsverdier som anvendes, selskaps- eller konsernkontinuitet. Det er ikke vanlig at fisjons- og fusjonsplanen omtaler forhold i konsernregnskapet.

Den regnskapsmessige behandlingen er informasjon som er omtales i flere regnskapsstandarder, både etter NGAAP og IFRS. Det er etter ikke en ensartet praksis blant de børsnoterte selskapene med å gi noteopplysninger om dette forholdet ved fusjoner og fisjoner. Vi har i enkelte tilfeller sett at fisjons- og fusjonsplanen har hatt avvikende informasjon rundt dette spørsmålet i forhold til opplysninger gitt i notene til årsregnskapet. Vi har ikke observert noen god praksis rundt beskrivelsen av valg av anvendte regnskapsprinsipper under IFRS for virksomhetssammenslutninger under samme kontroll.

6.5.3 Fisjoner og fusjoner i konsernregnskapet (IFRS).

Omtalen av fusjon og fisjoner i selskapenes konsernregnskap varierer etter vår mening mye. Generelt har de regnskapene vi har undersøkt vært tilbakeholden med å gi tilleggsopplysninger om den regnskapsmessige behandlingen i konsernene, noen unntak finnes. Vi kan si at praksis normalt er at det ikke gis informasjon om prinsippvalg i prinsippnotene til selskapene som omhandler fisjoner og fusjoner eller virksomhetssammenslutninger under samme kontroll.

Det er varierende praksis med å oppgi regnskapsmessig virkningstidspunkter og om hvilken metode som er anvendt. De som oppgir at kontinuitetsmetoden anvendes opplyser sjelden om det er selskapskontinuitet eller konsernkontinuitet.

Vår generelle inntrykk er at fusjoner og fisjoner hvor IFRS 3 er anvendt omtales mer utfyllende i notene enn transaksjoner som faller utenfor virkeområdet til IFRS 3. Vi har også inntrykk av at fusjoner er mer utfyllende omtalt enn fisjoner. Dette kan ha sammenheng med at IFRS 3 har omfattende krav til tilleggsopplysninger, mens sammenslutninger utenfor virkeområdet ikke har noen klar veiledning til hvilken noteinformasjon som skal gis. EFRAG har startet arbeidet med å se på et rammeverk for *virksomhetssammenslutninger under samme kontroll*. I 2011 utga EFRAG et diskusjonsnotat som ble sendt ut på høring, men noteopplysninger var ikke inkludert i dette notatet.

Etterlevelsen av notekravene i IFRS 3 ble undersøkt i en masteroppgave fra BI 2011 av studentene Melbye og Rønningen, og konklusjonen var nedslående. Våre observasjoner er i tråd med denne konklusjonen. Vi mener at en av årsakene til dette er at omfanget av notekravene er til dels svært omfattende og trenden har vært at kravene til tilleggsopplysninger har vært økende. Formålet med noteopplysningene er å gi beslutningsvennlig informasjon til brukerne av regnskapet og sikre gjennomsiktige forhold i den finansielle rapporteringen. I rammen til IFRS er brukeren definert som investorer i egenkapital- og gjeldsinstrumenter, både eksisterende og fremtidige investorer er tatt med i definisjonen.

Tilleggsinformasjonen er ment for å gjøre brukerne i stand til å forstå vesentlige transaksjoner i regnskapet. Det kan etter vår mening stilles spørsmålsteget med om kravene til tilleggsopplysninger har blitt for omfangsrikt. Det virker som regnskapsprodusentene ikke har den nødvendige kompetansen og/eller kapasiteten til å etterleve de omfattende kravene. Et annet moment er at informasjonen som gis er så omfattende at brukeren "drukner" i informasjon og ikke lengre er i stand til å fange opp viktig informasjon. EFRAG offentliggjorde i

juli 2012 en pressemelding hvor de melder at de vil starte jobben med å se på et eget rammeverk for notene under IFRS.

Oppgaven vår inneholder ingen strukturert gjennomgang av prospekter og informasjonsdokumenter, men etter å ha lest utdrag fra disse og tilleggsopplysningene i årsrapportene, sitter vi med et inntrykk av at prospekter og informasjonsdokumenter er langt bedre strukturert, og langt mer oversiktlige i sin informasjon om fisjoner og fusjoner. Informasjonen er også langt mer utfyllende. Prospekter og informasjonsdokumenter offentliggjøres mye tidligere enn årsrapportene. De børsnoterte selskapene har også presentasjon av kvartalsrapporter og andre perioderegnskaper som offentliggjøres lenge før årsrapportene. Vi mener at det kan stilles spørsmål til om årsrapporten begynner å bli utdatert som informasjonskilde for investorer. Taper årsrapporten konkurransen mot andre kilder som prospekter og informasjonsdokumenter? EFRAG har kunngjort at de har startet å se på et rammeverk for noter under IFRS, vi håper dette kan være med å heve kvaliteten på informasjonen som gis i årsrapportene og øke fokuset på det som er viktig informasjon.

6.6 Styrets rapport og sakkyndige redegjørelser

Styrets rapport om fusjonen eller fisjonen omtaler i hovedsak de samme punktene som omtales i fusjons- eller fisjonsplanen. Både styrets rapport og fusjons- og fisjonsplanen signeres av styret, og begge dateres på samme tidspunkt. Begge rapportene skal også fremlegges generalforsamlingen som en del av beslutningsgrunnlaget. Vi mener det kan stilles spørsmål til behovet for to så relativt like rapporter. Kanskje ville de to rapportene hatt større egenverdi dersom innholdet i dem var mer adskilt?

6.7 Sakkyndige redegjørelser

Innføringen av SA 3802 f.o.m. 1.1.2009 ser ut til å ha fått vesentlig innvirkning på detaljgraden i beskrivelsen av verdien på eiendeler som benyttes som innskudd. I årene 2006-2008 ble eiendelene ikke spesifisert, mens vi f.o.m 2009 ser at alle redegjørelsene enten spesifiserer alle eiendelene, de vesentligste eller har med en direkte henvisning til åpningsbalanse/mellombalanse.

Relativt få redegjørelser inneholder en særskilt beskrivelse av immaterielle eiendeler. Dette kan bety at selskapene i liten grad hadde immaterielle eiendeler, eller at disse ble ansett å være av ikke vesentlig verdi. Vi har ikke undersøkt forholdet nærmere ved å gjennomgå samtlige regnskap og noter i detalj, noe som kunne ha gitt svar på om selskapene hadde vesentlige immaterielle eiendeler som ble benyttet som aksjeinnskudd, og hvor verdsettelsen dermed burde vært begrunnet særskilt.

Særlige vanskeligheter i forbindelse med fastsettelse av vederlaget omtales i liten grad. Dette kan ha sammenheng med at det benyttes uavhengige eksperter utover den sakkyndige i forbindelse med verdsettelsen, og at disse benytter anerkjente verdsettelsesmetoder.

Struktur og oppbygging i redegjørelsen tilsier at de ulike revisorene ved utarbeidelsen benytter seg av struktur og forslag til tekst i eksempelsamlingen tilhørende SA 3802 (RS 802 før 1.1.2009), i tillegg til sammenstilling av

selskapenes beskrivelse av transaksjonen i fusjons- eller fisjonsplanen og eventuelt i styrets rapport.

6.7 Hovedkonklusjon

Vis vi oppsummerer våre observasjoner i denne studien ser vi at praksisen varierer lite fra selskap til selskap. Bruken av maler og standardformuleringer er utbredt i alle dokumenter. Kvaliteten på informasjonen er bedre i de selskapsrettslige dokumentene og i prospekter/informasjonsdokumenter enn i årsrapportene. Praksisen er etter vår mening ensartet mellom selskapene og mellom de ulike revisjonskontorene på de aller fleste områder. De tilfellene vi har observert ulik praksis er for regnskapsmessig behandling under IFRS for fusjoner under samme kontroll og i enkelte type fisjoner.

6.8 Avsluttende kommentarer

Det er et tankekors at det skal være en så tidkrevende jobb å innhente informasjonen om transaksjoner som i utgangspunktet burde være offentlig informasjon. Det er dyrt å bestille dokumentasjonen for transaksjoner direkte fra Foretaksregisteret, dette koster 219 pr. transaksjon. Et så interessant område burde vært forsket mye mer på, og kanskje flere studenter ville tatt denne jobben dersom informasjonen ble gjort lettere tilgjengelig, for eksempel ved gratis studenttilgang eventuelt studentrabatter i Foretaksregistret?

Kapitel 7: Litteratur og referanseliste

- Andersen, Svein. 1997. *Case-studier og generalisering: forskningsstrategi og design*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Berner, Peggy T. og Aastveit, Jan. 2011. Utdelinger etter IFRS. Revisjon & Regnskap. Nr. 5/2011
- Bråthen, Tore. 2008. *Selskapsrett*. Oslo: Focus.
- Bråthen, Tore. 2010. www.rechtsdata.no – kommentarer til allmennaksjeloven. Gyldendal Rettsdata. 2010.
- Christensen, Ståle. 2010. IFRS 5 Anleggsmidler holdt for salg og avvirket virksomhet: En standard med flere praktiske utfordringer. Revisjon & Regnskap. Nr. 7/2010.
- Dnr. 2011. Egenkapitaltransaksjoner. Oslo: Dnr forlaget
- EFRAG og OIC. 2011. *Accounting for business combinations under common control – Discussion paper*. EFRAG. 2011
- Ghauri, Pervez og Grønhaug, Kjell. 2010. *Research Methods in Business Studies*. Dorchester: Pearson Education Limited.
- Gulden, Bror. 2010. *Den eksterne revisor*. Oslo: Gyldendal akademisk. 2010.
- Gøbel, Anders. 2011. IFRS 5 Anleggsmidler holdt for salg og avvirket virksomhet. IFRS i Norge: Tema- Og Bransjeartikler. Oslo: Ernst & Young.
- Hove, Britt og Snipsøy, Oddvar. 2008. Del I: Åpningsbalanser og SA 3802. Revisjon & Regnskap. Nr. 6/5008
- Hove, Britt og Snipsøy, Oddvar. 2008. Del II: Åpningsbalanser og SA 3802. Revisjon & Regnskap. Nr. 7/2008.
- Kvaal, Erlend. 2004. Fisjon i skjæringspunktet mellom IFRS og norsk lovgivning. Revisjon & Regnskap. Nr. 8/2004
- Kjelløkken, Kjell. 2008. *Fra RS 802 til SA 3802*. Revisjon & Regnskap. Nr. 7/2008.
- Langseth, Erik. 2010. Del I: Tingsinnskudd: verdimålingstidspunkt og verdiendringer. Revisjon & Regnskap. Nr. 5/2010
- Langseth, Erik. 2010. Del II: Tingsinnskudd: verdimålingstidspunkt og verdiendringer. Revisjon & Regnskap. Nr. 6/2010
- Matre, Hugo P. 2010. www.rechtsdata.no – kommentarer til allmennaksjeloven. Gyldendal Rettsdata. 2010.
- Nedregotten, Karl Erik og Haga, Guro Bakke. 2012. *Nye regler om fisjon: Forenkling og forvikling*. Revisjon & Regnskap. Nr. 4/2012.
- The International Financial Reporting Group of Ernst & Young. 2012. *International GAAP 2012*, Croydon: Wiley.
- Wilter, Gunlaug Norheim og Jacobsen, Kirsten Lucie. 2010. Revidert standard: NRS (F) Virksomhetskjøp og konsernregnskap. Revisjon & Regnskap. Nr. 2/2010
- Wilter, Gunlaug Norheim og Jacobsen, Kirsten Lucie. 2010. Revidert standard: NRS 9 Fusjon. Revisjon & Regnskap. Nr. 2/2010

Kapitel 8: Vedlegg/appendix

8.1 Fusjoner i perioden 2006-2011

Fusjonsbeslutninger kunngjort hos Foretaksregisteret (www.brreg.no)

Nr.	Fusjons- beslutning	Part	Selskap	Org.nr.
1	23.12.2008, 18.12.2008	OD	Fosen ASA	91 172 191
		OT	Torghatten ASA	916 819 927
2	15.10.2007	OD	Torp Computing Group ASA	960 666 682
		OT	Komplett ASA	980 213 250
3	21.09.2007	OD	Wavefield Inseis ASA	983 811 310
		OT	TGS-NOPEC Geophysical Company ASA	976 695 372
4	19.07.2006	OD	Gaia Trafikk AS	910 363 239
		OT	Tide ASA	912 423 921
5	11.06.2008	OD	CashGuard AB	556422-8327
		OT	PSI GROUP ASA	982 769 221
6	27.04.2010	OD	PAN-PETROLEUM HOLDING AS	995 250 500
		OT	New Brazil Holding ASA (nå Panoro Energy ASA)	994 051 067
7	19.04.2010	OD	Wilh. Wilhelmsen ASA	930 686 344
		OT	Oppstartsfase I ASA (nå Wilh Wilhelmsen ASA)	995 216 604
8	12.04.2007	OD	Aftenposten AS Bergens Tidende AS Fædrelandsvennen AS Stavanger Aftenblad ASA	950 587 903 910 509 683 911 893 754/ 929 928 342
		OT	(Media Norge ASA utst. vederlagsaksjer) Nye AP AS Nye BT AS Nye FV AS	890 412 882 890 413 102 990 413 045
9	11.03.2011	OD	Media Norge ASA	990 412 820
		OT	Nye Media Norge AS (Schibsted utst. vederlagakajer)	996 334 767
10	12.07.2010	OD	ErgoGroup AS	982 528 011
		OT	EDB Business Partner Holding AS	995 474 506
11	04.04.2007	OD	Aker Biomarine ASA	990 055 750
		OT	Natural ASA (nå Aker Biomarine ASA)	950 293 225
12	14.08.2006	OD	Nera ASA	944 536 949
		OT	Eltex ASA	824 545 022
13	27.01.2006	OD	Tesma Holding AS	979 633 645
		OT	Eitzen Maritime services ASA	969 031 140
14	27.06.2006	OD	NOS ASA	981 119 509
		OT	Imarex ASA	981 999 460
15	20.10.2009	OD	Det norske oljeselskap ASA	987 904 275
		OT	Aker Exploration ASA (nå Det norske oljeselskap ASA)	989 795 848

8.2 Fisjoner i perioden 2006-2011

Fisjonsbeslutninger kunngjort hos Foretaksregisteret (www.brreg.no)

Nr.	Fisjons- beslutning	Part	Selskap	Org.nr.
1	25.08.2008	OD	AGR Group ASA	986 922 113
		OT	ASA under stiftelse	ikke tildelt
2	06.05.2011	OD	Aker Solutions ASA	986 529 551
		OT	Kværner ASA	996 474 313
3	08.07.2008	OD	Borgestad ASA	920 639 674
		OT	BORGESTAD INDUSTRIES ASA	992 516 178
4	17.04.2007	OD	Blom ASA	910 686 909
		OT	Scan Subsea ASA	990 691 738
5	17.06.2011	OD	BOUVET ASA	974 442 167
		OT	BOUVET REORGANISERING AS	996 756 270
6	08.11.2006	OD	Hexagon Composites ASA	938 992 185
		OT	Comrod Communication ASA	990 295 697
7	IA (2010)	OD	Nordic Health ASA	988 393 460
		OT	ASA under stiftelse (nå Eqology ASA)	895 862 312
8	07.07.2008	OD	Fosen Trafiklag ASA	911 772 191
		OT	Fosen Trafikklag Investering Sjø I AS	992 620 242
9	08.07.2008	OD	Namsos Trafikkselskap ASA	814 520 242
		OT	Namsos Trafikkselskap Investering Ambulanse AS	992 640 537
10	07.07.2008	OD	Namsos Trafikkselskap ASA	814 520 242
		OT	Namsos Trafikkselskap Inv. Sjø I AS	992 640 510
11	01.02.2010	OD	NORSE ENERGY CORP. ASA	979 441 002
		OT	New Brazil Holding ASA (nå Panoro Energy ASA)	994 051 067
12	IA (2011)	OD	Nordisk Finans Invest AS	994 699 032
		OT	Nordic Financials AS	997 410 440
13	16.04.2007	OD	NORSKE SKOGINDUSTRIER ASA	911 750 961
		OT	NSI 004 AS	990 873 224
14	03.03.2006	OD	Rocksource ASA	940 376 645
		OT	ASA under stiftelse(nå Nordic Mining ASA)	989 796 739
15	12.04.2008	OD	Photocure ASA	967 598 593
		OT	PCI Biotech Holding ASA	991 036 393
16	28.04.2006	OD	Petroleum Geo-Services ASA	916 235 291
		OT	Petrojarl ASA	989 600 699
17	15.08.2008	OD	Adresseavisen ASA	810 090 812
		OT	Adresseavisen Gruppen AS m.fl.	992 648 198
18	26.05.2009	OD	Rieber & Søn ASA	914 709 628
		OT	Nye King Oscar AS	893 791 272
19	11.10.2006	OD	SIMRAD OPTRONICS ASA	929 449 991
		OT	SIMRAD OPTRONICS ICARE ASA	990 212 686
20	25.01.2011	OD	Tide ASA	912 423 921
		OT	Aksjeselskap under stiftelse (nå Tide Sjøen Holding AS)	996 745 929
21	09.07.2007	OD	Norsk Hydro ASA	914 778 271
		OT	Statoil ASA	923 609 016

Masteroppgave GRA 1920 1.9.2012

22	28.07.2008	OD	Teco Maritime ASA	964 750 882
		OT	Teco Coating Services I AS	992 625 627
23	28.07.2008	OD	Teco Maritime ASA	964 750 882
		OT	Teco Private Equity AS	992 440 538
24	12.04.2007	OD	Media & Research Group ASA (senere Norstat ASA)	976 964 489
		OT	Zoncolan ASA	990 874 050
25	29.06.2006	OD	Imarex NOS ASA	981 999 460
		OT	Imarex 1 ASA	989 816 047
26	30.08.2007	OD	Hjellegjerde ASA	912 685 144
		OT	Møbelbygg AS	990 994 242

8.3 Utdrag fra eksempelsamlingen til SA 3802 om redegjørelser.

Del 1: Opplysninger om innskuddet

De eiendeler selskapet skal overta ved stiftelsen, fremgår av åpningsbalanse datert XX.XX.XX og omfatter følgende:

- 1. Forretningsbygg i XX. Bygget er oppført i XX og er ifølge avholdt takst godt vedlikeholdt. Forretningsbygget er verdsatt til antatt markedsverdi i henhold til takst fra Takstmann XX avholdt den XX.*
- 2. Aksjer i selskap XX vurdert til børskurs pr. XX.XX.XX.*
- 3. Virksomheten i XX. Årsregnskap, årsberetning og revisjonsberetning for de siste tre år er inntatt i vedlegg.*

Det må tas hensyn til følgende forhold ved vurderingen av årsregnskapet for XX:

- XX*

Del 2: Fremgangsmåte(r) ved fastsettelse av vederlaget

Del 3: Den uavhengig sakkyndiges uttalelse

Vi har utført vår kontroll og avgir vår uttalelse i samsvar med standard for attestasjonsoppdrag SA 3802-1 "Revisors uttalelser og redegjørelser etter selskapslovgivningen". Standarden krever at vi planlegger og utfører kontroller for å oppnå betryggende sikkerhet for at de eiendeler selskapet skal overta, har en verdi som minst svarer til det avtalte vederlaget. Arbeidet omfatter kontroll av verdsettelsen av innskuddet herunder vurderingsprinsippene. Videre har vi vurdert de verdsettelsesmetoder som er benyttet, og de forutsetninger som ligger til grunn for verdsettelsen.